

**”Han er en fra Amager,
men også lidt fra Afrika”**

DANSK MED ACCENT

**En empirisk baseret analyse af indfødte danskeres
holdninger til dansk talesprog med forskellige accenter**

Marta Kirilova

**Københavnstudier i tosprogethed bind 40
Københavns Universitet, Humanistisk Fakultet
København 2006**

Oprindeligt trykt hos Røde Hane, København
Copyright 2006: Marta Kirilova
ISBN: 978-87-91621-75-8
ISSN: 0901-9731
Omslag: Michael Schølardt

Denne e-bog er en genudgivelse af et værk, der tidligere er udgivet i trykt format i serien Københavnerstudier i tosprogethed.

Genudgivelsen er en del af et større projekt, der har til formål at gøre en række tidligere udgivelser i Københavnerstudier i tosprogethed og Studier i Parallelsproglighed gratis tilgængelige på internettet.

Projektet er påbegyndt i forbindelse med, at Københavnerstudier i tosprogethed og Studier i Parallelsproglighed er gået over til hovedsageligt at udgive gratis e-bøger.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning og problemformulering _____	5
BEGREBER	
Danskere _____	8
Fremmed accent _____	8
Sprogholdninger _____	8
Stereotyper _____	8
Kapitel 1. HOLDNINGER	
Holdninger, vurderinger og identitet _____	9
Holdningernes tredimensionelle model _____	10
Er holdninger subjektive? _____	11
Statiske og dynamiske holdninger _____	11
Holdninger og stereotyper _____	12
Bevidste og underbevidste holdninger _____	13
Hvordan måler vi holdninger? _____	14
Lukkede og åbne spørgsmål _____	14
Semantiske skalaer _____	15
Masketest _____	16
Kapitel 2. HOLDNINGSVARIABLER	
Udvalg af variable _____	18
Baggrundsvariable _____	18
Køn _____	19
Alder _____	20
Gruppetilhørsforhold _____	21
Paralingvistiske variable _____	22
Kapitel 3. LOKALT MILJØ	
De danske forhold _____	24
Indvandring til Danmark _____	24
Dansk som andetsprog i Danmark _____	24
Sprognormer _____	25
Holdninger til dansk som andetsprog _____	26
Kapitel 4. TEORETISK DISKUSSION	
Genkendelse og associering _____	28
Accent = flygtninge og arbejdskraftindvandrere _____	29
Dannelseskriterier i det homogene samfund _____	29
Masketeknik og fremmede accenter _____	30

Diskussion af baggrundsvariabler _____	30
Opsummering _____	31
Kapitel 5. METODE	
Variabler for stemmerne _____	32
Modersmål _____	32
Køn _____	32
Alder _____	32
Uddannelse _____	32
Niveau i dansk _____	32
Vurderingsmateriale _____	32
Variabler for svarerne	
Køn _____	33
Alder _____	33
Uddannelse _____	33
Beskæftigelse _____	34
Opvækststed _____	34
Modersmål _____	34
Spørgeskemaer _____	34
Spilleprocedure _____	34
Databehandling _____	35
	35
Kapitel 6. METODOLOGISK DISKUSSION	
Realiseret og latent potentiale _____	37
Hvorfor genfortælling? _____	39
Repræsentative accenter? _____	39
Stemmernes niveau i dansk _____	40
Kapitel 7. RESULTATER	
Masketest og svarernes bevidsthed _____	46
Generelle tendenser _____	46
FORELØBIG DISKUSSION	
En særlig dansk vurdering? _____	51
Politisk korrekthed som filter _____	52
Delkonklusion _____	52
Humor og taletempo _____	53
Graden af accent _____	54
Delkonklusion _____	56
Geografiske placeringer _____	57
Germanerne styrer _____	61
Fordømmende stereotyper _____	62
Prestige-ranglisten _____	64
Delkonklusion _____	67

Et brud i prestige-ranglisten? _____	68
Delkonklusion _____	72
Bevidste og underbevidste vurderinger hos mænd og kvinder _____	72
Uddannelse som værdidannelse _____	75
Opvækststed _____	77
SLUTOVERVEJELSER	
Interviewerens effekt på undersøgelsen _____	80
Vurderingsmaterialets indhold _____	80
Paralingvistiske variabler _____	81
Det gør ondt at dømmes _____	82
Antallet af stemmer _____	82
Repræsentativitet _____	83
KONKLUSION	
1. Sprog og kompetence _____	84
2. Realiseret og latent potentiale _____	84
3. Holdninger til svarernes formodede oprindelsesområder _____	85
4. Prestigeranglisten _____	85
5. En særlig dansk vurdering _____	85
6. Et brud i prestigeranglisten _____	85
7. Accent bliver accepteret? _____	86
8. Lokale stereotyper _____	86
9. Beviste og underbevidste holdninger _____	86
10. Uddannelse _____	87
Efterskrift _____	87
RESUME PÅ BULGARSK _____	88
LITTERATURLISTE _____	91
UDSKRIFTER _____	96
SPØRGESKEMAER _____	102

INDLEDNING OG PROBLEMFORMULERING

De seneste års fokus på indvandrere i Danmark har udløst en række offentlige diskussioner hvor det påstås at indvandrernes færdigheder i dansk er for dårlige til at kunne bruges på arbejdsmarkedet eller i uddannelse. Der stilles høje krav til solide sprogfærdigheder som ofte dømmes ud fra endemålet indfødt dansk. Dansk som andetsprog er for nogle stadig en ustabil fagterm som langt fra vækker respekt.

Mit formål er at redegøre for hvilken rolle forskellige sprog spiller i danskeres holdninger til talesprog. Jeg vil udrede det med udgangspunkt i en sprogholdningsundersøgelse hvor jeg sammenligner unge og ældre svareres reaktioner på en række fremmede accenter. Jeg undersøger også hvilken prestigerangering dansk som andetsprog har i Danmark, og jeg analyserer hvorledes de forskellige fremmede accenter påvirker danskernes opfattelse af de personer som taler dansk med accent. Jeg opstiller hierarkier af de pågældende accenter og afklarer hvorvidt der eksisterer en sammenhæng mellem graden af accent og vurderingen af den accenttalende på en række personlighedstræk.

Jeg tager udgangspunkt i både socialpsykologiske teorier og den konkrete sprogsituation i Danmark for at undersøge om denne situation spiller en rolle i dannelsen af sprogholdninger. I den teoretiske ramme gennemgår jeg såvel klassiske sprogholdningsundersøgelser som de nyeste tendenser på området.

Undersøgelsen har som forløber et pilotprojekt som jeg foretog i 2002, og som viste at de unge svarere var tilbøjelige til at give konsekvent lavere point end de ældre svarere. De unge var desuden mere kontante i vurderingerne og udtalte sig mere åbent og uden forbehold om stemmernes kvalifikationer og personlighedstræk. De ældre svarere var på den anden side signifikant mildere i deres vurderinger. Deres besvarelser var præget af en mere tilbagetrukket attitude, og de var tilbøjelige til at stille spørgsmålstejn ved hvorvidt man kunne tage stilling til en persons kvaliteter alene på baggrund af et kort samtaleklip.

Pilotprojektets vigtigste resultat var at når svarerne troede at en stemme havde tysk som modersmål, gav de meget høje vurderinger på alle dimensioner. Den formodede tyske stemme blev den absolutte favorit, og det forklarede jeg med et *lillebrorkompleks* som danskerne havde over for tyskhed (Kirilova 2004).

I denne undersøgelse har jeg igen inddraget både unge og ældre svarere, samtidig med at jeg har medtaget et større antal fremmede accenter. Jeg vil sammenligne de unges og de ældres holdninger idet jeg interesserer mig for i hvor vid udstrækning de unge danskeres vurdering af udenlandsk accent har karakter af stereotyper, indgroede holdninger, osv. Hvis vi antager at de unge svarere er blevet mere vant til sprogvariation, er de så i givet fald mere tolerante end de ældre? Stereotypiserer de mindre end de

ældre, eller dømmes de hårdere, bl.a. under påvirkning af forskellige medier?

Det er disse og en række andre spørgsmål som jeg vil belyse i denne undersøgelse. I næste afsnit definerer jeg fire vigtige begreber: danskere, fremmed accent, sprogholdninger og stereotyper. I de følgende kapitler gennemgår jeg forskellige teoretiske aspekter ved sprogholdninger, sprogholdningsvariabler og den konkrete sprogholdningssituation i Danmark. I kapitel 4 diskuterer jeg de teoretiske aspekter og opstiller hypoteser for hvad vi kan forvente i resultaterne på baggrund deraf. I kapitel 5 og 6 redegør jeg for metoden og foretager en faglig vurdering af de forskellige accenttalende stemmer for at bestemme deres færdigheder i dansk, samt graden af deres accent. I kapitel 7 præsenterer jeg resultaterne og diskuterer dem.

BEGREBER

I alle afsnit redegør jeg for en række forskellige begreber. Nogle er gennemgående for hele undersøgelsen, andre har jeg anvendt i forbindelse med konkrete analyser. I det næste afsnit vil jeg præsentere de fire overordnede begreber som danner rammen for min undersøgelse. De andre begreber vil jeg definere og diskutere løbende i såvel den teoretiske del som i resultaterne.

Danskere

Ifølge *Årbog om udlændinge i Danmark* (2003) er en person der er bosat i Danmark, dansker hvis mindst én af forældrene både er dansk statsborger og født i Danmark. Endvidere oplyser årbogen at det ikke er af betydning om personen selv er dansk statsborger eller født i Danmark. Da jeg i denne undersøgelse først og fremmest interesserer mig for sprogbrug og holdninger til sprogbrug, vil jeg anvende termen *indfødte danskere* som synonym for personer der er opvokset i Danmark og taler dansk som førstesprog.

Fremmed accent

Jeg bruger *fremmed accent* i betydning varietet af dansk som bærer præg af at taleren har et andet modersmål end dansk. Karakteristisk for den fremmede accent er at den kan indeholde fonetiske og prosodiske træk fra ét eller flere andre sprog som sprogbrugeren kender til, herunder selvfølgelig modersmål. Endvidere kan accenten gradueres fra fx kraftig til svag. Den danske brug af termen *accent* er udelukkende knyttet til fremmedsprogsforskningen, mens begrebet i den engelsksprogede tradition dækker såvel over *fremmed accent* som udtalen i *dialekter*, dvs. sproglige varieteter knyttet til bestemte geografiske områder.

Sprogholdninger

Sprogholdninger betegner jeg som holdninger til andre personers måde at tale på. I denne sammenhæng drejer det sig om indfødte danskeres holdninger til andres måde at tale dansk på. Jeg interesserer mig for holdningernes spredning i en række positiv-negative dimensioner og måler denne spredning på en skala.

Stereotyper

Stereotyper anvender jeg i betydningen sprogbaserede fordomme som præger en persons opfattelse af en anden person. Stereotyperne påvirker holdningerne i den grad at den vurderende ofte alene vurderer på baggrund af den talendes formodede gruppetilhørsforhold (se mere i næste kapitel).

Kapitel 1. HOLDNINGER

Holdninger, vurderinger og identitet

Verden kan være indviklet sammensat, og vi behøver viden for forstå dens kompleksitet. Vi kan tilegne os viden på flere måder: vi kan læse bøger, gennemføre uddannelser eller opbygge praktisk erfaring, men der vil altid være ting som vi ikke kan vide. Vi ved fx ikke hvordan rumvæsener ser ud. Vi ved rent faktisk ikke om der overhovedet eksisterer rumvæsener, men det forhindrer os ikke i at danne os forskellige holdninger til rumvæsener og til emnet generelt. Disse holdninger kan være påvirket af andres holdninger, men vi har brug for dem for at forstå verden og vores rolle i den.

Sprogholdninger er holdninger til sprogbrug. De er baseret på forestillingen om at sproget er i stand til at fremkalde en vurderende reaktion. Bradac (1990) mener at måden vi taler på, udløser holdninger til hvordan vi er. Da sproget er noget af det første vi lægger mærke til hos andre, danner vi os et hurtigt indtryk af dem på baggrund af deres sprogbrug. Som sprogbrugere har vi ofte en holdning til hvordan vi forventer at andre mennesker skal tale, og vi vurderer dem ud fra denne holdning. Vi er fx med udgangspunkt i et kort radioklip i stand til at vurdere den talende på en række kvaliteter: vi kan finde ham tiltalende eller utiltalende, pålidelig eller upålidelig, rig eller fattig, mørk eller lys. Men hvordan er det muligt at vi kan drage alle disse forudindtagede konklusioner om en person uden at kende ham, og hvad der er vigtigst: hvorfor gør vi os de tanker, når vi ved hvor nemt det er at tage fejl? Svaret er at vi gør det for at definere vores egen rolle og opbygge vores egen identitet i verden.

Hudson (1996) gør opmærksom på at sprogbrugere kan bestemme en anden persons evner udelukkende på baggrund af denne persons talemåde og dermed helt uden at tage indholdet af det sagte i betragtning. Han mener imidlertid at denne holdningsdannelse er problematisk idet konklusionerne vi drager om personen kan være forkerte, således at vi enten kommer til at undervurdere eller overvurdere den pågældendes evner og kvaliteter. En kort ytring kan fx placere en person i det højere borgerskab og derved få os til at tro at den talende er veluddannet og begavet. Vi ved selvfølgelig at vi nemt kan tage fejl i vores konklusioner, men vi drager dem for at have oplysninger som kan bringe os større forståelse. Hudson (1996:207) formulerer det således:

...we need the information and we have no better source. We need information about another person's personality because it affects our own behaviour.

Sprogholdninger påvirker altså vores adfærd. De hjælper os med at forholde os til forskellige aspekter og dermed opbygge en identitet. I identitetsarbejdet bruger vi bevidst vores lingvistiske valg til at placere os i det sociale rum. I denne forståelse er talen også et identitetsredskab som den lyttende netop

afkoder som identitet.

Sprogholdninger og identitet hænger altså sammen. Ved at vurdere andre danner vi os et sammenligningsgrundlag som retfærdiggør vores valg i forbindelse med vores adfærd.

Holdningernes tredimensionelle model

Ajzen og Fishbein (1980) tegner en tredimensionel model hvor de argumenter for at holdninger består af *affektiv respons*, *kognitiv respons* og *konnotativ respons* (jf. Cargile 1994, Baker 1992, Kristiansen 1991).

Den affektive respons præger vores subjektive følelser, vores smag og behag for en bestemt ting. Fx kan nogle mennesker lide brune farver, mens andre kan lide grønne farver, og der vil sjældent være en logisk forklaring på den ene eller den anden præference. Den vil være knyttet til vores personlige smag, og det vil være svært at ændre den fordi den bygger på en subjektiv følelse som ikke kan relateres til andet end individuelle fortrin.

Overført til sproget består den affektive respons af den personlige vurdering eller mening om varieteter, enkelttræk, sprogbrug, osv. (Kristiansen 1991). Som danske sprogbrugere kan vi fx have en holdning om at svensk sprog lyder morsomt, mens fransk lyder sofistikeret. Disse præferencer vil igen være individuelle og følelsesbaserede.

Den kognitive respons afspejler vores personlige opfattelser og overbevisninger om hvordan verden ser ud. Karakteristisk for den kognitive respons er at en enkel erfaring med noget, kan få os til at overføre konklusionen fra den tidligere erfaring til andre situationer, hvilket vil udløse adfærdsmønstre baserede på denne tidligere erfaring. Fx kan vi begynde at udtale os om hvordan *alle* italienere reagerer på baggrund af ganske få oplevelser med italienere, fordi vi er i stand til at trække paralleller fra det vi ved uanset om vi ved meget eller lidt.

I sproglig forstand går den kognitive respons på vores erfaringer med sproglige varieteter, enkelttræk, sprogbrug i forskellige situationer osv. (Kristiansen 1991). Med andre ord kan vi med udgangspunkt i en kort erfaring eller begrænset viden om en dialekt, begynde at skære alle der taler denne dialekt, over én kam og vurdere dem som følge af den erfaring vi har haft.

Den konnotative respons, også kaldet adfærdsresponsen, er opfordringen til at foretage en handling. Kristiansen (1991:46) afgrænser den som en reaktion på opfordring til samarbejde afgivet af forskellige sproglige varieteter. En sprogbruger som taler på en bestemt måde, kan fx få os til at blive mere samarbejdsvillige, fordi vi finder ham tiltalende og synes om måden han taler på, mens en anden sprogbruger ikke vil kunne få vores opmærksomhed eller tiltro fordi vi af en eller anden grund ikke synes om hans stemme eller sprogbrug. Denne konnotative respons er således påvirkelig af både det affektive og det kognitive aspekt af holdningen som grundlag for vores adfærd.

Er holdninger subjektive?

Grænsen mellem holdningernes kognitive og affektive aspekt er altså flydende, men der er forskellige synspunkter på hvorvidt holdninger indeholder begge responser. Cargile m.fl. (1994) er fx af den opfattelse at holdningerne er rent affektive størrelser, og selv det kognitive aspekt er affektivt i sin oprindelse. Det er i øvrigt derfor holdningsundersøgelser ofte bliver kritiseret for at være for subjektive og følelsesprægede. Cargile fremfører det synspunkt at sprogholdninger afspejler både den talendes og den hørendes subjektive vurderinger og diskuterer et eksempel hvor han mener at vi er i stand til at vurdere en persons sprogbrug også i tilfælde hvor vi ikke på forhånd har haft kendskab til den pågældendes sprogbrug, fx:

Despite the fact that nothing was known about the speaker's group-knowledge from which to derive beliefs about the speaker him or herself – it is still possible for the hearer to be affectively disposed towards the language behaviours produced. More specifically, the language variety or accent may sound “pleasant” or “irritating” to the hearer's ear, thus colouring their response during the encounter.

(Cargile, m.fl. 1994: 222)

Med det eksempel gør Cargile også opmærksom på at vurderingen der udløses i det beskrevne tilfælde, vil forblive inden for den affektive respons' rammer hvilket vil fratage den kognitivt indhold. Det er dog interessant at spekulere på hvad der ville ske hvis flere mennesker var enige i hinandens smag og behag. Ville det betyde at vi kunne regne med holdninger som noget objektivt? Det er svært at besvare det spørgsmål, men det afslører en anden egenskab ved holdninger: de kan nemlig eksistere i form af en kollektiv konsensus hvor alle medlemmer af et givet samfund kan have en fælles holdning om værdier eller målsætninger. Jeg vender tilbage til dette i diskussionen.

Statiske og dynamiske holdninger

Lambert og Lambert (1964) gør rede for at holdninger kan være såvel statiske som dynamiske konstruktioner. Jo tidligere en holdning bliver dannet, des sværere er det at modificere den. De beskriver holdninger som konsistente og stabile og argumenterer for at det kan være svært at ændre dem. Endvidere tilskriver Lambert og Lambert holdningerne et dynamisk aspekt som gør muligt at spore en udvikling i holdningerne (jf. Labov 1972). Lambert og Lambert (1964:69) giver en række eksempler på hvordan holdninger kan ændres ved nye erfaringer eller ved tilegnelse af viden om en stereotypiseret gruppe. De definerer fx begrebet *social transfer* som går ud på at vi kan akkumulere andre personers holdninger og dermed ændre vores egne, hvis disse andre personer fremstår som autoriteter eller forbilleder for os, og vi har tiltro til dem. Det vil sige at hvis vi hører at en person vi har stor respekt for,

synes dårligt om noget vi kan lide, vil vi være tilbøjelige til at ændre holdning for at kunne fremstå bedre i hans øjne. *Social transfer* er således en vigtig handling som går begge veje – vi modtager holdninger fra andre, og samtidig videregiver vi vores holdninger til tredjemand. Derfor er socialisering det vigtigste aspekt i holdningsudviklingen. Lambert og Lambert (1964) diskuterer endvidere holdninger til afroamerikanere i USA og konkluderer at interaktion med gruppen og tilegnelse af viden om den opløser de stereotypiske forestillinger.

Holdninger og stereotyper

Taler vi om holdninger, dukker begrebet *stereotyper* med rette op. Grænsen mellem de to begreber er flydende, og de bruges endda som synonyme, især når vi taler om negative holdninger. Chambers (2003) fremhæver at vi på under 40 sekunder er i stand til at koble vores holdninger til en stereotypeforestilling. Vores evne til at stereotypisere er et produkt af en kognitiv proces som opfylder et basalt menneskebehov for orden og forudsigelighed (Hogg 1990). Stereotyperne understøtter vores trang til at forstå de sociale fænomener omkring os og er med til at opfylde vores ønske om at danne et positivt billede af os selv.

I social identitetsteori (Hogg 1990) opereres der med begreberne *gruppeadfærd* og *individuel adfærd*. Vi opdeler os i grupper efter sociale kategorier, og igennem gruppen generaliserer vi for alle individerne. Når vi stereotypiserer, tilskriver vi individet bestemte kategorier som vi mener det skal have. Dette gør vi for at lette vores perception og forståelse af verden. Det er vigtigt for os at stereotypisere da vi på den måde opretholder vores forestilling om egne positive egenskaber og dermed fastholder vores plads i vores gruppe. Stereotyperne har derfor en funktion for både individet og i samfundet. Det sociale aspekt retfærdiggør vores handlinger og tildeler os følelser og ansvar, mens det individuelle aspekt skaber vores værdisæt som enkeltpersoner (Tajfel 1981, Hogg 1990).

Forbindelsen mellem holdninger og stereotyper består i at man ikke kan vurdere noget uden på forhånd at have en viden om og erfaringer med det som skal vurderes (Hogg 1990, Tajfel 1981, U. Ladegaard 2002). Hvis der eksisterer et i forvejen negativt stereotypbillede, kan vi forvente at personen der vækker associationer til denne stereotypisering også bliver vurderet negativt (Street & Hopper 1982).

Undersøgelser har fx vist at der eksisterer en sammenhæng mellem arten af fremmed accent og den negative vurdering af den accenttalende (fx H. J. Ladegaard 1992, U. Ladegaard 2002). Endvidere har Ryan og Sebastian (1980) fundet at graden af fremmed accent er afgørende for stereotypisering og kategorisering således at jo kraftigere accenten er, desto mere negativ er vurderingen. Deres resultater viser at højt uddannede afroamerikanere bliver vurderet som ufaglærte på grund af deres accent (jf. også Street & Hopper 1982).

Bevidste og underbevidste holdninger

En vigtig egenskab ved sprogholdninger er at de både kan være *bevidste* og *underbevidste*. Bevidste holdninger er holdninger som vi er opmærksomme på og som vi bevidst giver udtryk for, mens underbevidste holdninger er holdninger som vi ikke er klare over at vi er i besiddelse af. En underbevidst holdning er derfor ikke genstand for vores opmærksomhed og kan ikke kontrolleres af os. Bevidste holdninger kan hænge sammen med den spørgeteknik der anvendes når der spørges til holdningen. Hvis vi spørger eksplicit om folks holdninger, kan det tænkes at vi fremkalder en bevidst holdning, mens en indirekte spørgeteknik snarere vil give os mulighed for at afdække en underbevidst holdning.

Sprogholdninger kan også være udtryk for et bevidst eller underbevidst valg som vi foretager i tro på at et givet svar er mere prestigefyldt end et andet. Vi kan vælge at fremsætte vores normative synspunkter frem for vores *reelle* holdninger. Vi kan også være tilbøjelige til at svare det som vi tror forventes af os, eller svare ud fra hvad der er politisk korrekt.

Kristiansen (1991) beskæftiger sig med relationen mellem bevidste og underbevidste holdninger. Han gennemførte et eksperiment i en biograf i Næstved hvor publikum under fire forskellige forestillinger blev bedt om at udtrykke deres meninger om film-repertoiret, beskrive deres vaner som filmseere, samt angive information om sig selv såsom køn, alder, beskæftigelse, opvækst, boligform, osv. Opfordringen blev på forskellige dage læst på rigsdansk, bredt sjællandsk, næstvedsk og københavnsk. Resultaterne viste en interessant tendens: da svarerne ikke var klare over at undersøgelsen drejede sig om sproglig variation, satte mange af de unge netop københavnsk højest på ranglisten ved at reagere mest på denne type stemme, mens fx bredt sjællandsk ikke blev taget alvorligt og fik betydelig mindre respons. Dette skyldtes ifølge Kristiansen en *underbevidst* norm som viste sig at være vigtigere end den *bevidste* og udbredte opfattelse af (lav)københavnsk som noget ”grimt” og ”dårligt” (jf. Bourhis og Giles 1976, Kristiansen 1991a & 1997a).

Kristiansen (1991a) undersøgte ligeledes sprogholdningerne hos skoleelever, lærere og personalechefer i Næstved og nåede til konklusionen at vurderingsprocessen hos selv unge elever foregik på to niveauer: et *bevidst* hvor man sagde dét der forventedes at blive sagt (rigsmål er ”det fineste”, (lav)københavnsk er ”det grimteste”) og et *underbevidst* hvor københavnsk pludselig fik flere point på en række personlige egenskaber (fx flink, interessant, pålidelig, osv.), mens dialekten fra Næstved-regionen blev nedvurderet på alle dimensioner. Den underbevidste holdning kom netop frem via en masketest-metode som Kristiansen anvendte. Jeg redegør for denne type metode i næste afsnit.

Ladegaard (1992) gennemførte også en undersøgelse hvor han ville finde en forbindelse mellem på den ene side rigsdansk som normgivende og associeret

med høj status og kompetence, og på den anden side de regionale varianter af fynsk, jysk og bornholmsk som skulle forbindes med mere ”medmenneskelige egenskaber” (ibid.: 184). Resultaterne var på en måde modsatte af Kristiansens og viste at rigsmålet blev signifikant højere vurderet end andre lokale varianter, og at svarerne ofte nedvurderede deres egen sproggruppe til fordel for enten rigsmål eller de dialektale varianter.

Hvordan måler vi holdninger?

Et afgørende spørgsmål i forbindelse med holdninger er hvordan man objektivt iagttager og arbejder med subjektive faktorer. Det er særdeles vigtigt at vide hvordan vi spørger os frem til den rigtige holdning, og ét af problemfelterne i sprogholdningsundersøgelserne er netop at svaret på et bestemt spørgsmål ikke nødvendigvis afspejler ”den objektive sandhed” for den enkelte meddeler.

Lukkede og åbne spørgsmål

Der er flere typer spørgsmål som kan benyttes når vi undersøger holdninger, og de kan opsummeres i kategorierne *lukkede* og *åbne* spørgsmål. De lukkede spørgsmål forudsætter at vi vælger mellem to eller flere valgmuligheder. Fx kan vi spørge om hvor mange dialekter der tales i Danmark og give tre svarmuligheder: 4, 6 eller 8. Da vil svareren vide at det kræves af ham eller hende at vælge ét af svarene som korrekt og vil prøve at gætte sig frem til det. De lukkede spørgsmål kan også bestå af skalaer med forskellige point (fx 1 til 5 eller 1 til 7) hvor meddelelsen opfordres til at afkrydse et tal mellem fx ”meget godt” og ”meget dårligt” og dermed vælge en mulighed på skalaen. Sådant en skala kaldes *semantisk differentiale* (Osgood m.fl. 1957) og bygger på Osgoods opfattelse af at vi kan analysere forskellene mellem de enkelte ords bibetydninger og dermed udrede for den psykologiske distance mellem ordene. Osgood mener endvidere at alle ord kan beskrives gennem variationen i et modsætningspar, fx *god* vs. *dårlig*. Han fremhæver at vi til enhver tid vil være i stand til at tage stilling til hvorvidt noget er *godt*, *mindre godt* eller *afgjort dårligt*.

Den anden type spørgsmål som holdningsundersøgelser benytter, er åbne spørgsmål hvor der ikke er svarmuligheder at vælge imellem. Hvis vi bruger samme eksempel som ovenfor, om hvor mange dialekter der findes i Danmark, kan der i princippet gives uendeligt mange svar: alt fra ”ingen” til ”to”, ”fem” ”ti” osv., og hvert svar vil afspejle en personlig holdning.

En tredje mulighed er de såkaldt *åbne indtryk* hvor vi stort set kan angive alt som vi tænker i det øjeblik hvor vi skal redegøre for det. Idet der ikke er et konkret spørgsmål som vi skal besvare, vil dette indtryk bl.a. blive præget af hvordan vi har forstået spørgsmålet. De åbne indtryk er derfor interessante at arbejde med, men også svære at bearbejde fordi det er vanskeligt at sætte dem i rammer.

Semantiske skalaer

Semantiske skalaer er hyppigst brugt i sprogholdningsundersøgelser idet de giver svareren en hurtig og overskuelig mulighed for at tage stilling til de opstillede muligheder. Det er forholdsvis enkelt for en meddeler at tage en beslutning om hvorvidt noget er smukt, grimt, godt eller dårligt, og det er også overskueligt for forskeren at bearbejde denne type kvalitative data.

Skalaerne kan indeholde både lige og ulige antal point. Der hersker en udbredt opfattelse af at skalaer med ulige antal point er bedre at anvende fordi de giver meddeleren muligheden for at sætte sit kryds i midten ved at vælge en hverken-eller svarmulighed. Skalaer med lige antal point får derimod svarpersonen til at tage en mere polariseret stilling, og vedkommende får ikke mulighed for at give udtryk for en neutral holdning. Det vil jeg diskutere senere i resultaterne.

Labov (1972) og Lambert (1960 & 1967) anvender fx femtrinskalaer, mens Maegaard (2001) og Kristiansen (1991a & 1999) benytter syvtrinskalaer. De forskellige modsætningspar (god-dårlig, dum-klog, rig-fattig) på skalaerne kan senere ordnes og inddeles i større kategorier som beskriver personens kompetence, sociabilitet, dynamik, solidaritet, m.m. (Jf. Labov 1972, Lambert 1960 & 1967, Gardner & Lambert 1972, Zahn og Hopper 1985, Kristiansen 1997b & 1999).

Kristiansen (1999) opererer med flere af disse kategorier, men benytter hyppigst to dimensioner: *kompetence* som opsamler modsætningsparrene velbegavet—dum, ambitiøs—lige glad, selvstændig—usikker, effektiv—tung i det, og *socialitet* (*solidaritet*, også *sociabilitet*) som opsummerer for fin på den—ligefrem, kedelig—interessant, pålidelig—upålidelig, flink—utiltalende (Kristiansen 1999:144). Endvidere kombinerer han skalaerne på tværs i en *dynamisk skala* (selvstændig—usikker, effektiv—tung i det, interessant—kedelig) og en *successkala* (velbegavet—dum og ambitiøs—lige glad) (jf. Zahn og Hopper 1985).

Lambert (1967) er den første der indfører *kompetence* (intelligens og effektivitet), *personlig integritet* (pålidelighed og hjælpsomhed) og *social attraktivitet* (venlighed og humor), og Giles (1970) opererer med tre dimensioner som han kalder *æstetisk*, *kommunikativ*, og *statusdimension* (jf. også Maegaard 2001).

En af grundene til at man opstiller de forskellige personlighedstræk på tværs af hinanden er ønsket om at undersøge om holdninger til enkelte personer eller grupper af mennesker kan vise forskellige vurderinger på de forskellige dimensioner, dvs. hvorvidt en høj vurdering på kompetencedimensionen vil give lave vurderinger på sociabilitetsdimensionen og omvendt. Cheyne (1970) undersøger fx reaktioner på en række skotske og engelske dialekter og viser at de skotske dialekter betragtes som mindre prestigefulde end de engelske, som omvendt associeres med høj status. Højstatusvurderingen af de engelske dialekter

forbindes dermed med kompetence, mens de skotske dialekter tilskrives positive egenskaber på sociabilitetsdimensionen, og personerne der taler disse dialekter omtales som ”venlige” og ”varme” mennesker. Samme tvedeling finder vi hos Lambert (1967) og Giles (1970) som også kommer frem til at sociabilitetsdimensionen giver høje tal for de sprog som associeres med lavere prestige (fx fransk i forhold til engelsk, walisisk i forhold til britisk), mens kompetencedimensionen giver høje vurderinger for de sprog som forbindes med høj prestige. De to dimensioner kan altså kobles til forskellige grupper hvor den ene gruppe tilskrives mere kompetence, mens den anden tilskrives bedre sociale evner. Det vender jeg tilbage til i resultaterne.

Masketest

To hovedteknikker er blevet anvendt i sprogholdningsundersøgelser. Den første kaldes Subjective Reaction Test (Lambert 1967, Giles og Powesland 1975, Bradac 1990, m.fl.) og går ud på at forskeren forbereder et bånd hvor flere personer enten læser samme tekst op eller taler om samme emne i begrænset tid (fra 30 sek. til 1 min.), hvorefter en anden gruppe personer bliver bedt om at lytte til stemmerne på båndet og vurdere dem ved at besvare en række spørgsmål. Spørgsmålene kan være såvel direkte fx ”Hvor tror du denne person kommer fra?” som indirekte fx ”Kunne du forestille dig denne person som din læge?” De såkaldt direkte spørgsmål er mere kognitive i deres natur, idet de kan være baseret på vores viden eller erfaringer om en bestemt ting, mens de indirekte spørgsmål i større grad afspejler vores affektive holdninger.

Ideen bag metoden er at fange både de positive og de negative reaktioner på de pågældende stemmer. Testen tillader ligeledes at data behandles kvantitativt, men den kan volde vanskeligheder i forbindelse med meddelerens individuelle stemmekvalitet. Labov (1972) tog højde for dette problem og optog i sin undersøgelse fra New York kun fem kvinder som ytrede 22 sætninger. I disse 22 sætninger sørgede han for at kvinderne producerede forskellige r-kvaliteter afhængigt af hvor r-lyden befandt sig i ordet. Resultatet viste at de fem kvinder blev vurderet som 22 forskellige personer og dermed placeret i 22 forskellige beskæftigelsesområder. Lytterne opdagede ikke at der kun var tale om fem stemmer, og dette løste til en vis grad problemerne med de paralingvistiske faktorer.

Den anden metode hedder Matched Guise Technique (Masketeknik) (Lambert, m.fl. 1960, Bourhis & Giles 1976, Pedersen 1986, Kristiansen 1990 & 1997b, Maegaard 2001) fremstår som en mere sofistikeret udgave af Subjective Reaction Test, idet den anvender samme tosprogede eller dialekttalende person til oplæsningen af tekster på to sprog eller dialekter med tanke på at den vurderende person ikke fanger den ”forklædte” stemmes optrædning i forskellige roller.

Masketeknikken fik sit gennembrud i 1960 hvor Lambert m.fl. undersøgte stereotypeforestillingerne i forholdet mellem engelsktalende og fransktalende canadiere i Quebec ved at præsentere ti udgaver af en tekst på henholdsvis engelsk og fransk. Otte af de ti udgaver var med fire tosprogede canadiere der både talte fransk og engelsk. Deres stemmer blev optaget på bånd og spillet for en gruppe svarere bestående af unge fransk- og engelsksprogede canadiere der læste på universitetet. De skulle spontant vurdere stemmerne ved at besvare en lang række spørgsmål om de talendes lederevner, intelligens, ambitioner, m.fl. (Lambert, m.fl.1960). Endvidere var der åbne spørgsmål hvor de studerende selv skulle beskrive personen ud fra stemmen. Svarerne vidste således hverken at undersøgelsen drejede sig om sprogholdninger, eller at samme stemme både talte fransk og engelsk. Resultaterne viste på den ene side at der var tendenser til at de franske svarere sympatiserede med deres egen gruppes sprogbrug, men på den anden side at engelsk klart var det foretrukne sprog og blev vurderet højere end fransk hos alle svarerne.

Socialpsykologerne Bourhis & Giles (1976) anvendte samme teknik for at undersøge de underbevidste sprogholdninger hos englændere og walisere. Deres udgangspunkt var *to conduct a matched-guise study in a naturalistic setting where listeners would have no prior evaluative set since they would be unaware of their participation in an experiment* (Bourhis & Giles 1976:13). De gennemførte deres undersøgelse i en biograf i Cardiff hvor to typer publikum - engelsktalende walisere og tosprogede walisere skulle udfylde et skema efter at have lyttet til en besked igennem højtalerne i biografen som opfordrede dem til give forslag om kommende film og aktiviteter. Beskeden blev spillet fire aftener på tre forskellige varieteter af engelsk og på standardwalisisk. Resultaterne viste at der var forskel på reaktionerne hos engelsk-waliserne og hos de tosprogede walisere. Engelsk-waliserne responderede såvel på standardengelsk som på engelsk med tyndt walisisk accent, mens waliserne reagerede negativt på standardengelsk i forhold til standardwalisisk hvilket bekræftede Lamberts konklusion (1960) om at samarbejdsviljen øges når et budskab bliver ført igennem af en stemme som publikum kan genkende som et medlem af deres egen gruppe.

Kapitel 2. HOLDNINGSVARIABLER

Udvalg af variabler

Det er vigtigt hvordan vi spørger når vi skal afdække en gruppes holdninger, men det er lige så vigtigt hvordan vi analyserer svarene. Baker (1992) omtaler to problemer i forbindelse med udvalget af variabler i sprogholdningsundersøgelser. På den ene side er det svært at fastholde undersøgelser omkring en enkelt variabel – fx køn og holdninger, alder og holdninger osv. På den anden side er der en risiko forbundet med at indsamle for mange variabler i håbet om at der vil opstå signifikante forskelle i beregningen af nogle af dem. Dette, mener han, vil bringe undersøgelsen i vanskeligheder eftersom de mangfoldige resultater vil være en hindring i at gennemskue det egentlige resultat (Baker 1992:25). Bakers overvejelser kan opsummeres i følgende punkter:

- 1) Et enkelt sæt variabler er sværere at fortolke end et bredere udvalg af variabler.
- 2) Det indbyrdes forhold mellem variablerne (fx køn vs. alder) kan spille en rolle i vurderingen.
- 3) Det lokale miljø samt de undersøgte gruppers tilhørsforhold bør ligeledes inddrages som variabler.

Baker (1992) gør opmærksom på at det er vigtigt at integrere variablerne i større enheder og tage højde for forskellige synspunkter i analysen. Fx kan et resultat på baggrund af vurderinger fra forskellige køn vise sig at have en anderledes fortolkning i tilfældet hvor vi også tager de to køns alder og gruppetilhørsforhold i betragtning. Desuden redegør Baker for at kendskabet til et bestemt sprog kan spille en rolle i vurderingen af det sprog, idet ens positive eller negative erfaringer og holdninger kan forventes at blive afspejlet i vurderingen. Det sidste punkt diskuteres ligeledes af Norton (2000) som fremhæver at den positive holdning til et bestemt sprog kan skyldes en form for ønske om identificering med målsprogets kultur. Hun når til denne konklusion på baggrund af sine sprogtilegnelsesundersøgelser, i hvilke hun gør rede for at indlærere med et større ønske om identificering, og dermed investering i målsproget, vil opnå både bedre resultater i sprogtilegnelsesprocessen og en mere positiv reaktion fra målsprogsbrugerne. Indlæreren vil føle sig accepteret i gruppen, og det vil øge vedkommendes indlæringsevne, samtidig med at målsprogsbrugerne vil give udtryk for deres positive vurderinger af indsatsen som indlæreren gør for at lære deres sprog (jf. Gardner og Lambert 1972, Dörnyei 2003, Noel 1999).

Baggrundsvariabler

Når vi definerer de sociolingvistiske variabler, skal vi tage højde for deres følsomhed på såvel makro-niveauet som mikro-niveauet. De vigtigste

variabler på makro-niveauet er køn, alder og social gruppe. De kaldes også for uafhængige variabler eller baggrundsvariabler.

Kristiansen (1997b) opererer også med variabler som opvækststed, skoleart og type situation (formel over for uformel) (jf. Jørgensen & Kristensen 1994). Ydermere siger Kristiansen at baggrundsvariablerne både er *objektive* og *subjektive*. Objektive fordi de kategoriserer det enkelte menneske udefra – fx geografisk, biologisk og sociologisk, og subjektive fordi de er med til at konstruere verden for det enkelte menneske (Kristiansen 1997b).

Køn

De fleste undersøgelser inkluderer både mandlige og kvindelige stemmer og udviser forskelle i mænds og kvinders sprogbrug og sprogvvalg.

Labov (1990) fremhæver at mandlige sprogbrugere i sociolingvistisk stabile sprogtilstande bruger færre standardformer end kvindelige sprogbrugere gør. Til gengæld er kvindelige sprogbrugere bedre til at tilegne sig nye former. Labov (2001) finder et mønster i mænds og kvinders sprogbrug som han beskriver således:

Women deviate less than men from linguistic norms when the deviations are overtly proscribed, but more than men when the deviations are not proscribed. (Labov 2001:367)

Det betyder at kvindelige sprogbrugere bruger færre standardafvigende former end mænd når de er opmærksomme på afvigelsen. Vi vil fx høre flere forlængede og tilbagetrukne førstestavellesvokaler i ord som *kaffe* og *bakke* hos københavnske mænd end kvinder, fordi kvinders opmærksomhed vil være rettet mod denne type udtale som et lavprestigetæk. Til gengæld vil vi hos kvindelige sprogbrugere finde nye træk som ikke er blevet stigmatiseret som lavprestige. Den lukkede udtale af det korte [e] foran –ng i *penge* eller *engelsk*, således at *penge* lyder som **pinge* og *engelsk* som **ingelsk*, forekommer hyppigere hos yngre og unge kvindelige sprogbrugere end hos yngre og unge mandlige.

Trudgill (1983) og Milroy (1992) finder ligeledes frem til at i alle samfund hvor mænd og kvinder har lige stor adgang til standardsproget, vil kvinder bruge standardformer oftere end mænd. Chambers (2003) henviser til Cicero (55 f. Kr.) hvor filosofen beretter om hvordan kvinder roses for deres exceptionelt elegante og rene talemåde. Chambers fører imidlertid tanken videre og konkluderer at den ”rene” talemåde i høj grad skyldes kvindernes manglende kontakt med omverdenen i Ciceros tid.

Eckert (1989b) er imidlertid af den opfattelse at det er fejlagtigt at påstå at kvindelige sprogbrugere er mindre eller mere nyskabende end mandlige og hævder at

at this point in our research it is a mistake to claim any kind of constant constraint associated with gender. (Ibid.:119)

Eckert finder frem til at gruppetilhørsforholdet spiller en vigtigere rolle, og at piger søger bekræftelse i deres gruppeidentitet via sproget i større grad end drenge gør. Derfor argumenterer hun for at forskellene med udgangspunkt i køn hellere må findes inde i kvinde- eller mandegruppen end mellem de to køn.

Kristiansen (1997b:13) er ligeledes varsom med variabelen *køn* og mener at den kan være forbundet med vores subjektive selvopfattelse, således at ”sprogbrugen *afslører* os, men samtidig er det gennem sprogbrugen vi *viser os*” (Kristiansens fremhævning). Kristiansen diskuterer en ”kønsskala” som han mener, kunne passe til vores opfattelse af køn som social konstruktion. Kristiansen (1991) diskuterer i øvrigt Labovs (1990) og Trudgills (1983) klassiske undersøgelser hvor de redegør for at kvinder er sprogligt mere usikre end mænd og vil skifte til ”korrekt” sprogbrug i formelle situationer oftere end mænd. Kristiansen (1991) finder imidlertid frem til det modsatte og redegør for at det i virkeligheden er mænd der er mere usikre på sig selv på det sproglige område. Kristiansen undersøger en gruppe ældre og en gruppe unges holdninger til københavnsk, næstvedsk og rigsmål og konkluderer at

det bare er ”overflade” når drengene slutter stærkere op om subnormerne end pigerne. Som vi ser, reagerer pigerne underbevidst mere positivt end drengene på københavnsk. (Kristiansen 1991:104)

Harnæs (1999) påviser også forskelle når mænd og kvinder skal vurdere andres sprogbrug. I hendes undersøgelse af reaktioner på norsk udtalt med accent viser det sig at mænd vurderer de accenttalende mere kritisk end de kvindelige meddelere. Især når de mandlige meddelere bliver spurgt om hvorvidt enkelte ord er udtalt i overensstemmelse med indfødt norsk, viser mænds pointgivninger at de i højere grad end kvinder mener at den accenttalende befinder sig længere væk fra indfødt norsk på udtalen.

Alder

Labov (1963) inddrager variabelen *alder* og foreslår den så kaldte *Apparent Time Hypothesis* som går ud på at meddelere med forskellige aldre repræsenterer forskellige epoker. Chambers (2003) fremhæver et resultat fra Ontario, Canada, hvor han undersøger hvordan et sprogtræk tilegnet i en tidlig alder (fx udtalen af *zee* og *zed*) senere kan ændre sig under ydre påvirkninger fra medier, sociale normer, m.fl. Chambers argumenterer dermed for vigtigheden af den indbyrdes interaktion mellem variableerne (jf. Baker 1992).

Også danske undersøgelser peger på at der er signifikante forskelle i vurderingen når unge og gamle meddelere bliver spurgt om deres meninger. Kristiansen (1991) påviser at unge svarere forholder sig anderledes end voksne svarere i såvel deres bevidste som underbevidste holdninger når de skal vurdere sprogvarietetene fra Næstved og København. Quist & Jørgensen (2002) finder også at yngre svarere er signifikant mere positive mod andetsprogsdanske stemmer end ældre svarere.

Gruppetilhørsforhold

Termerne *social klasse* og *social gruppe* anvendes hyppigt ved afgrænsningen af gruppetilhørsforholdene i sprogsamfundet (Romaine 2000, Milroy & Gordon 2003, Chambers 2003). Social klasse er en af de mest undersøgte variabler, men ligeledes et svært definerbart begreb. Labov (1972) fastholder variabelen ved at tale om *socialposition* i stedet og pointerer at afgrænsningen bør ske på baggrund af uddannelse, beskæftigelse, indkomst, m.m.

Problemerne som variabelen *social klasse* volder, er en del af en større sociologisk diskussion, idet klassebegrebet ofte hænger sammen med termer som selvoplevelse og gruppeidentitet. Hudson (1996:184) taler om sprogbrugerens gruppetilhørsforhold og peger på at

such will influence people's speech only to the extent that they represent social groups with which speakers can identify themselves – in other words, what counts is not so much your exposure to a particular variety of speech, but rather your willingness to identify yourself with the kind of person who uses it.
(jf. også Noel 1999 og Norton 2000)

Kristiansen (1997b) diskuterer også variabelen *status* i forbindelse med social klasse og konkluderer at status ligeledes kan beskrives ud fra den enkeltes selvoplevelse i samfundet; derfor er status også en subjektiv variabel.

Når *social klasse* indgår i interaktion med andre variabler, påvirker den oplevelsen af disse variabler. Ryan & Sebastian (1980) viser at engelsktalende stemmer med spansk accent bliver vurderet mere positivt hvis de tilhører middelklassen end hvis de stammer fra de lavere sociale lag. Endvidere udløser de en interessant diskussion om at negative indtryk baseret på sprogbrug kan blive modificeret via kendskab til stemmens klassetilhørsforhold.

Flere undersøgelser (Fishman 1977, Trudgill 1977, Ladegaard 2002, m.fl.) inddrager *etnicitet* som baggrundsvariabel i sprogholdningsundersøgelsen. Eriksen & Sørheim (2001) finder imidlertid termen *etnicitet* stridsom, og mener at vi bør være varsomme med dens brug idet vi er tilbøjelige til at kalde *de andre* etniske, men aldrig os selv. De gør opmærksom på at der ikke

eksisterer en enslydende definition af begrebet, og det er svært at fastholde hvilke faktorer der skal til for at skabe en etnisk grænse.

At kunne udtrykke sprogholdninger forudsætter viden om vores eget sprog. *Socialisering* er derfor et vigtigt aspekt for dannelsen af holdninger idet den både kan danne nye holdninger og modificere gamle (jf. Lambert & Lambert 1964). Brewer & Miller (1984) definerer en kontakt-hypotese som går på at ens indstillinger og attitude mod en ilde agtet social gruppe vil blive mere positive efter direkte interaktion med gruppen (jf. Tajfel 1982, Gardner & Lambert 1972, Foersom 2001). Jo mere interaktion der er mellem forskellige grupper i samfundet, des flere forskellige holdninger til de enkelte grupper kan vi forvente.

Paralingvistiske variabler

Paralingvistiske og *ekstralingvistiske variabler* er variabler som ikke vedrører sproget i snæver forstand. Laver & Trudgill (1979) opstiller en model hvor de skelner mellem ekstralingvistiske variabler som fysiologisk betingede og paralingvistiske variabler som betinget af den individuelle stemmekvalitet. Laver & Trudgill (1979) diskuterer disse variabelers funktion som sociale og psykologiske markører og giver eksempler på hvordan man selv kan tilpasse sin stemme ved at hviske, brøle, tale hurtigere eller langsommere og endvidere ved at tale mere rundet eller nasalt hvis man ønsker at opnå en bestemt effekt på den lyttende. Disse faktorer kan bruges såvel bevidst som underbevidst og medfører at lytteren opfatter taleren på en bestemt måde.

Pearce & Brommel (1972) undersøger fx *stemmeintensitet* og *stemmekvalitet* og finder frem til at høje stemmer vurderes mere negativt når man lytter til stemmen i en offentlig kommunikativ situation. Endvidere fremhæver de at mørkere stemmer med mindre volumen og færre pauser anses for mere troværdige, ærlige og personorienterede. Aronovitch (1976) og Scherer & Giles (1979) viser imidlertid modsatte resultater: lave stemmer med mindre stemmelæbeaktivitet bliver vurderet negativt. Denne polarisering i vurderingen tyder på at indflydelsen fra et stemmekvalitetstræk må være afhængig af interaktionen med andre variabler.

Street & Hopper (1982) diskuterer også *taletempo* og opstiller den hypotese at langsomme talere vil blive vurderet negativt. Deres resultater peger imidlertid på at taletempoet i sig selv ikke er afgørende, men afhænger af interaktionen med andre variabler. Stemmens *styrke* (intensitet) er til gengæld med til at markere stemmen som ekstrovert og social, mens stemmens *højde* relateres til dynamisme og udadvendthed.

Street og Hopper (1982:83) pointerer tillige at *listeners readily provide attributions from speech qualities such as breathiness (high strung, youthful), flatness (sluggish, immature, withdrawn), nasality (unattractive, neurotic, unemotional) and orotundity (vigorous, aggressive).*

Cargile m.fl. (1994) og Bradac (1990) fremhæver at disse variabler kan modificere det umiddelbare indtryk af stemmen, især i de tilfælde hvor vi ikke kender stemmen i forvejen. Fx kan vi komme til at opfatte en taler med brølende stemme som aggressiv, mens en taler med svag stemme vil opfattes som usikker. På denne måde vil indholdet af talernes budskab blive ændret fordi vi vil opfatte budskabet igennem et filter pga. den påvirkning som den individuelle stemmekvalitet har haft.

Scherer (Scherer & Giles 1979) diskuterer også begrebet *taleflyd* i lyset af de paralingvistiske faktorer og finder en sammenhæng mellem pauser og oplevelsen af en person som uadvendt og behagelig. Scherer gennemfører en undersøgelse af amerikanske og tyske meddelere og finder frem til at amerikanske stemmer med hyppige pauser i talestrømmen bliver vurderet som signifikant mindre uadvendte, mindre emotionelt stabile, mindre dominante og generelt mindre behagelige. Han pointerer også at der eksisterer kulturforskelle i pauseringen og især i brugen af tøvesignaler, og fremhæver at amerikanske meddelere bruger signifikant flere tøvesignaler (fx *uhm- ah-* og *ehr*) end tyske meddelere.

Kapitel 3. LOKALT MILJØ

De danske forhold

Lokalt miljø er en vigtig variabel i sociolingvistikken og især i sprogholdningsundersøgelser. Da denne undersøgelse har som formål at undersøge *danskernes* holdninger til fremmed accent, er det nærliggende at afdække nogle punkter i forbindelse med sprogsituationen i Danmark som en faktor i holdningsdannelsen.

Indvandring til Danmark

Indvandring og udvandring er ikke nye fænomener for hverken Europa eller Danmark. I det seneste århundrede har Danmark oplevet indvandring i mindre omfang fra såvel svenske og polske sæsonarbejdere, som fra et større antal jøder der flygtede fra pogromerne i Rusland (jf. Coleman & Wadensjö 1999, Gaasholt & Togeby 1995). Det er først i løbet af de seneste 35-40 år at Danmark har erfaret en mere markant stigning i antallet af indvandrere, som både kulturelt, livsstilmæssigt og udseendemæssigt adskiller sig fra den danske befolkning. Omkring 1967, i en periode med økonomisk vækst og lav arbejdsløshed, ankom de første fremmedarbejdere, og på 10 år steg antallet af fremmedarbejdere fra 20.000 til 45.000. De fik senere deres familier til Danmark og blev boende i landet som indvandrere. I foråret 1984 begyndte en ny indvandrerbølge som bestod af flygtninge fra Mellemøsten. Ca. 8 år senere, i 1992, ankom et stort antal flygtninge fra borgerkrigen i det tidligere Jugoslavien. Antallet af indvandrere og deres efterkommere i Danmark i 2004 er ifølge Statistisk årbog nøjagtigt 442.032. Tallet udgør 8.2 procent af Danmarks befolkning (jf. Statistisk årbog 2004).

Dansk som andetsprog i Danmark

Et af resultaterne af indvandringen i de seneste 40 år er fremkomsten af termen *dansk som andetsprog* der dækker over dansk som læres uden for hjemmet og hyppigt senere end modersmålet. Holmen (2000) gør opmærksom på at der er en tæt forbindelse mellem modersmål og andetsprog som hun formulerer således:

Fælles for modersmål og andetsprog er, at de læres fordi sprogbrugeren har et aktuelt behov for dem for at kunne fungere i en given sammenhæng. I en eller anden forstand har tilegnelsen af begge derfor social integration som væsentligste drivkraft, idet de er knyttet til, hvordan man som individ eller medlem af en gruppe indgår i et større fællesskab, som anvender pågældende sprog. (Holmen 2000:69)

Holmen gør også rede for at der er forskelle på hvordan andetsprog og fremmedsprog indlæres i forhold til modersmålet. Andetsprog og fremmedsprog indlæres i et senere stadie af ens liv og derfor er det afgørende at have et veludviklet modersmål for at kunne tilegne sig et andetsprog eller et fremmedsprog.

Dansk som andetsprog i Danmark er som et forholdsvis nyt fænomen forbundet med usikre holdninger. Det betyder at dansk som andetsprog bliver accepteret på overfladen, men alligevel hersker indfødt rigsdansk som majoritetssprog i alle officielle sammenhænge og især i skolen. Termen *majoritetssprog* er i dansk sammenhæng også et særligt fænomen i forhold til andre sprogsamfund, idet det beskriver og hentyder til et accent- og dialektfrit rigsdansk, uden megen variation (Jørgensen 2000). Kristiansen & Jørgensen (2003) fremhæver at de fleste sprogbrugere med dansk som modersmål på nuværende tidspunkt enten taler rigsdansk eller en varietet som ligger meget tæt på. De klassiske dialekter er ved at forsvinde og repræsenteres kun blandt de ældre generationer i form af enkelte ord eller udtryk.

Denne snævre sprogbrug kommer til udtryk i en bred vifte af holdninger til andre minoritetssprog. Flere undersøgelser viser at dansk udtalt med udenlandsk accent bliver vurderet mere negativt end indfødt dansk (Jørgensen 2000, Quist & Jørgensen 2002, Ladegaard 2002). Jørgensen (2000) pointerer at der findes et skjult sproghierarki:

Major opinion-makers seem to share a hierarchical view of languages with English on top, followed by French, German, and perhaps Spanish. The Scandinavian languages follow soon after that and at the bottom we find languages such as Turkish, Urdu, Arabic, Berber, Punjabi, Tagalog and Swahili. This hierarchy is the hidden foundation of much argument in public debates, official documents, educational practices and elsewhere. Although this hierarchy is rarely expressed openly, it is nonetheless often evident. (Jørgensen 2000:220)

Det vender jeg tilbage til når jeg gennemgår resultaterne.

Sprognormer

En betydelig faktor i holdningsdannelsen er tilstedeværelsen af normer. Normerne er vigtige for os idet de forsyner os med holdepunkter i vores identitetsopbygning ved at fortælle os hvad der er passende og hvad der ikke er passende. Dette gælder naturligvis også i en kommunikativ situation (jf. Cargile 1994).

Kristiansen (1990) understreger at normen om *korrekt* sprogbrug i Danmark, herunder udtale, ligger dybt forankret i enhver modersmålstalende dansker. Kristiansen (1990) undersøger blandt andet forventningerne til

udtalenormering i danske skoler og finder frem til at der foregår kraftig udtalenormering fra lærerens side som fra en tidlig alder former elevernes opfattelse af rigsmål som den eneste *korrekte* sprogbrug.

Behovet for et såkaldt *korrekt* og *godt* sprog diskuteres også af Hansen (1975). Hansen giver flere eksempler hvor sprogbrugerne ofte trækker paralleller mellem *logisk* og *rigtigt* og dermed *ulogisk* og *forkert*. Fx diskuterer han udtrykket ”at være enig i” som nogle sprogbrugere opfatter som ulogisk og derfor forkert fordi de mener at man skal være enig *med* nogen, og *ikke enig ud i den tomme luft* (s.151). Hansen forklarer dette behov for sproglig korrekthed med en konkurrence mellem to grupper i samfundet:

*Et lille uddannelsesmæssigt og ofte økonomisk privilegeret fåtal i befolkningen har tiltaget sig den ret at kalde de sproglige variationsformer som de selv ganske vilkårligt foretrækker på bekostning af andre former, for **korrekte** og **rigtige**.*

(Hansens fremhævning 1975:161).

Hansen skriver også at disse former er blevet et dannelseskriterium for gruppen der taler eller skriver *korrekt*, fordi gruppen på den måde viser at den tilhører eller ønsker at tilhøre en dannelseselite. Hansen mener også at skolen er med til at opretholde dette dannelseskriterium bl.a. ved at belønne elever for deres *gode* sprog og straffe de *dårlige* elever som bruger *forkerte* former (jf. Kristiansen 1990).

Jørgensen (2000) mener heller ikke at skolen og den generelle befolkning udviser tolerance mod den dialektale variation i dansk, og dette resulterer i at dansk som andetsprog heller ikke accepteres. Indvandrere og flytninge bliver generelt omtalt af befolkningen som *dårlige* til dansk og dermed stemplet som *uvillige* eller *ukyndige* til at lære *korrekt* dansk.

Klimaet for sproglig variation i Danmark viser sig derfor at være ikke særlig mildt. Der findes en stærkt forankret sprognorm i en stor del af befolkningen. Det tager jeg fat på i diskussionsafsnittet.

Holdninger til dansk som andetsprog

H. J. Ladegaard (1994) afvikler det første projekt i Danmark hvor dansk som andetsprog vurderes side om side med standardiseret københavnsk, fynsk og jysk. Resultaterne viser at københavnsk opnår flest point i rangeringen, jysk og fynsk følger efter, mens den polske accent får en betydelig lavere placering på både status- og kompetenceskalaen. Et interessant faktum i denne forbindelse er at nogle svarere, uden direkte at blive bedt om det, prøver at placere den accenttalende geografisk og antager at hun er tyrker. U. Ladegaard (2002) begrundes H.J. Ladegaards resultat med den negative stereotypeholdning til den pågældende indvandrergroupe.

U. Ladegaard (2002) udvider temaet om sprog, holdninger og etnicitet. Han undersøger holdninger til flere etnolingvistiske grupper i Danmark og vælger

en amerikansk, en tysk, en tyrkisk og en rigsdansk stemme. U. Ladegaards problemstilling indeholder to aspekter: han vil undersøge om der kan påvises forskel mellem etniske danskere og medlemmer af etnolingvistiske minoritetsgrupper, samt om svarernes evne til at identificere den enkelte stemmes accent har indflydelse på vurderingen. Han finder frem til at det ikke er lige meget hvilken accent stemmerne taler med, og tegner et accent-hierarki hvor amerikansk og tysk accent bliver tillagt større prestige end tyrkisk accent, men til gengæld bliver alle vurderet relativt lavt i forhold til det han mener udgør normen – rigsmål. U. Ladegaard skriver også om behovet for stereotyper for at forklare hierarki-fordelingen mellem de enkelte sprogprøver.

Problemstillingen omkring danskernes reaktioner på accent og især på dansk som andetsprog indgår i 2001 som et led i Køge-projektet med tosprogede tyrkisk-danske børn (Jf. Quist 1998). Quist & Jørgensen (2002) skriver om de indfødte danstales vurdering af unges andetsprogsdanske talesprog. De interesserer sig for hvorvidt dansk hos tosprogede lyder anderledes end dansk som modersmål i de indfødtes ører, samt i hvor høj grad indfødte danstalede vurderer dansk som andetsprog forskelligt. Svaret på spørgsmålet om hvorvidt dansk som andetsprog kan udpeges er positivt, men en interessant tendens gør sig gældende: det viser sig at nogle af de tosprogede får flere point end de indfødte på variabelen *godt sprog*. Quist & Jørgensen udelukker ikke muligheden for at man muligvis giver flere point til en andetsprogsbruger ved tanken om at *”det var da meget godt – af en tyrk”*, og derved komme til at give højere vurdering, fordi der åbenlyst var tale om en andetsprogsbruger (Quist & Jørgensen 2002:30), men deres resultat afviser denne mulighed idet størstedelen af de tyrkisk-danske børn får et højere antal point som modersmålstalende når de vurderende direkte bliver spurgt om stemmen taler dansk som modersmål eller som andetsprog.

Christensen (2004) gennemfører en undersøgelse af såkaldte *udtalefejl hos andetsprogslearnere i dansk*, i hvilken hun rejser spørgsmålet om hvorvidt beherskelsen af visse udtryksformer i den danske udtale er væsentligere end beherskelsen af andre. På baggrund af 20 indfødte danskeres vurdering af andetsprogsdansk udleder hun en prioritering af *udtalefejl* hos andetsprogsindlærere i forhold til udtalefejls konsekvenser, men finder frem til at det ikke er muligt at opstille et hierarki af stemmernes udtalefejl. Afvigelser i stavelsestryk har dog de største konsekvenser for vurderingen på variabelen *godt dansk*, således at jo større afvigelser fra det indfødte danske stavelsestryk udtalen er, desto dårligere vurderinger får stemmerne (Christensen 2004).

Kapitel 4. TEORETISK DISKUSSION

Jeg beskrev i de forrige kapitler hvor bred en vifte af egenskaber og aspekter sprogholdninger indeholder. Vi så at sprogholdningerne kunne være såvel subjektive som objektive, dynamiske som statiske, kognitive som affektive. Jeg vil i dette kapitel diskutere nogle af disse egenskaber samt opstille hypoteser for hvad vi kan forvente af resultater i denne undersøgelse.

Genkendelse og associering

En af grundene til at sprogholdningsundersøgelser har fået en del modstandere, er påstanden om at holdninger er subjektive konstruktioner. På den ene side skyldes det at når vi udtrykker holdninger, siger det mere om os og vores behov for at vurdere andre, end det siger om egenskaberne hos vores vurderingsobjekt. På den anden side er vi på baggrund af en stereotypeforestilling i stand til at vurdere et objekt som vi ikke kender til. Cargile (1994) fremhæver fx at holdninger udelukkende er følelsesladede. Hans vigtigste argument for holdningernes affektive natur er eksemplet på hvordan vi er tilbøjelige til at vurdere en bestemt accent negativt og derved stemple den accenttalende som uintelligent – “fordi det bare lyder grimt og dumt” – men senere kan komme til at give en positiv respons på accenten, hvis det viser sig at vi kender en person som taler på samme måde og som vi respekterer og ser op til (Cargile 1994:223).

Det kan imidlertid diskuteres om holdninger udelukkende er affektive. Det er svært at forestille sig at holdningerne er frataget alt kognitivt indhold, for hvordan kan man antage noget hvis ikke man har den mindste idé om hvad det er? Hvordan kan vi fx mene at vi hører en afrikansk accent hvis vi aldrig før har hørt den eller noget der ligner den? Jeg vil give Cargile ret i at *fordomme* er affektive, men jeg mener at *holdninger* indeholder en vigtig kognitiv komponent. Denne komponent kan få et følelsesladet udtryk, men i deres oprindelse vil holdninger være baseret på en bestemt mængde viden. Den kan være begrænset eller taget fra en kollektiv konsensus, men vi behøver stadig noget information som vi kan koble vores affektioner til. Det er også disse oplysninger (herunder kontakt og socialisation) som kan modificere og positivere vores holdninger.

Holdninger til sprogbrug er derfor holdninger til de grupper af mennesker som associeres med bestemte sproglige variationer, og de fører til at vi handler på en bestemt måde over for dem vi bedømmer. Vi kan fx forvente at når svarerne i min undersøgelse bliver bedt om at tage stilling til hvor personerne der taler dansk med accent kommer fra, vil de muligvis associere deres gæt med en person de kender i forvejen, og som de mener taler dansk på samme måde som en af stemmerne i undersøgelsen. Det kan tænkes at svarerne trækker en tankeparallel til deres nabo, grønthandler, kollega eller bekendte, og deres svar på de forskellige spørgsmål bliver påvirket af denne association.

Accent = flygtninge og arbejdskraftindvandrere

I Danmark kan vi ikke forvente en kraftigt udtrykt holdning til fx mongolsk accent idet antallet af immigranter fra Mongoliet er meget begrænset. Til gengæld vil det være nærliggende at genkende og udpege tyrkisk accent eftersom der bor forholdsvis mange med tyrkisk som modersmål i Danmark. H.J. Ladegaards undersøgelse fra 1994 viste at den polske stemmes accent på den ene side blev vurderet betydeligt lavere end standardiseret københavnsk, fynsk og jysk, og på den anden side troede 55% af svarerne at stemmen tilhørte en tyrker. Ladegaard tolkede dette resultat som et levn fra en herskende stereotype, *da de tyrkiske indvandrere er den største enkeltgruppe af herboende udlændinge, og at de har været her forholdsvis længe og derfor også er kendt som en etnisk minoritetsgruppe i Danmark* (1994:115).

Det er således af mindre betydning hvilket modersmål der står bag den fremmede accent fordi det ville være indlysende for en dansker at forbinde den med flygtninge og arbejdskraftindvandrere. Mit pilotprojekt fra 2002 viste fx at alle otte stemmer med europæiske sprog som modersmål, i høj grad blev placeret i Mellemøsten og Tyrkiet, selv om ingen af stemmerne havde tyrkisk eller arabisk som modersmål (Kirilova 2004:94).

Dannelseskriterier i det homogene samfund

Ordentligt sprog og korrekt sprogbrug har været i fokus hos både sprogforskere og sprogbrugere i mange sprogsamfund. Labov (1972) fremstiller fx tesen om *linguistic insecurity* som går på hvordan vi som sprogbrugere ofte tror at vi taler ”dårligt”, men i virkeligheden taler vi som alle andre i sprogsamfundet. På denne måde viser han hvordan fænomenet *ordentligt sprog* hænger sammen med vores forestilling om hvad der vurderes som godt hhv. dårligt sprog. I et forholdsvis lille og homogent samfund som det danske er det tænkeligt at sprogbrugeren i høj grad bliver påvirket af sprognormen idet den manglende variation ikke tillader at vedkommende henter sproglig viden og eksempler fra andre sprogbrugere som han eller hun kan identificere sig med. Hansens (1975) tese om sprognormen som dannelseskriterium forklarer hvorfor det er så vigtigt for de danske sprogbrugere at holde fast ved *det rigtige*. De danske sprogbrugere er nemlig fra en tidlig alder blevet opdraget med at det er prestigefyldt at tilhøre gruppen af de dannede. Det er imidlertid interessant hvordan vi på den ene side taler om homogent og klasseløst samfund, mens der på den anden side findes normer hvis formål er at gøre én opmærksom på tilstedeværelsen af forskellige grupper. Frygten for at man kan risikere at falde ind under gruppen af de *udannede* hvis ikke man adlyder normen, ser ud til at have været en drivkraft i homogeniseringsprocessen. Det kan også siges at den har medført diskrimination således at *korrekt* sprog bliver opfattet som tegn på større kompetence.

Kristiansen (1990) og Jørgensen (2000) beskriver hvordan den gennemsnitlige dansker har en forholdsvis klar forestilling om hvad såkaldt

ordentligt dansk er, og det forbindes alene med middelklassekøbenhavn. Jørgensen opstiller også et hierarki af danskernes opfattelser af andre sprog med engelsk på toppen og swahili, tyrkisk og arabisk i bunden. Det er derfor nærliggende at undersøge om denne opstilling også afspejler hvordan dansk som andetsprog med tilsvarende accenter bliver vurderet. Da de danske sprogbrugere, skønt underbevidst handlende, er i stand til at opstille andre sprog i en prestige-rangliste, kan vi forvente at dansk talt med accenter fra de pågældende sprog også bliver vurderet i forhold til en skjult prestige-rangliste. Eftersom sprognormen spiller en vigtig rolle i Danmark, kan vi forestille os at jo større afvigelsen fra normen er, desto hårdere bliver bedømmelsen.

Masketeknik og fremmede accenter

De mange holdningsundersøgelser har vist os at holdningerne er målbare størrelser som tillader at blive ilagt kvantitative rammer. Jeg har præsenteret flere teknikker som er blevet anvendt til formålet. Den klassiske masketest fremstår som en gennemtænkt metode til neutralisering af subjektive faktorer og paralingvistiske variabler. Især i tilfældet hvor én sprogbruger kan kommunikere ligeværdigt på to sprog eller skifte mellem to eller flere dialekter, er denne teknik en holdbar metode. Problemet opstår når én stemme ikke kan anvendes i forklædte roller.

Da min undersøgelse har som formål at gøre rede for holdninger til dansk som andetsprog talt med forskellige accenter, er det ikke muligt at anvende én og samme person, som troværdigt kan efterligne forskellige accenter. Vi kan derfor forvente at nogle paralingvistiske faktorer, såsom talehastighed og stemmeleje, vil spille en rolle i vurderingen. Endvidere kan vi antage at interaktionen mellem graden af accent, den pragmatiske kompetence og de grammatiske afvigelser, yderligere vil påvirke vurderingen. Jeg vender tilbage til det i kapitel 6.

Diskussion af baggrundsvariabler

Flere undersøgelser (fx Labov 1972, Kristiansen 1997b) omtaler *social klasse* som en vanskelig variabel at arbejde med idet den i større grad afhænger af den enkeltes selvopfattelse i samfundet. Det påstås at i det moderne, vestlige samfund er klasseforskellene mindre synlige end de er i primitive samfund. Men idet flere undersøgelser peger på at fremmed accent formentlig vil associeres med indvandrere og flygtninge, som netop kommer fra mindre udviklede samfund, er det interessant at undersøge hvordan disse vil blive vurderet på variabelen social klasse. Vil de blive placeret lavt på det sociale statushierarki blot fordi de adspurgte formoder at de kommer fra mindre udviklede samfund, eller vil der være andre faktorer der vil spille en rolle her? Det vender jeg tilbage til i resultaterne.

I relation til variabelen *køn* mener Eckert (1989b) at køn ikke burde skabe en

skarp afgrænsning mellem mænd og kvinders sprogbrug, men at vi snarere skulle opstille andre kategorier samt indføre andre variabler som kan vise os nye aspekter i stedet for at hænge fast ved en afgrænsning baseret på køn. Denne påstand er original, men dubiøs. På den ene side er det umiddelbart svært at afskaffe variabelen køn, da den moderne sprogforskning påviser at der *findes* forskelle i mænd og kvinders sprogbrug. På den anden side er det ligeledes vigtigt at betragte køn i interaktionen med andre variabler. I denne undersøgelse vil det være interessant at finde frem til hvorvidt det er graden af accent (og dermed en normbetinget *korrekt* sprogbrug) der spiller en rolle i bedømmelsen af hhv. mandlige og kvindelige stemmer, eller der er andre egenskaber som får den talende mand eller kvinde til at virke dynamisk, udadvendt, m.m. Jeg vil næppe kunne se helt bort fra forskellene som eventuelt vil komme frem på baggrund af kønsopdelingen, men jeg vil selvfølgelig også anskue dem i lyset af andre gruppetilhørsforhold.

Med hensyn til gruppen af svarere kunne det tænkes at mandlige og kvindelige svarere vil reagere forskelligt på accenttalende stemmer. I forlængelse af Labovs påstand om at kvinder bruger standardformer oftere end mænd, kunne vi forestille os at kvinder vil være strengere i deres bedømmelse end mænd. Dog konkluderer Harnæs (1999) i sin undersøgelse om holdninger til norsk med accent at de mandlige svarere var signifikant mere kritiske i vurderingen af stemmernes sprogbrug end de kvindelige. Det viser igen at der er mange aspekter som vi skal tage højde for inden vi fastlægger det endelige resultat.

Opsummering

Jeg har i denne første del af min undersøgelse tegnet en teoretisk ramme for de empiriske valg jeg vil foretage i den næste del. Jeg har præsenteret og diskuteret begrebet *sprogholdninger*, og har gjort rede for hvordan og hvorvidt vi kan måle sprogholdninger. Jeg har introduceret forskellige teknikker samt konkrete undersøgelser fra både Danmark og udlandet. Jeg har også gennemgået de mest anvendte sprogholdningsvariabler og redegjort for hvilke overvejelser vi bør gøre os i forbindelse med valget af variabler. Sidst men ikke mindst har jeg lagt vægt på den konkrete sprogsituation i Danmark som muligvis vil forsyne os med forklaringsmodeller i holdningsdannelsen til dansk med accent. De diskussioner jeg i mellemtiden satte i gang, vil jeg færdiggøre i metodeafsnittet og i forbindelse med de konkrete resultater.

Kapitel 5. METODE

I dette kapitel præsenterer jeg undersøgelsens etaper og gennemgår de enkelte variabler for de to grupper: stemmer og svarere. Jeg diskuterer også valget af empirisk materiale og udreder databehandlingen.

Variabler for stemmerne

1. Modersmål: I undersøgelsen deltager repræsentanter med otte forskellige modersmål: islandsk, amerikansk-engelsk, tysk, italiensk, bulgarsk, polsk, kinesisk (mandarin) og iransk (farsi).

2. Køn: Der er otte kvindelige og otte mandlige stemmer som i alt udgør seksten stemmer. Der er otte modersmål repræsenteret, fordelt på par bestående af en kvinde og en mand.

3. Alder: Alle stemmer tilhører yngre personer, dvs. i alderen mellem 25 og 45 år.

4. Uddannelse: Alle stemmer har, eller er ved at afslutte, en videregående uddannelse enten på et universitet eller på en anden højere læreanstalt.

5. Niveau i dansk: Alle seksten stemmer behersker dansk på højt niveau. De har enten en dansk studentereksamen, eller også har de bestået den adgangsgivende danskprøve (Studieprøven, tidligere Danskprøve 2) for at blive indskrevet på en videregående uddannelse. For at fastholde det nøjagtige niveau i dansk samt graden af deres accent har jeg med hjælp fra 20 sprogforskere på faget dansk ved Københavns Universitet foretaget en faglig vurdering af de 16 stemmers færdigheder i dansk på fire parametre. Det kommer jeg ind på i det næste kapitel.

6. Vurderingsmaterialet: Jeg optog de fleste kvindelige stemmer som en del af pilotundersøgelsen i 2002 (Kirilova 2004). De mandlige stemmer indspillede jeg efterfølgende. Samtalens indhold var fritidsaktiviteter, men mit mål var at optage en genfortælling af en reklame fra fjernsynet eller biografen. Jeg afslørede ikke emnet på forhånd for at undgå eventuel forberedelse. De interviewede vidste derfor ikke hvad vi skulle tale om, og samtalen udviklede sig spontant (jeg gennemgår og diskuterer indholdet i næste kapitel). Senere klippede jeg reklame-genfortællingen ud. Det lille udklip jeg anvender til vurderingen varer mellem 35 og 50 sekunder per stemme (se udskrifterne bagerst i bogen).

Variabler for svarerne

1. Køn: I undersøgelsen deltog i alt 232 svarere: 160 kvindelige og 72 mandlige. Procentmæssigt var de kvindelige svarere dobbelt så mange som de mandlige (69% af alle).

2. Alder: Gennemsnitsalderen hos lytterne er 34,8 år. Den yngste svarer er 15 år gammel, den ældste er 76 år gammel. Jeg tænkte at det gav mening at sammenligne de unges med de ældre svareres holdninger, for så ville jeg kunne analysere de to gruppers holdninger som repræsentanter for to tidsaldre, tilsvarende *Labovs Apparent Time Hypothesis* (Labov 1963, jf. Kristiansen 1999).

Der er flere måder at opdele svarernes alder på. Jeg ville operere med to større grupper og besluttede mig derfor for at bruge de tredve år som en grænse. Tredveårsalderen er i dag en skillelinje for mange idet de fleste studerende på universitetet afslutter en uddannelse ved denne alder. Det er også omkring denne aldersgrænse at nogle stifter familie og får et fastarbejde. Jeg besluttede mig derfor for at opdele svarernes alder i to store grupper – svarere fra 15 til 29, og svarere fra 30 til 76. Jeg sørgede endvidere for at indsamle tilstrækkeligt med repræsentanter fra begge grupper. Gruppen af de unge består således af 122 svarere, gruppen af de ældre består af 110 svarere.

Dette er selvfølgelig en subjektiv vurdering af opdelingen som nogle vil kritisere for at være baseret på en stereotype (!) om hvad der venter én lige så snart man har fyldt de 30 år. Den har først og fremmest den ulempe at svarere som fx er 31 år gamle, vil blive tilskrevet samme holdninger som de 76-årige, mens de 29-årige vil blive placeret i samme gruppe som deres teenage-søskende på 15. Dette problem vil vi dog ikke kunne løbe fra selv hvis vi valgte mindre grupper på 10 år, fx 20 til 30, 30 til 40, osv. Der vil altid være personer som føler at de snarere tilhører gruppen af de yngre end de ældre, ligesom nogle føler at de har ”en ung sjæl”, mens andre trives i ”voksne” selskaber. Alder er med andre ord også en social konstruktion, på samme måde som køn og social klasse er. Selvom både alder og køn er fysiologisk betingede, og dermed forholdsvis synlige markører, kan man stadig opleve sig selv som en del af en anden gruppe, både kønsmæssigt og aldersmæssigt.

3. Uddannelse: Uddannelsesmæssigt er svarerne opdelt i fire kategorier: 1-ingen uddannelse efter folkeskole, 2-afsluttet gymnasium, HTx eller lignende, 3-afsluttet mellemlang uddannelse, herunder afsluttet bachelorgrad og 4-afsluttet videregående uddannelse. Ud fra denne fordeling fik jeg besvarelser fra 25 svarere uden uddannelse, 84 med afsluttet gymnasium, HTx eller lignende, 53 med mellemlang uddannelse og 68 med afsluttet videregående uddannelse. Den største gruppe var således gruppen af svarere med afsluttet gymnasial uddannelse som i alt udgjorde 36% af alle svarere, efterfulgt af gruppen af de højtuddannede - 29,6% af alle svarere.

4. Beskæftigelse: Jeg spillede stemmerne på en række arbejdsplader, og på kurser og aftenskoler i Kalundborg, København og Hillerød. Der deltog såvel studerende fra Københavns Universitet som ansatte i den offentlige sektor – biblioteker, ministerier og uddannelsesinstitutioner. Jeg sørgede for at opnå en forholdsvis stor spredning i forbindelse med svarernes alder, uddannelse og baggrund for at kunne have et sammenligningsgrundlag i analyserne og for at undersøge forskellige sammenhænge i vurderingerne. Svarernes beskæftigelse har jeg opdelt i syv kategorier: 1-ufaglærte (14% af alle svarerne), 2-kontorfunktionærer og HK-ansatte (15% af alle) 3-gymnasielever (6%), 4-studerende ved Københavns Universitet (33%), 5-ledige (11%), 6-ansatte i ministerier og højere administration (15%), 7-ansatte i medicinalbranchen, herunder læger, biologer, bioteknologer (3,5%), 8-selvstændige erhvervsdrivende og konsulenter (2,5%). Som tallene viser, var der ikke jævn fordeling blandt repræsentanterne for de 8 kategorier, og når jeg slog dem sammen i større enheder, viste det sig at fordelingen begyndte at ligne de fire uddannelseskategorier. Derfor besluttede jeg mig for kun at operere med *uddannelse* som baggrundsvariabel for svarerne.

5. Opvækststed: Svarernes opvækststed er baseret på det område eller by som svarerne angav som deres opvækststed. Jeg har opdelt dem i fire kategorier: 1-Jylland, Fyn og Bornholm (27,4%), 2-Syd og Midtsjælland (27,4%), 3-Storkøbenhavn (30,7%), 4-Nordsjælland (14,6%).

6. Modersmål: Alle 232 svarere angav dansk som deres modersmål. To af de 232 noterede at de også havde hhv. tyrkisk og tjekkisk som modersmål, men gjorde mig opmærksom på at de var født og opvokset i Danmark. Deres besvarelser er derfor medregnet i undersøgelsen.

Spørgeskemaer

Spørgeskemaerne består af 18 sider. Den første side indeholder en kort beskrivelse af undersøgelsen, men uden at dens egentlige formål afsløres. På samme side er der også spørgsmål til svarernes alder, køn, uddannelse, beskæftigelse, opvækststed og modersmål (bilag 1a). Næste side er et prøvespørgeskema som gennemgås for at sikre lytternes forståelse af formålet med eksperimentet. Dette anvender jeg ikke i beregningen af resultaterne. Det egentlige spørgeskema begynder på tredje side som figurerer i 16 eksemplarer, dvs. der er ét ark for hver af de 16 stemmer.

Hvert spørgeskema består af 16 spørgsmål (se bilag 1b). Det første spørgsmål indeholder otte punkter under hvilke jeg beder lytterne tage stilling til otte forskellige kategorier ved at afkrydse tallet som står tættest på den beskrivelse de synes passer til stemmen. Til formålet anvender jeg otte antonym-par: *selvstændig-usikker*, *ligeglad-ambitiøs*, *uduelig-effektiv*, *interessant-kedelig*, *pålidelig-upålidelig*, *dum-velbegavet*, *flink-utiltalende* og *irriterende-behagelig*. Disse adjektiver bygger langt hen ad vejen på

Kristiansens (fx 1999), men jeg har ændret nogle af dem, bl.a. for at undgå tvetydighed. Det vender jeg tilbage til i den efterfølgende diskussion.

De næste spørgsmål, hhv. nr. 9 og 10, spørger til stemmens uddannelse og social status hvor lytterne har mulighed for at vælge mellem fem kategorier. Spørgsmål 11 til 14 kræver at lytterne svarer enten *ja* eller *nej* på hvorvidt de kunne forestille sig stemmen som hhv. deres *kollega*, *ven*, *læge* og *børnepasser* (jf. fx Foersom 2001). Spørgsmål 15 og 16 er åbne og efterlyser lytternes gæt på stemmens oprindelsesland, samt beder om et helhedsindtryk af stemmen. Spørgeskemaet er en blanding af åbne og lukkede spørgsmål, blandt hvilke der både kan vælges mellem fem opstillede valgmuligheder, eller mellem *ja* og *nej* som svar.

Spilleprocedure

Jeg overspillede de 16 stemmer til cd-rom og redigerede to udgaver med to forskellige rækkefølger af stemmerne (se udskrifterne bagerst i bogen).

Jeg forklarede svarerne at hver stemmeprobe kun ville blive spillet én gang og opfordrede dem til at begynde med afkrydsningen allerede mens stemmen talte. Jeg gjorde svarerne opmærksomme på at de ikke måtte bruge for lang tid på at analysere stemmen, men at de blot skulle angive deres umiddelbare indtryk. Efter hver stemme var der pause på ca. 30 sekunder hvor svarerne krydsede færdige og skrev deres helhedsindtryk af personen bag stemmen. Bagefter præsenterede jeg næste stemme og bad svarerne udfylde næste ark i spørgehæftet. Hele forsøget tog ca. en halv time.

Efter udfyldningen indsamlede jeg spørgeskemaerne. Da dette var tilendebragt, spurgte jeg svarerne om hvad de mente de havde været med til, og om de var klare over hvad min undersøgelse gik ud på. De efterfølgende samtaler som varede mellem fem-ti minutter og en halv time, har jeg anvendt i analyserne idet de gav mig vigtige oplysninger om hvad nogle svarere havde tænkt når de havde sat deres kryds et bestemt sted i spørgeskemaet.

Min metode kan beskrives som kvantitativ, men analyserne er blevet tilføjet en række kvalitative overvejelser som forhåbentlig kan kaste lys over resultaterne fra flere forskellige synsvinkler.

Databehandling

Resultaterne er behandlet i statistikprogrammet SPSS 12.0.1. hvor jeg indtastede de 232 besvarelser med løbenummer fra 1 til 232. Jeg indtastede i alt fem baggrundsvariabler for svarerne (alder, køn, uddannelse, beskæftigelse og opvækststed) og femten besvarelser på spørgsmålene for hver side af spørgeskemaet. Svarmulighederne til spørgsmål 1 til 10 rangeres på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er det laveste og det mest negativt ladede, mens 5 er det højeste og det mest positive. Jeg bad svarerne tage udgangspunkt i tallet som stod tættest ved adjektivet de mente passede til stemmen. Det betyder at et femtal ved fx *irriterende* skal tolkes som et ettal eftersom det ifølge opstillingen i spørgeskemaet er det mest negative stemmen kan opnå

på variabelen *irriterende – behagelig*, mens et femtal ved fx *velbegavet* forbliver et femtal, idet det er det mest positive en stemme kan score på variabelen *dum-velbegavet* (bilag 1b). Denne metode har jeg anvendt bl.a. for at sikre mig at svarerne læste kategorierne inden de satte deres kryds ved det valgte tal og ikke blot krydsede blindt af uden at se hvilken værdi tallet havde. Jeg sørgede også for at gennemgå spørgeskemaet meget nøje inden spilleseancen og forklarede hvordan modsætningsparrene skulle tolkes. Desuden havde jeg indspillet en prøve-stemme (stemme 0) som jeg anvendte for at vise svarerne hvordan spørgeskemaet fungerede, for at teste lyden og besvare eventuelle procedurespørgsmål. Denne stemme har jeg ikke medregnet i resultaterne, men kun brugt som optakt inden den egentlige undersøgelse gik i gang.

Spørgsmålene 11 til 14 (*kollega, ven, læge og børnepasser*) har jeg tastet ind med 1 point for hvert ja-svar og 2 point for hvert nej-svar. I spørgsmål 15 beder jeg svarerne tage stilling til hvor de tror stemmerne kommer fra (kategorierne som opstod her præsenterer jeg i kapitlet med resultater). I det sidste åbne spørgsmål efterlyses helhedsindtryk. Disse er ikke bearbejdet statistisk, men er igen anvendt til analyserne.

For at undersøge hvorvidt et resultat er fremkommet ved et tilfælde, foretager jeg en signifikanstestning. Jeg opererer med to signifikansniveauer: $p < 1\%$ (markeret med ** som viser større signifikans) og $p < 5\%$ (markeret med * som betyder mindre signifikans). Da jeg behandler data fra såkaldte ordinalskalaer (jf. Bryman & Cramer 1997), tester jeg signifikansen ved hjælp af ikke-parametriske test (Wilcoxon og Mann Whitney) som netop tager højde for at afstanden mellem kategorierne i midten af skalaen (fx mellem 3 og 4) ikke nødvendigvis er lig med afstanden mellem kategorierne i enderne af skalaerne (fx mellem 1 og 2) (jf. Kristiansen 1991, Maegaard 2001). Undersøgelser som denne kræver disse overvejelser idet vi ikke kan foretage signifikanstestning med udgangspunkt i gennemsnitlige beregninger eftersom vi ikke arbejder med intervaller som fx temperatur, minutter, kilometer, osv., men med ordinaler eller nominaler.

Kapitel 6. DISKUSSION

Realiseret og latent potentiale

De otte antonym-par jeg nævnte i spørgeskemaet, opsummeres i en fælles kategori med personlighedstræk. Disse otte personlighedstræk er vigtige for undersøgelsen, og jeg har derfor brugt megen tid på at vælge hvilke adjektiver der skal udforme en personlighedstrækprofil. Ligesom i andre sprogholdningsundersøgelser (Lambert, m.fl. 1967, Giles & Powesland 1975, Kristiansen 1991 & 1999, Maegaard 2001) har jeg besluttet mig for at operere med to hoveddimensioner: én som danner en persons kompetenceprofil, dvs. om vedkommende er intelligent, velbegavet, ambitiøs, selvsikker, selvstændig osv., og en sociabilitetsprofil (fra den engelske betegnelse *sociability* som betyder evnen til at omgås med andre mennesker, en såkaldt social kontaktevne) som samler op på ens sociale egenskaber: fx om man er behagelig, flink, interessant, underholdende osv. Disse to dimensioner afdækker efter min mening mange egenskaber, og jeg sørgede for at vælge klare og utvetydige adjektiver. *Kompetence*-dimensionen består således af parrene: effektiv-uduelig, velbegavet-dum, ambitiøs-ligeglad, selvstændig-usikker. Alle fire par opsummerer forskellige videnskompetencer således at svarerne ikke bliver i tvivl om hvad det er jeg spørger om. Fx har jeg i stedet for *intelligent-uintelligent* som bruges i mange af de undersøgelser jeg omtalte, valgt *velbegavet-dum* fordi den giver os en mere konkret egenskab at arbejde med. Når jeg spørger svarerne om hvordan de vil vurdere en stemme på denne skala, er der ingen tvivl om at det er holdningen til stemmens vidensniveau jeg interesserer mig for: om personen opfattes som velbegavet, mindre begavet eller decideret ubegavet. *Intelligent-uintelligent* afspejler efter min mening bredere egenskaber: man kan fx være socialt intelligent, følelsesmæssigt intelligent, osv., og der vil netop være risiko for at svarerne giver deres individuelle fortolkninger.

Sociabilitets-dimensionen består af parrene pålidelig-upålidelig, flink-utiltalende, interessant-kedelig, behagelig-irriterende, og jeg har igen ladet samme princip om utvetydighed styre mit valg. Fx har skalaen *irriterende-behagelig* et klart semantisk differentiale da vi ikke er i tvivl om hvilken ende af skalaen der arbejder med positive og hvilken med negative størrelser. Kristiansen (1991 & 1999) opererer fx med parret *ligefrem – fin på den* som jeg mener nemmere kan opfattes som kontroversiel idet det kan tolkes ud fra det vi selv opfatter som positivt. Nogle vil synes at det er en dyd at være *ligefrem*, mens andre vil betragte det som et negativt træk. *Fin på den* er tillige uklart da det er et jargonudtryk og derfor vil nogle kunne identificere sig med det, mens andre vil finde det provokerende. Maegaard (2001) er også opmærksom på denne tvetydighed af *ligefrem – fin på den* hos Kristiansen, og erstatter *fin på den* med *reserveret*, men jeg vil mene at modsætningen af samme grunde stadig er problematisk. Derfor har jeg indført det nye par

behagelig-irriterende.

Selv om de to dimensioner – kompetence og sociabilitet – redegør for en række personlige egenskaber, er de begrænsede på en række punkter. Vi kan fx ikke opdele alle mennesker i kompetente og med gode sociale evner og opstille modsætninger på baggrund af denne afgrænsning. Zahn & Hopper (1985) tog bl.a. højde for denne problemstilling og foreslog en model hvor de kombinerede de to hoveddimensioner på tværs af hinanden ved at indføre *superiority* og *dynamism* som indeholdt træk fra både sociabilitet og kompetence.

Superiority og *dynamism* samler altså egenskaber der viser en slags potentiale hos personen eller gruppen der skal vurderes. Med udgangspunkt i det har jeg kaldt dem *realiseret potentiale* og *latent potentiale* i stedet, ikke mindst fordi *superiority* fremstår både på engelsk og især på dansk (hvis den skal oversættes som *overlegenhed*) som en temmelig uklar term.

Latent potentiale indeholder således *velbegavet-dum*, *ambitiøs-ligeglad*, *pålidelig-upålidelig* og *flink-utiltalende*. Jeg tager udgangspunkt i disse personlighedstræk som latente, dvs. passive. Et menneske kan fx godt være ambitiøs og klogt, men vi ved ikke om disse egenskaber vil komme til overfladen og blive aktive og brugbare. Til gengæld er kvaliteter som *effektiv*, *selvstændig*, *interessant* aktive og udviklede egenskaber. Derfor vil jeg mene at de hører ind under en variabel som *realiseret potentiale* (interessant-kedelig, behagelig-irriterende, effektiv-uduelig, selvstændig-usikker).

Det kan endvidere diskuteres hvorvidt det at være pålidelig eller flink, hører til i *latent potentiale*-dimensionen, og hvorvidt disse egenskaber er aktive eller passive egenskaber. Der kan gives argumenter såvel for og imod. Fx kan man godt være pålidelig og flink, men de kvaliteter vil komme til udtryk i interaktionen med andre egenskaber. På den anden side vil andre mene at ens pålidelighed allerede er et realiseret træk idet det kun kan komme frem i en kommunikativ situation.

Det er naturligvis svært at sige om noget fungerer godt eller dårligt uden at man har afprøvet det, og jeg vil derfor anvende disse betegnelser og diskutere fordele og ulempe med udgangspunkt i de færdige resultater.

Af hensyn til hvor mange svarmuligheder skalaerne skulle indeholde, overvejede jeg i første omgang at anvende en skala med et lige antal point eftersom jeg ville undgå at svarerne krydsede i midten når de ikke vidste hvad de skulle svare. Jeg var bange for at besvarelsenerne grupperede sig i midten af skalaen uden at der opstod spredning. Desuden tænkte jeg at det var vigtigt at skelne mellem hvorvidt svarerne krydsede i midten når de ikke vidste hvad de skulle svare, eller når de virkelig mente at personen hverken var det ene eller det andet, men befandt sig nøjagtig i midten.

Jeg valgte imidlertid ikke at benytte denne metode ved personlighedstrækskalaerne bl.a. for at kunne sammenligne med resultaterne

fra pilotprojektet. Ved spørgsmålene om *kollega, ven, læge* og *børnepasser* besluttede jeg mig alligevel for at afprøve en dikotomisk skala selv om jeg kunne forestille mig at nogle svarere ville efterlade tomme felter hvis de følte at de hverken kunne svare *ja* eller *nej*. Der var også risiko for at nogle svarere skrev *nej* som et udtryk for deres modvilje til at tage stilling til spørgsmålet. Det vender jeg tilbage til i resultaterne.

Hvorfor genfortælling?

Et af kernepunkterne i undersøgelsen er valget af gode og repræsentative talesekvenser som er fælles for alle stemmerne. Til formålet anvender jeg genfortælling af fjernsynsreklamer. Mit udgangspunkt er at finde frem til en talesekvens som ikke er kontrolleret og fastlagt i forvejen, og dermed lade beslutningen om hvilken historie der skal genfortælle, være op til de enkelte stemmer. Denne metode har flere fordele. For det første er *reklamer* et emne som de fleste kan forholde sig til. De interviewede personer var alle i stand til at gengive handlingen i en reklame uden besvær. De var afslappede og positivt indstillede, og følte selv at det var morsomt at tale om emnet. Desuden valgte de interviewede selv hvilken historie de ville berette. Dette medvirkede til at jeg fik en spontan samtale som frembragte en forholdsvis uanstrengt og ikke kunstig talemåde hos hver stemme. Denne teknik giver os gode muligheder for analyse af vurderingen af accenten, idet den i mindre grad bliver påvirket af eksterne faktorer som nervøsitet og præstationsangst under interviewet. Muligheden for selv at bestemme hvilken reklame der skulle genfortælle, gav ydermere en spredning på flere genfortællinger. Det havde en positiv effekt på svarerne som ikke blev trætte af at høre på den samme historie. De fik dermed lejligheden til at lytte aktivt og forholde sig til den enkelte talesekvens samtidig med at de kunne have en overordnet idé om emnet.

En eventuel ulempe heri ville være at nogle sprogbrugere var bedre i stand til at fortælle en sammenhængende historie end andre, og det kan forventes at øve en påvirkning på vurderingen.

Repræsentative accenter?

Et andet vigtigt aspekt er udvalget af accenter som skal inkluderes i undersøgelsen. Da formålet med min undersøgelse er at redegøre for danskeres holdninger til forskellige fremmede accenter og til fremmed accent generelt, sørgede jeg for at vælge modersmål der var spredt inden for flere geografiske områder: Østeuropa, Nordeuropa, Sydeuropa, Mellemøsten, Fjernøsten og Nordamerika. Dette forholdsvis store udvalg giver mulighed for at operere med forskellige sprog: nogle er kendt hos etablerede minoritetsgrupper i Danmark (fx iransk (farsi) og polsk), mens andre ikke nødvendigvis forbindes med fastboende immigrantgrupper (fx italiensk og bulgarsk). Desuden viser både H.J. Ladegaard (1994) og min pilotundersøgelse at fremmed accent, næsten ligegyldigt hvor den kommer fra, bliver forbundet med de indvandreregrupper som bor i Danmark. Det kan

derfor tænkes at uanset om jeg vælger en tyrkisk eller en italiensk stemme, kan vi forvente at stemmen hyppigere vil blive associeret med indvandrere fra fx Tyrkiet, Mellemøsten eller Pakistan. Som jeg allerede var inde på i diskussionsafsnittet, vil den indgroede forestilling om at dansk med accent er indvandrernes og flygtningenes sprog, komme til udtryk i de indfødtes holdninger til de nævnte grupper.

Et andet punkt som ligeledes fortjener gennemgang, er hvorvidt det er vigtigt at de enkelte stemmer er repræsentative for deres etnolingvистiske grupper. U. Ladegaard (2002:41) synes fx at accenten skal være udpræget. Han skriver om sin tyske stemme: ”*Sproget [den tyske stemmes sprog – min tilføjelse] må betegnes som dansk næsten uden accent, men under optagelserne koncentrerede han sig om at tale med tysk accent*”. Denne bevidste konformation har jeg netop prøvet at undgå af flere grunde. For det første kan vi ikke fastholde en videnskabelig definition af ”ægte tysk” accent, for det andet er mit mål at skabe et troværdigt billede af holdningerne til dansk udtalt med accent. Hvis vi benytter os af Ladegaards metode hvor stemmerne bliver bedt om at forstærke deres accenter, er risikoen for at svarerne reagerer på en parodieret tale meget større. Det vil efter min mening påvirke resultaterne i en negativ retning hvor vurderingen i højere grad vil ske på baggrund af denne parodi.

Jeg har heller ikke inddraget stemmer med dansk som modersmål i optagelserne. Bag denne beslutning findes to overvejelser: Jeg har i den teoretiske redegørelse diskuteret hvor stor en betydning sprognormen i Danmark i forvejen havde og antog at jo større afvigelsen er fra normen, desto hårdere bliver vurderingen. Derfor mener jeg at ved at inddrage en modersmålstalende, ville jeg give svarerne opgaven at vurdere og sammenligne de accenttalende stemmer med de modersmålstalende repræsentanter og ikke indbyrdes. For det andet var jeg interesseret i at undersøge hvorvidt nogen af stemmerne ville blive vurderet som indfødt danske da deres niveau i dansk var højt, og da der heller ikke var store afvigelser på det grammatiske og det pragmatiske plan.

Stemmernes niveau i dansk

Et punkt der ligeledes er afgørende for denne undersøgelse er fastlæggelsen af variabelen *niveau i dansk* for hver af de enkelte stemmer. Selv om de 16 stemmer efter min mening behersker dansk på højt niveau, er fremmedsprogstilegnelsen en individuel proces som ikke kan relateres til antal år danskundervisning. Jeg ville have et overblik over alle forskelle og nuancer i stemmernes danske sprogbrug fordi jeg kunne forestille mig at disse ville påvirke svarernes vurderinger i en eller anden grad. Derfor valgte jeg som en del af metoden at bede 20 sprogforskere på faget Dansk ved Københavns Universitet om at foretage en professionel, sproglig vurdering af stemmerne. De skulle tage udgangspunkt i indfødt dansk og vurdere de 16 stemmers niveau på fire parametre: *udtale, grammatik, ordforråd* og

pragmatisk kompetence. Endvidere bad jeg om konkrete eksempler hvor de mente at stemmerne adskilte sig fra indfødt dansk. Til formålet udarbejdede jeg et spørgeskema hvor sprogforskerne skulle give point på en skala fra et til fem (bagerst i bogen). Fem var det mest positive og det tætteste på indfødt dansk, mens ét var det mest negative og det fjerneste fra indfødt dansk. Resultaterne på parametrene *udtale*, *grammatik*, *ordforråd* og *pragmatik* viste følgende opstilling:

Udtale

4	5	7	9	1	16	8	3	4	13	6	11	15	12	2	10
TYS	IRA	TYS	ISL	ISL	AME	AME	ITA	POL	KIN	KIN	IRA	BUL	ITA	POL	BUL
-m	-m	-k	-k	-m	-k	-m	-k	-k	-k	-m	-k	-k	-m	-m	-m
4,05	3,95	3,70	3,70	3,63	3,20	3,15	2,65	2,65	2,45	2,30	2,15	2,15	2,00	1,95	1,90

Tabel 1. Sprogforskernes point (1-5) på parameteret *udtale* for de 16 stemmer, pilen viser $p < .00$ mellem stemmer 5 og 11

1. Islandsk mand (ISL-m)
2. Polsk mand (POL-m)
3. Italiensk kvinde (ITA-k)
4. Polsk kvinde (POL-k)
5. Iransk mand (IRA-m)
6. Kinesisk mand (KIN-m)
7. Tysk kvinde (TYS-k)
8. Amerikansk mand (AME-m)
9. Islandsk kvinde (ISL-k)
10. Bulgarsk mand (BUL-m)
11. Iransk kvinde (IRA-k)
12. Italiensk mand (ITA-m)
13. Kinesisk kvinde (KIN-k)
14. Tysk mand (TYS-m)
15. Bulgarsk kvinde (BUL-k)
16. Amerikansk kvinde (AME-k)

Stemmerne er opstillet i rækkefølge. De fire farver viser fire grupperinger: stemmer med over 4 point i gennemsnit, stemmer mellem 3 og 4 point i gennemsnit, stemmer mellem 2 og 3 point, og stemmer med under 2 point. Den mandlige tyske stemme (TYS-m) får det højeste antal point (4.05 ud af 5.00) og er dermed den eneste stemme som får over 4 point i gennemsnit. Den næste gruppe hvis point spreder sig fra 3.95 til 3.15 samler den mandlige iranske stemme, den kvindelig tyske, de to islandske og de to engelsk-amerikanske stemmer. I denne gruppe ser vi bl.a. at de islandske og de engelsk-amerikanske par er meget ens vurderet med hensyn til deres udtale. Den mandlige iranske stemme er også relativt højt vurderet (den næstbedste af alle). I den tredje gruppe finder vi de to kinesiske par ved siden af hinanden, de to italienske par (i de to modsatte ender af gruppen), og de kvindelige polske, iranske og bulgarske stemmer. I bunden af ranglisten befinder to mandlige stemmer sig: den polske og den bulgarske hvis point er 1.95 hhv. 1.90.

Spredningen på parameteret udtale er således på 2.15 point eller mellem 4.05 og 1.90. Stemmerne som repræsenteres af germanske nationalsprog inklusiv den mandlige iranske stemme er blevet vurderet til at have en udtale der er tættere på indfødt dansk end de kinesiske, de italienske, de polske og de bulgarske accenter. De kvindelige stemmer fra parrene med samme modersmål er også blevet vurderet højere end de tilsvarende mandlige repræsentanter, med undtagelse af de mandlige tyske og iranske stemmer som vurderes højere end de tilsvarende kvindelige stemmer. Der er endda signifikant forskel på $p < .00$ mellem de iranske stemmer. Rangeringen på

parametrene *grammatik, ordvalg og pragmatisk kompetence* opdeler stemmerne i tre grupper: over 4 point, mellem 3 og 4 point og under 3 point. Ingen af stemmerne får en vurdering på under 2 point (jf. tabel 2, 3 og 4).

I vurderingen af grammatik i forhold til indfødt dansk, ser vi at seks af stemmerne har fået over 4 point i gennemsnit. Disse er i øvrigt de samme stemmer som fik de højeste rangeringer på parameteret udtale, men i en anden rækkefølge og uden den mandlige engelsk-amerikanske stemme som denne gang er placeret i den næste gruppe. Stemmerne med germanske nationalsprog får igen de højeste rangeringer sammen med den iranske mandlige stemme. Vi ser ligeledes at de kvindelige stemmer fra de pågældende sprog har højere rangeringer end de mandlige, og at den kvindelige tyske stemme vurderes som bedst til dansk grammatik (4.25 point ud af 5.00).

Gruppe 3 består af den mandlige engelsk-amerikanske stemme, de to bulgarske stemmer, og den kvindelige italienske stemme. Gruppe tre med point på under 3.00 samler de to polske, de to kinesiske, den mandlige italienske og den kvindelige iranske stemme.

Grammatik		Ordvalg		Pragmatik	
Stemme	Point	Stemme	Point	Stemme	Point
7 TYS-k	4,25	16 AME-k	4,25	5 IRA-m	4,45
5 IRA-m	4,20	5 IRA-m	4,15	16 AME-k	4,45
9 ISL-k	4,10	9 ISL-k	4,10	9 ISL-k	4,40
14 TYS-m	4,05	14 TYS-m	4,05	14 TYS-m	4,30
1 ISL-m	4,00	7 TYS-k	4,00	1 ISL-m	4,15
16 AME-k	4,00	1 ISL-m	3,89	7 TYS-k	4,15
8 AME-m	3,40	15 BUL-k	3,60	8 AME-m	3,55
15 BUL-k	3,40	8 AME-m	3,50	15 BUL-k	3,40
3 ITA-k	3,10	11 IRA-k	3,20	3 ITA-k	3,31
10 BUL-m	3,00	3 ITA-k	3,15	12 ITA-m	3,21
2 POL-m	2,89	2POL-m	3,05	11 IRA-k	3,20
4 POL-k	2,75	10 BUL-m	2,95	2 POL-m	3,16
12 ITA-m	2,70	12 ITA-m	2,95	10 BUL-m	2,90
6 KIN-m	2,55	13 KIN-k	2,70	13 KIN-k	2,90
11 IRA-k	2,55	4 POL-k	2,65	6 KIN-m	2,83
13 KIN-k	2,15	6 KIN-m	2,55	4 POL-k	2,65

Tabel 2. Sprogforskernes point (1-5) på parameteret *grammatik* for de 16 stemmer

Tabel 3. Sprogforskernes point (1-5) på parameteret *ordvalg* for de 16 stemmer

Tabel 4. Sprogforskernes point (1-5) på parameteret *pragmatisk kompetence* for de 16 stemmer

1. Islandsk mand (ISL-m)
2. Polsk mand (POL-m)
3. Italiensk kvinde (ITA-k)
4. Polsk kvinde (POL-k)
5. Iransk mand (IRA-m)
6. Kinesisk mand (KIN-m)
7. Tysk kvinde (TYS-k)
8. Amerikansk mand (AME-m)
9. Islandsk kvinde (ISL-k)
10. Bulgarsk mand (BUL-m)
11. Iransk kvinde (IRA-k)
12. Italiensk mand (ITA-m)
13. Kinesisk kvinde (KIN-k)
14. Tysk mand (TYS-m)
15. Bulgarsk kvinde (BUL-k)
16. Amerikansk kvinde (AME-k)

Rangeringen på parameteret *ordvalg* stiller den kvindelige amerikanske stemme (4.25) øverst, efterfulgt af den mandlige iranske, den kvindelige islandske og de to tyske stemmer. Denne gang deler skillelinjen repræsentanterne for de germanske sprog i to grupper hvor den mandlige islandske og amerikanske stemme befinder sig i gruppen på under fire point sammen med den kvindelige bulgarske, iranske, italienske og den mandlige polske stemme. I bunden af rangeringen er de to kinesiske stemmer, sammen med den mandlige bulgarske og italienske, og den kvindelige polske stemme.

Opstillingen på parameteret *pragmatisk kompetence* giver flest point til den mandlige iranske stemme (4.45) hvilket i øvrigt er den højeste gennemsnitlige pointgivning indtil videre. Her ser vi samme rangering som i opstillingen af grammatik, men i en anden rækkefølge. Desuden ser vi en stor forskel (0,60) mellem den lavest placerede repræsentant for topgruppen – den tyske kvinde (4,15 point) og den højest placerede repræsentant for næste gruppe – den amerikanske mand, men denne forskel er ikke signifikant. Opstillingen i den midterste og den laveste gruppe er stort set den samme som opstillingen i de forrige tabeller. Den kvindelige polske stemme er vurderet som fjernest fra indfødt dansk på pragmatisk kompetence (2,65 point).

Jeg har også lagt de fire sproglige vurderinger i en samlet variabel for at få et billede af det generelle sproglige niveau af de 16 stemmer (tabel 5.)

Samlet

5 IRA -m	14 TYS -m	9 ISL -k	7 TYS -k	16 AME -k	1 ISL -m	8 AME -m	15 BUL -k	3 ITA -k	2 POL -m	11 IRA -k	12 ITA -m	10 BUL -m	4 POL -k	6 KIN -m	13 KIN- k
4,18	4,11	4,07	4,02	3,97	3,92	3,40	3,13	3,06	2,77	2,77	2,71	2,68	2,67	2,62	2,55

Tabel 5. Sprogforskernes samlede point (1-5) på alle fire variabler, pilen viser sign. $p < .05$ mellem stemmer 1 og 8

1. Islandsk mand (ISL-m)
2. Polsk mand (POL-m)
3. Italiensk kvinde (ITA-k)
4. Polsk kvinde (POL-k)
5. Iransk mand (IRA-m)
6. Kinesisk mand (KIN-m)
7. Tysk kvinde (TYS-k)
8. Amerikansk mand (AME-m)
9. Islandsk kvinde (ISL-k)
10. Bulgarsk mand (BUL-m)
11. Iransk kvinde (IRA-k)
12. Italiensk mand (ITA-m)
13. Kinesisk kvinde (KIN-k)
14. Tysk mand (TYS-m)
15. Bulgarsk kvinde (BUL-k)
16. Amerikansk kvinde (AME-k)

I denne rangering er der stadig tre grupper. De bedste til dansk er den mandlige iranske stemme (4.18), efterfulgt af den mandlige tyske stemme (4.11), den kvindelige islandske stemme (4.07) og den kvindelige tyske stemme (4.02). I den næste gruppe befinder de to amerikanske stemmer sig, den mandlige islandske og de kvindelige bulgarske og italienske. Gruppe to kan yderligere deles i to grupper idet vi finder en mindre signifikant forskel mellem den mandlige islandske og den mandlige amerikanske stemme ($p < .05$). Bundgruppen samler de to polske og de to kinesiske stemmer, og endvidere den kvindelige iranske og den mandlige italienske og bulgarske stemme.

Denne sproglige vurdering af de enkelte stemmer vil jeg anvende senere når jeg analyserer svarernes pointgivning på de forskellige personlighedstræk bl.a. for at se om der er en sammenhæng mellem niveauet i dansk og vurderingen af almene kompetencer. I pilotprojektet viste det sig fx at stemmerne fik næsten lige point på dimensionerne *kompetence* og *sprogfærdigheder*. Der opererede jeg nemlig med kategorien *sprogfærdigheder* hvis formål var at redegøre for stemmernes sproglige

niveau via tre spørgsmål: *Kunne du forstå hvad der blev sagt? I hvor høj grad synes du personen taler korrekt dansk?* og *Hvordan synes du personen formulerer sig?* Svarerne i pilotprojektet så ud til at forbinde *godt sprog* med vurderingen på variabelen *kompetence* eftersom de havde opstillet stemmerne i næsten nøjagtig samme rækkefølge på både variabelen *sprogfærdigheder* (som bestod af svarene på de tre ovenstående spørgsmål) og variabelen *kompetence*.

I denne undersøgelse har jeg afskaffet kategorien *sprogfærdigheder* som noget svarerne skal tage stilling til, men jeg har til gengæld indført faglig vurdering af sprogforskere. De fire vurderingsparametre som jeg bad sprogforskerne tage stilling til, har tegnet et billede af hvordan de placerer de enkelte stemmers niveau i dansk i forhold til indfødt dansk, og jeg vil nu afprøve om niveauet i dansk betyder noget når svarerne skal tage stilling til stemmernes kompetence, sociabilitet, latent og realiseret potentiale. På denne måde vil vi kunne besvare flere vigtige spørgsmål: er det graden af accent der udløser negative vurderinger? Har graden af accent en negativ effekt på svareren? Er det niveauet i dansk (udtale, grammatik, ordforråd, pragmatik) med accent (uanset graden) som udløser de eventuelle negative vurderinger?

De spørgsmål vil jeg prøve at besvare i resultaterne som bliver præsenteret i det næste kapitel.

Kapitel 7. RESULTATER

Masketesten og svarernes bevidsthed

Essensen af masketesten er at den testede person ikke bliver klar over hvad han eller hun bliver testet for. Derfor undgik jeg at nævne for mine svarere at jeg undersøgte holdninger til dansk udtalt med accent. Da jeg spurgte dem efterfølgende hvad de troede undersøgelsen drejede sig om, viste det sig at ganske få havde gennemskuet at jeg ville analysere holdninger til dansk udtalt med accent. Nogle svarere troede at det handlede om analyse af reklamer genfortalt af personer med forskellig baggrund. Det var tillige overraskende for de fleste der udtrykte sig, at *alle* stemmerne havde et andet modersmål end dansk. Flere havde nemlig troet at størstedelen af stemmerne var indfødte danskere. Også besvarelsener af spørgsmålet ”Hvor tror du personen kommer fra?” med bl.a. udtrykkene ”fra en by” og ”fra landet” bevidnede at svarernes udgangspunkt ikke var med fokus på sproget. Disse svar skyldes imidlertid et andet af spørgsmålene: svarerne blev også bedt om at angive deres egne opvækststeder, og spørgsmålet var formuleret som ”angiv by/land” (se bilag 1a). Denne formulering blev af nogle opfattet som om jeg var interesseret i at skelne mellem hvorvidt de kom fra landet eller fra byen, og det resulterede i at nogle svarere også skrev at stemmerne oprindelig kom ”fra byen” og ”fra landet”.

Da svarerne efterfølgende fik at vide at jeg var interesseret i deres holdninger til dansk udtalt med accent, blev nogle irriterede og begyndte at diskutere min metode. Jeg kunne fornemme at svarerne bekymrede sig for at de blev ”hængt op som racister” (som en af dem formulerede det) hvis de havde skrevet at en stærk accent fik en person til at lyde dum. De som formåede at opdage at undersøgelsen drejede sig om holdninger, nævnte at de følte et ubehag ved at skulle give lave point. De fleste var dog enige i at det var svært at vurdere en persons kvaliteter alene på baggrund af en kort lydsekvens.

Med disse overvejelser mener jeg at det er lykkedes at gennemføre undersøgelsen som en masketest hvor dansk som andetsprog ikke var kastet i rampens lys.

Generelle tendenser

I tabellerne nedenunder har jeg opstillet de scoringer som de enkelte stemmer har opnået på de forskellige variabler. Pointene 1 til 5 hvor 1 er lavest og 5 er højest, er beregnet som gennemsnitter i SPSS 12.0.1 på baggrund af hvilke jeg har foretaget en ikke-parametrisk signifikanstestning med Wilcoxon-testen. Denne test viser os signifikansen mellem de enkelte relaterede udvalg, dvs. hvilke stemmer der har fået signifikant højere eller signifikant lavere point i forhold til resten, samt i hvor høj grad vi kan regne med at resultatet ikke fremkommer ved et tilfælde. Desuden har jeg testet rækkerne i deres

helhed for at se hvorvidt der er signifikante forskelle i opstillingen (Friedman-testen for flere relaterede udvalg).

Selvstændig	2-9 † 1-12-13-5-7-8-16-11-14 †† 15-3-10-4 † † 6 Usikker
Ambitiøs	2-9-1 †† 12-16-13-5-14-7-11-8-4-10-15-6-3 Lige glad
Effektiv	9 † 2 †† 1-13-12-16-7-8-14-11-5 †† 4-10-15-3-6 Uduelig
Interessant	9 †† 2 †† 1 † 5-13-16-12-7-14-11-15-4-3-10-6-8 Kedelig
Pålidelig	9-1-13-2-16-12-11-14-7-15-8-4-10-3-5-6 ← Upålidelig
Velbegavet	9-2-1-12-13-16-14-7-8-11-15-5-4-10-3-6 ← Dum
Flink	9-1-2 †† 13 † 11-12-5-4-14-16-7-15-10-6-3-8 Utiltalende
Behagelig	9-2-1 †† 13-16-12-10-11-14-7-5-15-4-3-8-6 Irriterende
Høj uddannelse	9-7-2 †† 14-12-1-16-8-5-13-15-4 †† 3-11-6-10 Lav uddannelse
Høj status	9-7-2-16-12-1-14-8-5-13 † 15-4 † 3-11-10-6 Lav status
1. Islandsk mand 2. Polsk mand 3. Italiensk kvinde 4. Polsk kvinde 5. Iransk mand 6. Kinesisk mand 7. Tysk kvinde 8. Amerikansk mand 9. Islandsk kvinde 10. Bulgarsk mand 11. Iransk kvinde 12. Italiensk mand 13. Kinesisk kvinde 14. Tysk mand 15. Bulgarsk kvinde 16. Amerikansk kvinde	

Tabel 6. Svarernes rangering af stemmerne på de enkelte variabler, *= $p < 0.05$ **= $p < 0.01$ (Wilcoxon-testen). Pilen viser at der er signifikans på hele rækkefølgen (Friedman-testen, $p < .000$)

I tabel 6. ser vi svarernes pointgivning på de otte personlighedstræk samt på spørgsmålene om status og uddannelse. De positive træk er opstillet på venstre side, mens de negative befinder sig til højre. De 16 stemmer er angivet med numre fra 1 til 16 og er rangeret i trinrække mellem antonym-parrene. De signifikante forskelle mellem stemmerne er markeret med én stjerne hvis sandsynligheden for at resultatet er fremkommet ved et tilfælde er mindre end 5%, og med to stjerner hvis denne sandsynlighed er under 1%.

Vi ser næsten hele vejen igennem at stemme 9 har fået det højeste antal point på alle skalaer. Den vurderes som den mest effektive, ambitiøse, pålidelige, interessante, velbegavede, flinke, behagelige og med den højeste uddannelse og status. Der er to steder hvor stemme 2 topper rangeringen i stedet, og der befinder stemme 9 sig på andenpladsen: det gælder skalaerne *ambitiøslige glad* og *selvstændig-usikker*. Stemme 9 vurderes også som signifikant

mere interessant og effektiv end alle de andre stemmer. Sammen med stemmerne 2 og 1 er den også signifikant mere ambitiøs ($p < .01$), flink ($p < .00$) og behagelig ($p < .00$).

Stemme 2 har også fået høje gennemsnitlige point og signifikant højere vurderinger som interessant ($p < .01$) og effektiv ($p < .01$) end resten, undtagen stemme 9.

Stemme 1 er ligeledes en favorit i kategorierne ambitiøs ($p < .01$), behagelig ($p < .00$), flink ($p < .00$) og i mindre grad interessant ($p > .02$).

Stemmerne 1, 2, og 9 danner således en favoritgruppe som adskiller sig fra resten som mere ambitiøse, mere interessante, mere flinke og behagelige.

De signifikante forskelle mellem stemmerne på de fleste personlighedstræk betyder også at stemmerne danner op til fire grupper hvor vi ser en klar skelnen mellem den mest positive vurdering, en eller to vurderinger i midten, og en meget lav vurdering i bunden. Vi ser også at de fleste signifikante forskelle opstår på toppen af den positive ende af skalaen som fortæller os at nogle stemmer (fx 1, 2 og 9) i meget højere grad end andre er vurderet som positive, mens resten er nogenlunde ens vurderet. Svarerne har med andre ord kunnet skelne mellem stemmer som de har fundet *meget* tiltalende og kompetente, og resten. Der er kun to personlighedstrækskalaer (*selvstændig-usikker*, og *effektiv-uduelig*) hvor svarerne afskærmer en bund-gruppe. Den består af stemmerne 6, 3, 10, 15, og 4. Denne gruppe er den samme på begge skalaerne, nogle af stemmerne skifter plads, men stemme 6 er i begge tilfælde placeret lavest; en mindre signifikant forskel på $p < 5\%$ opstår ved *selvstændig-usikker*.

Stemmerne 3, 11, 10 og 6 er også signifikant lavest placerede på uddannelse- og status-dimensionerne. På variabelen *uddannelse* ser vi desuden en klar skelnen mellem stemmerne 9, 7, 2 på toppen ($p < .01$) og 3, 11, 6, 10 i bunden ($p < .00$).

Testningen med Friedman-testen for flere relaterede udvalg viste også signifikante forskelle på skalaerne *pålidelig-upålidelig* og *velbegavet-dum*. Det har jeg angivet med pil i tabel 6. Der er ikke signifikante forskelle mellem de enkelte udvalg i disse skalaer som formentlig skyldes spredningen i svarernes pointgivning: den har ikke været særlig stor, men til gengæld har de været enige i rangeringen. Stemme 9 topper stadig ranglisten, mens stemme 6 er placeret i bunden. Det vender jeg tilbage til i diskussionsafsnittet.

Jeg har også opstillet stemmerne på de samlede variabler *kompetence*, *sociabilitet*, *realiseret* og *latent potentiale* (tabel 7.) hvor rangeringen minder meget om den i tabel 6.

Kompetence	9 - 2 ** 1 - 12 - 13 - 16 - 7 - 8 - 5 - 14 - 11 ** 15 - 10 - 4 - 3 ** 6
Sociabilitet	9 ** 2 - 1 ** 13 - 16 - 12 - 11 - 7 - 5 - 14 - 15 - 4 - 10 † 3 - 8 - 6
Realiseret potentiale	9 † 2 ** 1 ** 13 - 12 - 16 - 7 - 5 - 11 - 14 - 8 † 5 - 10 - 3 - 4 ** 6
Latent potentiale	9 † 2 ** 1 - 13 - 12 - 16 - 14 - 7 - 11 - 5 - 8 - 4 - 15 - 10 † 3 - 6
1. Islandsk mand 2. Polsk mand 3. Italiensk kvinde 4. Polsk kvinde 5. Iransk mand 6. Kinesisk mand 7. Tysk kvinde 8. Amerikansk mand 9. Islandsk kvinde 10. Bulgarsk mand 11. Iransk kvinde 12. Italiensk mand 13. Kinesisk kvinde 14. Tysk mand 15. Bulgarsk kvinde 16. Amerikansk kvinde	

Tabel 7. Svarernes rangering af stemmerne på de samlede variabler kompetence, sociabilitet, latent og realiseret potentiale. *= $p < .05$ **= $p < .01$

Vi ser at stemme 9 er signifikant højere vurderet på både kompetence- og sociabilitetskalaen ($p < .00$), og det samme gælder også skalaerne med latent og realiseret potentiale ($p < .05$ og $p < .02$).

Stemme 2 er den næstbedste. Den er vurderet som den mest kompetente sammen med stemme 9 og også med større latent og realiseret potentiale ($p < .00$). Samme favoritgruppe topper de fire skalaer, mens stemme 6 er signifikant lavere placeret end resten.

Kompetence-skalen giver en opdeling af stemmerne i fire grupper: stemmerne 9 og 2 som de mest kompetente, stemmerne 1, 12, 13, 16, 7, 8, 5, 14, 11 som den øverste midtgruppe, stemmerne 15, 10, 4, 3 som den nederste midtgruppe og stemme 6 som den lavest placerede. På *sociabilitet*-skalen skelner svarerne også mellem fire grupper: stemme 9 på toppen, stemme 2 og 1 umiddelbart under, stemmerne 3, 8 og 6 i bunden, og resten af stemmerne imellem. *Realiseret potentiale*-variablen giver os en opdeling i hele seks grupper hvor stemmerne 9, 2, 1 på den ene side og 6 på den anden, adskiller sig fra resten som hhv. de bedste og den dårligste. På *latent potentiale* opdeles stemmerne i fire grupper med stemmerne 9 og 2 på toppen, og 3 og 6 i bunden.

Også ved spørgsmålene om hvorvidt svarerne kunne forestille sig den pågældende stemme som deres *kollega*, *ven*, *læge* og *børnepasser*, kan vi spore et lignende mønster. I tabellen nedenunder har jeg beregnet hvor mange procent ja- hhv. nej-svar de enkelte stemmer har opnået. På dette grundlag har jeg opstillet de seksten stemmer i to rækkefølger: én med dem der har opnået over 50% ja-svar og én med dem der har opnået under 50% nej-svar. Signifikantestningen med χ^2 -testen for data på nominale skalaer har vist store signifikante forskelle ($p < .000$) mellem ja- og nej-svarene, og det betyder at sandsynligheden for at svarerne har foretaget et tilfældigt valg mellem de to svarmuligheder er meget lille. Vi kan således igen opstille rækkefølger med favoritstemmer, dvs. de der har fået det største procentantal ja-svar. Jeg har også foretaget en testning mellem de enkelte udvalg for at

undersøge hvorvidt den opstillede rækkefølge er tilfældig (Kruskall-Wallis-testen viste signifikante forskelle på $p < .00$).

Kollega	
Ja>50%	9 – 1 – 2 ** 14 – 13 – 5 – 7 – 4 – 16 – 12 – 15 – 8 – 11 – 3
Nej<50%	10 – 6
Ven	
Ja>50%	9 † 2 – 1 – 4 ** 13
Nej<50%	5 – 14 – 7 – 11 – 16 – 12 – 15 – 3 – 10 – 6 – 8
Læge	
Ja>50%	-- -- --
Nej<50%	9 – 2 – 7 – 12 – 16 – 8 – 13 – 1 – 14 – 15 – 5 – 4 – 10 – 11 – 3 † 6
Børnepasser	
Ja>50%	9 † 13 – 4 – 16 – 11 – 7
Nej<50%	3 – 1 – 15 – 2 – 5 – 14 – 10 – 6 – 12 – 8
Forkortelser	1. Islandsk mand 2. Polsk mand 3. Italiensk kvinde 4. Polsk kvinde 5. Iransk mand 6. Kinesisk mand 7. Tysk kvinde 8. Amerikansk mand 9. Islandsk kvinde 10. Bulgarsk mand 11. Iransk kvinde 12. Italiensk mand 13. Kinesisk kvinde 14. Tysk mand 15. Bulgarsk kvinde 16. Amerikansk kvinde

Tabel 8. Svarernes rangering af stemmerne på spørgsmålene om *kollega*, *ven*, *læge* og *børnepasser* *= $p < .05$ **= $p < .01$

Stemme 9 opnår den højeste rangering i kategorierne *ven* og *børnepasser* ($p < .02$). I kategorien *kollega* ser vi at stemmerne 9, 2 og 1 adskiller sig markant fra resten ($p < .00$). Denne rangering viser os at svarerne har haft nemmest ved at udtale sig om hvorvidt de ønsker en kollega blandt stemmerne, og sværest hvis de skal vælge en ven. Fx ser vi at de fleste stemmer består på variabelen kollega med over 50% ja-svar, men i kategorien *ven* ligger langt de fleste på under 50%-grænsen. Ser vi på spørgsmålene om *læge* og *børnepasser*, er fordelingen af ja- og nej-svar anderledes. På *læge*-kategorien opnår i øvrigt ingen af stemmerne 50% ja-svar.

Ved *børnepasser*-rangeringen ser vi igen at stemme 9 adskiller sig fra de øvrige i gruppen ($p < .04$), og det ser ud som om de kvindelige stemmer bliver foretrukket foran de mandlige idet de kvindelige stemmer opnår gennemsnitligt flere ja-svar end de mandlige.

DISKUSSION

En særlig dansk vurdering?

Noget af det første vi lægger mærke til ved opstillingen, er hvor enige svarerne har været om at stemmerne 9, 2 og 1 er de bedste på de fleste skalaer. De vurderes som både selvstændige, ambitiøse, effektive, velbegavede og interessante, pålidelige, flinke og behagelige. Dette resultat er interessant fordi det viser os at når svarerne finder en stemme tiltalende, er de tilbøjelige til at give den høje karakterer på *alle* parametre. Det tyder på at svarerne i højere grad har tænkt i dikotomiske kategorier (enten-eller), og i mindre grad har nuanceret deres bedømmelser. Denne enten-eller vurdering kan formentlig hænge sammen med den forholdsvis korte tid som svarerne havde til at vurdere stemmerne. Jeg forestiller mig at de 40-50 sekunder netop har været tilstrækkelige for at få et indtryk (positivt eller negativt), men ikke nok til at fordybe sig i nuancering af dette indtryk.

På den anden side er det et overraskende resultat fordi nogle af de udenlandske sprogholdningsundersøgelser jeg omtalte (Lambert 1967, Cheyne 1970, Bourhis & Giles 1976), redegør for et modsat mønster i vurderingerne på dimensionerne kompetence og sociabilitet: de som repræsenterer de såkaldte højprestigesprog eller dialekter, får ofte høje vurderinger som velbegavede, intelligente og selvstændige, men bliver dømt som følelseskolde og usympatiske, mens de som repræsenterer lavprestigesprog eller dialekter anses for behagelige og flinke, men også mindre begavede. Dette er dog en forenklet fremstilling idet vurderingerne hænger meget sammen med hvilken gruppe der vurderer, men resultaterne er ofte at rangeringen på kompetence- og sociabilitetsskalaerne ikke nødvendigvis ligner hinanden.

I min undersøgelse ser vi at stemmerne 2, 9 og 1 er absolutte favoritter på alle variabler. De er både kompetente og socialt begavede. De har høj status og uddannelse, og er samtidig mere flinke, pålidelige og behagelige end resten.

Denne forskel fra de omtalte udenlandske sprogholdningsundersøgelser siger imidlertid noget interessant om de danske svarere. Det ser ud til at når de danske svarere finder en stemme tiltalende, vurderer de højt på alle variablerne. Kristiansen (1991) har samme resultat hvor de unge elever fra Næstved vurderer københavnsk på førstepladsen både i forhold til kompetence og sociabilitet. De ældre meddelere sætter imidlertid rigsdansk på førstepladsen, men igen såvel i forhold til kompetence som sociabilitet (jf. også Ladegaard 1992).

Det virker som om svarerne i min undersøgelse giver positive vurderinger på alle variabler hvis de finder en stemme tiltalende: så bliver de behagelige også velbegavede, mens de utiltalende – dumme.

Politisk korrekthed som filter i vurderingen

Vi ser også at nogle dimensioner giver større signifikanser og klarere rangeringer end andre. Fx er der ingen signifikante forskelle mellem de stemmer der står ved siden af hinanden på variablerne *velbegavet-dum* og *pålidelig-upålidelig*, mens der på *uddannelse* er en meget klar skelnen i tre grupper (tabel 6). En forklaring på det kan være at svarerne har monitoreret pointgivningen på variablerne *velbegavet-dum* og *pålidelig-upålidelig* ud fra et ønske om politisk korrekthed. Derfor er krydset mere af i midten af skalaen for at undgå at tage stilling til de to modsætninger hvis de opfatter at det er kontroversielt at udtale sig om hvorvidt en person er klog eller dum, pålidelig eller upålidelig. På den anden side ser det ud som om svarerne finder det mindre problematisk at tage stilling til stemmernes uddannelse, og der er større variation i deres valg. Det kan til gengæld skyldes at *uddannelse*-skalaen har klarere differentierede valgmuligheder (*ingen uddannelse – grundskole – gymnasium eller lignende – mellemlang – højere*) i sammenligning med de indholdstomme point (1 til 5) ved *velbegavet-dum*. Det kan tænkes at det er mere kompliceret for svarerne at tage stilling til de antonyme par idet de selv er nødt til at fastlægge forskellen mellem *velbegavet 4* og *velbegavet 5*. Det resulterer i at deres individuelle bedømmelsesstrategier kommer til at spille en rolle: nogle giver generelt højere point end andre, ligesom nogle har nemmere ved at rose, mens andre har nemmere ved at kritisere; kvinder og mænd giver også forskellige point hvilket jeg også senere vil komme ind på i analysen af resultaterne på variabelen køn.

Spørgsmålet om hvorvidt svarerne kunne forestille sig den talende som deres *læge* udløste tillige en række diskussioner. Nogle svarere gav udtryk for at de aldrig ville vælge en læge hvis ikke de havde muligheden for at møde vedkommende personligt. Vi ser heller ikke store signifikante forskelle i opstillingen, blot en mindre tendens på $p < .05$ ved stemme 6 som bliver vurderet signifikant lavere end resten. Det er imidlertid interessant at svarerne valgte et nej-svar når de principielt havde muligheden for at lade feltet stå tomt hvis de mente at spørgsmålet var vanskeligt at tage stilling til. De mange nej-svar kan derfor tolkes som en negation til hele spørgsmålet, dvs. svarerne følte at de hverken kunne eller ville udtale sig om det.

Delkonklusion

Svarerne udpeger en favoritgruppe som består af stemmerne 2, 1 og 9. Denne gruppe placeres signifikant højere end resten på *alle* variablerne. Sådan en favorisering ses sjældent i udenlandske undersøgelser, og jeg tolker det derfor som en særlig dansk vurdering. De danske svarere ser ud til at vurdere ud fra et enten-eller princip hvor de giver høje point på alle skalaer til de personer de finder tiltalende. Jeg har ingen umiddelbar forklaring på hvad årsagen til dette er, men fornemmer at svarerne har en tendens til at

monitorere deres pointgivning af en eller anden grund, fx med udgangspunkt i politisk korrekthed.

Således så rangeringen af de enkelte stemmer ud, men hvad fortæller denne opstilling os? Kan vi drage konklusioner om holdninger til dansk med accent på baggrund heraf eller fortæller rangeringen mere om vores individuelle oplevelse af den enkelte stemme? Jeg har indtil videre undgået at betegne stemmerne efter deres modersmål og har i stedet henvist til dem som numre. Dette har jeg gjort fordi jeg ikke synes jeg kan generalisere om hvordan holdninger til dansk med fx ”polsk” accent er, alene på baggrund af én stemme som taler dansk med polsk accent. Der er væsentlig flere faktorer der interagerer i sammenhængen, og jeg vil nu gennemgå de punkter som jeg finder relevante.

Humor og taletempo

For at undersøge hvad der kunne spille en rolle i svarernes meget positive vurderinger af stemmerne 9, 2 og 1, har jeg bl.a. set på spørgsmål 15 i spørgeskemaet (helhedsindtryk af personen) hvor jeg har prøvet at spore eventuelle fælles vurderinger for de tre stemmer. Der finder vi fx at stemme 9 beskrives som *flink, glad, selvsikker, sjov, levende, livlig, naturlig, selvstændig, engageret, humorfyldt, lattermild, naiv*, m.m. Stemme 2 skildres som *flink, begavet, hurtig, inspireret, effektiv, selvstændig, humorfyldt, engageret, humoristisk, vittig, begejstret, medrivende, energisk, kvik*. Stemme 1 er vurderet som *flink, ærlig, tiltalende, sjov, engageret, humoristisk, belevet, omgængelig, sjov og hyggelig fætter til de sociale indslag*.

Det ser ud til at humor, entusiasme og engagement er gennemgående for de tre stemmer. Svarerne har været meget enige i deres beskrivelser af stemmerne, og jeg lagde også mærke til at de flere gange lo mens de lyttede. Deres positive reaktion var derfor ikke til at tage fejl af. Det ser ud som om kombinationen af stemmernes måde at fortælle på og indholdet af det sagte, har påvirket svarerne i så høj grad at de har reageret mere positivt på disse stemmer. De høje vurderinger kan derfor tænkes at være udløst af stemmernes humor og dynamik som svarerne har fundet tiltalende.

Også talehastigheden hos de tre er højere end hos resten. Stemme 9 udtaler hele 96 ord på 30 sekunder, stemme 2 udtaler 76 ord, og stemme 1 når at sige 70 ord. Til sammenligning har stemme 6 (som bliver signifikant lavest vurderet) kun 46 ord og det største antal pauser, såvel i mængde som længe, i forhold til resten. Dette tyder på at taletempo i kombination med humor og dynamik i sproget i højere grad end andre aspekter appellerer til vores positive opfattelse af en person. Humor får os til at vurdere en person som behagelig, mens højt taletempo signalerer effektivitet: det er de to egenskaber som ser ud til at vinde i svarernes præferencer.

Graden af accent

Det næste jeg vil undersøge, er om de tre stemmer har fået tilsvarende høje point i sprogforskernes vurdering på variablene udtale, grammatik, pragmatik og ordvalg, således at forklaringen på de positive vurderinger kunne tænkes at ligge i deres sprogfærdigheder. Formålet med den sproglige vurdering var at vise om der var sammenhæng mellem på den ene side graden af accent, herunder generelle sprogfærdigheder, og på den anden side vurderingen af de forskellige personlighedstræk, især kompetence, således at stærk accent fik en stemme til at lyde mindre begavet.

<i>Kompetence</i>	9 - 2 ** 1 - 12 - 13 - 16 - 7 - 8 - 5 - 14 - 11 ** 15 - 10 - 4 - 3 ** 6
<i>Sociabilitet</i>	9 ** 2 - 1 ** 13 - 16 - 12 - 11 - 7 - 5 - 14 - 15 - 4 - 10 * 3 - 8 - 6
<i>Samlede sprogvurderinger</i>	5 - 14 - 9 - 7 - 16 - 1 * 8 - 15 - 3 - 2 - 11 - 12 - 10 - 4 - 6 - 13
<i>Udtale</i>	14 - 5 - 7 - 9 - 1 - 16 - 8 - 3 - 4 - 13 - 6 - 11 - 15 - 12 - 2 - 10
1. Islandsk mand 2. Polsk mand 3. Italiensk kvinde 4. Polsk kvinde 5. Iransk mand 6. Kinesisk mand 7. Tysk kvinde 8. Amerikansk mand 9. Islandsk kvinde 10. Bulgarsk mand 11. Iransk kvinde 12. Italiensk mand 13. Kinesisk kvinde 14. Tysk mand 15. Bulgarsk kvinde 16. Amerikansk kvinde	

Tabel 9. Svarenes rangering af stemmernes på de samlede variabler *kompetence* og *sociabilitet* sammenlignet med sprogforskernes vurdering **= $p < .01$, *= $p < .05$

I rangeringen ser vi at stemmerne 9 og 2 vurderes som signifikant mere kompetente end resten ($p < .05$). Også på sociabilitetsskalaen er stemmerne 2, 9 og 1 signifikant højere placeret end de øvrige ($p < .00$). I den samlede sproglige vurdering er stemmerne 1 og 9 signifikant højere placeret end resten ($p < .04$), men stemme 2 befinder sig på tiendepladsen. Stemme 2 indtager tillige den næstsidste position i udtale-rangeringen, og det betyder at denne stemme har fået en sproglig vurdering som den næstfjerneste fra indfødt dansk i forholdt til udtale 1.95 ud af 5.00 (jf. Stemmernes niveau i dansk, Kapitel 4.)

Dette giver os et interessant resultat: Det ser ikke ud til at der findes nogen sammenhæng mellem på den ene side en sprogbrugers grad af accent og afvigende udtale og på den anden side vurderingen af vedkommendes kompetence. Vi ser hvordan stemme 2 som får meget lave vurderinger på parameteret *udtale*, scorer meget høje point som velbegavet, effektiv, interessant, selvstændig osv.

Stemmerne 12 og 13 er tillige placeret meget forskelligt på skalaerne kompetence og udtale. Stemme 13 ligger fx på den allersidste position i den samlede sproglige variabel, og det betyder at de gennemsnitlige vurderinger af hendes udtale, grammatik, ordforråd og pragmatik er lavere end hos de andre stemmer (2.55 ud af 5.00). Men på variablene sociabilitet og kompetence befinder stemme 13 sig umiddelbart efter favoritgruppen hvilket signalerer at svarerne i høj grad sympatiserer med denne stemme. Derudover er stemme 13 beskrevet som *begavet, reflekterende, eftertænsom og fattet*.

Disse resultater peger på at svarerne ikke sætter lighedstegn mellem stærk accent og manglende kompetence i tilfældet hvor den accenttalende formår at skabe et billede af sig selv som hurtig og effektiv. Svarernes positive indtryk bliver ikke påvirket af accenten, og det viser os at det ikke er accenten der tages udgangspunkt i ved vurderingen af personlighedstræk.

Det giver også mening at se på den omvendte situation og undersøge hvorvidt en stemme som har fået lave point i den sproglige vurdering, også vurderes negativt på kompetence-skalaen. Stemme 6 har fx lave rangeringer både hos sprogforskerne og de øvrige svarere på kompetence-skalaen. I de åbne indtryk er han beskrevet som *usikker, svag, tung, modvillig, tvivlende, tøvende, forvirret, socialt dårligt, kedelig, uinteressant*, osv. Hvis vi måler antallet af pauser i hans lydsekvens på 50 sekunder, viser det sig at han har det største antal tøvesignaler (8), pauser på i alt 7 sekunder, og flere selvrettelser og gentagelser (jf. udskrifterne bagerst i bogen). I hans tilfælde er det tydeligt at den afvigende udtale i kombination med tøven, pauser og generel usikkerhed har resulteret i de lave pointgivninger.

Disse eksempler peger i retning mod at det snarere er den accenttalendes *taleflyd* som er i snæver forbindelse med den måde vedkommende bliver opfattet på. Det bekræfter i øvrigt Scherers (1979) resultat, nemlig at der findes sammenhæng mellem tøvesignaler og pauser og oplevelsen af en person som behagelig og udadvendt. Mine resultater peger tillige på at flydende tale relateres til taletempo og i betydelig mindre udstrækning til graden af accent. Dette resultat er vigtigt fordi det viser at når vi generelt dømmes sprogbrugere som dårlige til dansk, er sproget som kombination af udtale, grammatik, pragmatik og ordvalg ikke et afgørende aspekt. Der er imidlertid andre faktorer, her især paralingvistiske variabler, som påvirker vores perception og dermed vores vurdering. En genert eller indadvendt person som holder flere pauser vil fremstå som mere usikker, og det er denne usikkerhed som vil få os til at vurdere ham som *dårlig* til dansk. En selvsikker og hurtigtalende person vil derimod blive opfattet som kompetent på trods af afvigende udtale og grammatik. Jeg vender tilbage til det i diskussionen.

Vi finder også andre eksempler på at *godt sprog* i traditionel forstand og kompetence ikke ser ud til at hænge sammen. Fx har stemme 5 gennemsnitligt opnået det højeste antal point på den samlede sproglige variabel, men han bliver placeret i midten på både sociabilites- og kompetenceskalaen. Han bliver også beskrevet som *lidt lallende, fiseformem, svanset*, osv.

Stemme 7 har tillige fået høje vurderinger på parameteret udtale i forhold til indfødt dansk, men i de åbne indtryk er der mange kommentarer som fx *arrogant, uengageret, Whisky-bæltet, Gentofte, snobbet, anstrengende, ikke min type*. Hendes udtale associeres med området nord for København, og selv om det af nogle svarere forbindes med høj status og

prestige, udløser dette område negative holdninger hos mange (jf. fx Kristiansen 1999, Mægaard 2001).

Dette eksempel leder bl.a. frem til tanken om at vores stereotypeforestillinger om bestemte geografiske områder kan øve indflydelse på vores vurderinger. Derfor vil jeg i det næste kapitel gennemgå et vigtigt spørgsmål: i hvilke geografiske områder placerer svarerne de seksten stemmer, og hvordan hænger det sammen med vurderingen? Men først vil jeg opsummere resultaterne fra dette afsnit.

Delkonklusion

Humor og taletempo kan udpeges som de vigtigste årsager til svarernes positive vurderinger af nogle stemmer på alle personlighedstræk uanset graden af accent. Min hypotese om at stærk accent vil have negativ indflydelse på vurderingen af en persons kompetencer er blevet afkræftet: det er ikke accenten som får en person til at blive vurderet som mindre begavet. Taletempo, pauser og tøven er imidlertid af væsentlig større betydning idet de skaber et billede af generel usikkerhed som svarerne tolker som sproglig usikkerhed og dermed manglende kompetence.

Geografiske placeringer

67% af alle svarerne har prøvet at gætte på hvor stemmerne stammer fra. En tredjedel af svarerne har altså undladt at besvare det spørgsmål, og det tyder på at det generelt har været svært for dem at tage stilling til stemmernes oprindelsesområde. Da svarerne ikke vidste at undersøgelsen drejede sig om dansk udtalt med accent, var nogle usikre på hvordan de overhovedet skulle forstå spørgsmålet "Hvor tror du personen kommer fra?": om de skulle henvise til en bestemt by i Danmark, skelne mellem storby og provinsby, eller placere stemmerne inden for en bydel – fx forstad, centrum eller villakvarter. Jeg gav intet entydigt svar, eftersom jeg ville overlade beslutningen til dem. Det viste sig alligevel at de fleste svarere fandt frem til at svare på hvilket *oprindelsesland* stemmerne kom fra. De 156 besvarelser samlede sig i 12 kategorier: 1=Danmark, 2=udlandet (uspecificeret), 3=2.generationsindvandrere/nydansker, 4=øvrige Skandinavien, 5=Mellemøsten og Tyrkiet, 6=Asien, Afrika 7=Østeuropa, 8=Europa (uspecificeret), 9=Sydeuropa, 10=Tyskland, Holland, 11=Engelsktalende lande (Storbritannien, USA, Australien) og 12=uspecificeret (fx "fra byen", "fra centrum"). De 12 kategorier var procentmæssigt ulige repræsenteret. Derfor slog jeg dem sammen i fem større grupper som jeg vil operere med i analysen: 1=Danmark (DK) som dækker over besvarelser som fx Århus, København, Bornholm, Hellerup, 2=Nationer med germanske nationalsprog (GS) som opsummerer Tyskland, Holland, engelsktalende lande og det øvrige Norden, 3=Øvrige europæiske lande (EU) hvor vi blandt andet finder Sydeuropa og Østeuropa, 4=Mellemøsten og Asien (MØ) som består af Tyrkiet, Pakistan, Indien, Iran, Irak, Filippinerne, Thailand, Afrika og svaret "2.generationsindvandrer" og 5=Øvrige udland (ØU) hvor svarerne ikke har angivet noget konkret land, men blot skrevet "udlandet", "et fremmed land" eller "ikke Europa".

I tabel 10. har jeg opstillet hvordan de seksten stemmer procentmæssigt fordeler sig på disse fem geografiske områder. Procentdelene i de fem kategorier er baseret på procentdelen af besvarelser i alt (jf. tabellens nederste række) som ikke er lig med 100%, men med procentdelen af aktuelle besvarelser. Vi ser fx at svarerne har haft nemmere ved at forholde sig til den amerikanske kvindelige stemmes accent eftersom hele 41,3% har udfyldt spørgsmålet om hvor de tror hun kommer fra, men sværere ved at placere den kinesiske mandlige stemme i et oprindelsesområde idet blot 26,7% af alle svarerne har udfyldt spørgsmålet.

Område Stemme	Danmark	Germanske sprog	Østeuropa og Sydeuropa	Mellemøsten, Tyrkiet, Asien	Udland (uspec.)	% svaret i alt
ISL-m %	8,5	3,9	5,4	5,8	6,3	29,9
POL-m %	2,4	4,6	7,3	8,3	8,5	31,1
ITA-k %	5,6	1,4	7,5	5,9	8,2	28,6
POL-k %	3,9	7,8	8	5,7	7,3	32,7
IRA-m %	16,6	1,4	4,9	4,8	3,9	31,6
KIN-m %	4,8	1,8	4,0	8,7	7,4	26,7
TYS-k %	10,0	12,0	7,3	2,2	4,3	35,8
AME-k %	11,1	5,3	4,5	2,6	3,9	27,4
ISL-k %	6,9	6,4	7,3	3,3	5,1	29,0
BUL-m %	2,4	3,2	4,7	14,0	7,3	31,6
IRA-k %	1,9	0,4	8,7	10,7	8,3	30,0
ITA-m %	3,9	3,9	7,3	8,7	6,8	30,6
KIN-k %	2,2	4,3	7,9	9,2	7,6	31,2
TYS-m %	10,4	8,8	4,2	2,8	3,8	30,0
BUL-k %	2,6	7,5	7,5	6,4	7,2	31,2
AME-k %	6,5	27,0	3,3	0,8	3,7	41,3

Tabel 10. De 16 stemmers procentfordelinger blandt de fem geografiske områder, samt det samlede antal besvarelser i %

1. Islandsk mand (ISL-m)
2. Polsk mand (POL-m)
3. Italiensk kvinde (ITA-k)
4. Polsk kvinde (POL-k)
5. Iransk mand (IRA-m)
6. Kinesisk mand (KIN-m)
7. Tysk kvinde (TYS-k)
8. Amerikansk mand (AME-m)
9. Islandsk kvinde (ISL-k)
10. Bulgarsk mand (BUL-m)
11. Iransk kvinde (IRA-k)
12. Italiensk mand (ITA-m)
13. Kinesisk kvinde (KIN-k)
14. Tysk mand (TYS-m)
15. Bulgarsk kvinde (BUL-k)
16. Amerikansk kvinde (AME-k)

Det er interessevækkende at alle stemmer i en eller anden udtrækning er blevet vurderet som danske. Svarerne skrev endda forskellige danske byer eller bydele (Århus, København, Hellerup, Rønne, Vesterbro, Østerbro, m.fl.). Den mandlige iranske stemme formodes fx af ca. halvdelen af dem der har svaret på spørgsmålet at have sin oprindelse i Danmark. Den mandlige amerikanske og de to tyske stemmer er også vurderet som indfødt danske af ca. en tredjedel af svarerne der har udfyldt spørgsmålet. Om svarerne har skrevet "Danmark" fordi de ikke har genkendt fremmed accent eller af

politisk korrekthed, er vanskeligt at fastslå, men de høje procenter for Danmark som oprindelsesområde for de mandlige iranske, tyske og islandske stemmer er i overensstemmelse med sprogforskernes vurdering. De gav netop også høje point til nøjagtig disse stemmer på variablene udtale, grammatik, ordvalg og pragmatik (jf. kap. ”Stemmernes niveau i dansk”). De kinesiske, bulgarske og polske stemmer er i langt mindre udstrækning blevet genkendt som indfødt danske: 2 til 4 % af svarerne har skrevet at de oprindeligt stammer fra Danmark. De stemmer ligger også fjernest fra indfødt dansk ifølge sprogforskernes bedømmelse.

Svarerne har ikke genkendt germanske nationalsprog blandt de iranske stemmer (hhv. 1,4% og 0,4% ud af hhv. 31,6% og 30,0% tror at de er germanere), og det samme gælder de italienske, kinesiske og delvis de bulgarske stemmer. Det er især den amerikanske kvindelige stemme som er blevet genkendt som amerikaner: 27% af 41,3% har gættet på at hun har engelsk som modersmål.

Den samlede gruppe af stemmer der formodes at stamme fra Sydeuropa og Østeuropa får en nogenlunde jævn procentfordeling blandt de seksten stemmer (mellem 3,3 og 8%). Den kvindelige polske stemme scorer relativt højt her: 8% af 32,7% har formodet at hun har oprindelse i Østeuropa.

Gruppen som dannes på baggrund af svarernes gæt på stemmernes oprindelse i Mellemøsten, Tyrkiet og Afrika er højt repræsenteret ved den kvindelige iranske stemme: en tredjedel har gættet at hun kommer fra Mellemøsten. Den mandlige bulgarske stemme er også placeret i denne kategori: ca. hver anden af de svarere som har udfyldt spørgsmålet har placeret ham i Mellemøsten, Afrika eller Asien hvorimod den kvindelige amerikanske stemme er placeret der af kun 0,8% (af 41,3%).

Kategorien *udlandet (uspecificeret)* er også jævnt fordelt blandt de fleste stemmer – fra 7,3% til 8,5%. I mange tilfælde skrev svarerne ”udlandet” for nogle stemmer samtidig med at samme svarere også skrev ”Danmark”, ”Frankrig” og ”England” for andre stemmer i spørgsmåls hæftet. Dette tyder på at ”udlandet” for disse svarere i en eller anden udstrækning forbindes med det fjerne udland. Det vender jeg tilbage til i næste afsnit.

De fem geografiske områder er således baseret på svarernes formodning om hvor de tror stemmerne kommer fra, og ikke på de egentlige oprindelsesområder. Når jeg foretager beregninger på baggrund af disse antagelser, undersøger jeg på en måde svarernes underbevidste holdninger til de fem geografiske områder idet de med udgangspunkt i disse områder har givet point på de forskellige variable. Der er imidlertid flere forhold der interagerer i vurderingen. Vi ved fx ikke hvordan svarerne tænker når de vurderer en stemme: er det på baggrund af stereotypeforestillingerne om oprindelsesområdet at de dømmer en stemme som mindre begavet, eller er det stemmens personlighed og talemåde som udløser koblinger til et bestemt geografisk område? Min intention er i første omgang at iagttage resultaterne som afspejling af svarernes såvel bevidste som underbevidste holdninger til de geografiske områder jeg har opstillet. I tabel 11. finder vi svarernes

rangering af stemmerne når de tror at de stammer fra Danmark (1), lande med germanske nationalsprog (2), Syd- og Østeuropa (3), Tyrkiet, Mellemøsten og Fjernøsten (4) og øvrige udland (5). Jeg har først testet signifikansen i rækkefølgerne med Friedman-testen for at orientere mig om hvorvidt jeg også skal foretage en testning af udvalgene der bliver placeret ved siden af hinanden i hierarkiet. Da Friedman-testen viste signifikans på alle variablerne ($p < .00$), lavede jeg en yderligere testning med Mann-Whitney- og χ^2 -testerne som viste signifikante forskelle mellem de enkelte udvalg. På denne måde kunne jeg opstille pointerne i en hierarkisk rangordning.

1=Danmark, 2=Germanske Sprog, 3=Syd&Østeuropa, 4=Mellemøsten, Tyrkiet, 5=Øvrige Udland				Sign. p
Selvstændig	2-3-1*5-4	Usikker		--
Ambitiøs	2-3-5-4-1	Ligeglad		--
Effektiv	2*5-3-1-4	Uduelig		--
Interessant	2-3-5-4*1	Kedelig		--
Pålidelig	2-3-5-4-1	Upålidelig		--
Velbegavet	2*3*5-4-1	Dum		--
Flink	3-5-4-2-1	Utiltalende		3**1
Behagelig	3-4-5-2-1	Irriterende		3**1
Høj uddannelse	2**3-1**5-4	Lav uddannelse		--
Høj status	2**1-3**5*4	Lav status		--
Kollega				--
	Ja	2-3**4-1-5	Nej	
Ven				2**5
	Ja	2-3-4-5-1	Nej	
Læge				--
	Ja	2**3**4-5-1	Nej	
Børnepasser				--
	Ja	3-2-5-4**1	Nej	
SAMLEDE VARIABLER				
Latent potentiale	2-3-5-4-1			2**5
Realiseret potentiale	2-3-5-4-1			2**5
Kompetence	2*3*5-1-4			--
Sociabilitet	2-3-5-4-1			2**1

Tabel 11. Svarenes rangering af stemmerne på de forskellige variabler med udgangspunkt i de fem geografiske områder

Kolonnen til højre viser signifikansen mellem de udvalg som ikke er rangordnet ved siden af hinanden

*= $p < .05$, **= $p < .01$

Alle de positive værdier finder vi til venstre, alle de negative til højre, fx: stemme 2 er den mest selvstændige, stemmer 3 og 1 følger efter, mens stemmer 4 og 5 vurderes som usikre på variabelen *selvstændig-usikker*. I tabellens højre kolonne har jeg beregnet signifikansen i de rangeringer hvor

vi ikke finder signifikante forskelle mellem stemmer der er opstillet ved siden af hinanden, men andre steder i hierarkiet.

Germanerne styrer

Et meget iøjnefaldende resultat i opstillingen er at når svarerne tror at de hører en germansk stemme, giver de høje point på næsten alle skalaer. 2 (germanske sprog) opnår generelt meget høje karakterer, især på parametrene *uddannelse*, *status* og *læge* ser vi store signifikante forskelle fra resten ($p < .00$). På skalaerne *velbegavet-dum* og *effektiv-uduelig* finder vi ligeledes en forskel fra de andre ($p < .05$). 2 (germanske sprog) topper næsten alle personlighedstrækskalaer med undtagelse af *flink-uttalende* og *behagelig-irriterende*.

Vi ser således en meget klar skelnen mellem repræsentanterne fra de germanske sprog som de bedste, øvrige europæere som de næstbedste, og Mellemøsten, Tyrkiet, øvrige udland og Danmark i bunden. Fortrinsstillingerne er tydeligt udtrykte, og svarerne sympatiserer klart med gruppen af sprogbrugere med germanske nationalsprog som de anser for signifikant mere effektive og velbegavede. Vi finder en mindre modsætning på sociabilitetsdimensionen på skalaerne *behagelig-irriterende* og *flink-uttalende* hvor germanske sprog har fået lavere vurderinger end de fleste, men der er ingen signifikant forskel fra Syd- og Østeuropa, ej heller fra Mellemøsten og øvrige udland.

Repræsentanterne fra lande med germanske nationalsprog er udprægede favoritter blandt de danske svarere når det drejer sig om kompetence og uddannelse. Germanerne anses for de dygtigste, de mest effektive og velbegavede. Også når der skal vælges læge, er de danske svarere ikke i tvivl om hvem de helst vil overlade deres helbred til. Lægeprofessionen associeres generelt med højstatus, kompetence og respekt; en rolle som kun kan påtages af en som vi ser op til og har tiltro til.

Hvorfor er de danske svarere så positive over for netop de germanske sprog? Engelsk har fx i lang tid været det sprog som har haft den højeste status blandt de danske sprogbrugere, og i dag er det de færreste der ikke taler det. Engelske gloser er med tiden blevet så stor en del af den danske dagligdagstale at de af nogle efterhånden bliver oplevet som en trussel mod det danske sprog. Men det betyder først og fremmest at de danske sprogbrugere synes om engelsk og er villige til at integrere det i deres egen sprogbrug. Dette er heller ikke mærkværdigt, for alt i den moderne, højtudviklede verden er mere eller mindre på engelsk: Internet, populærkultur, musik, film, m.m. De engelsktalende lande er også et foretrukket sted for bl.a. mange studerende. De unge strømmer til Storbritannien, Australien, New Zealand og USA med drømmen om at få et unikt liv i de store globale samfund hvor de tror at alt er muligt og opnåeligt.

Tager vi Tyskland som en anden repræsentant for de germanske sprog, vil de fleste af os genkende den udbredte stereotype om tyskere som effektive, velorganiserede og kyndige til at løse enhver opgave. Ud over det

finder vi en række historiske årsager til forankringen mellem Danmark og Tyskland. På trods af de mangfoldige krige, har Danmark ofte set op til Tyskland som en storebror. I dag er Tyskland også det største eksportmarked; det største antal turister i Danmark kommer fra Tyskland. I folkeskolen har børnene netop lært tysk og engelsk som obligatoriske sprog i mange år.

Sverige og Norge har tillige en fornem plads i det danske hjerte. Det nordiske fællesskab er udtrykt i flere aspekter, både politisk, geografisk og sprogligt, og det har skabt et stærkt bånd mellem de nordiske lande. Også de mange fordomme og drillerier om fx det svenske sprog, vil aftvinge et venligt smil på læben hos mange danskere hvilket vidner om en generelt positiv holdning til de nordlige nabolande.

Med disse eksempler har jeg skitseret et billede af danskernes oplevelse af beslægtethed med lande med germanske nationalsprog. Denne beslægtethed betragter jeg som årsagen til at danskerne er så positivt indstillede over for repræsentanterne for denne gruppe. Dette resultat er ikke nyt. Også i pilotprojektet viste det sig at den tyske stemme scorede højere point end resten på *alle* variablerne – den var vurderet som mere pålidelig, interessant, flink, behagelig, og mere effektiv, ambitiøs, selvstændig, klog, veluddannet og med højere social status. Forklaringen for det fandt jeg i et *lillebrorkompleks* som danskerne havde i forhold til tyskhed. Min konklusion var at tyskhed vurderedes så positivt fordi distancen fra det danske ikke var så stor, og svarerne oplevede en beslægtethed som skabte tryghed og beundring, på samme måde som en lillebror ser op til sin storebror. Beslægtetheden var dermed nøglen til de høje vurderinger idet svarerne kunne genkende og genopleve sig selv i den tyske storebror (Kirilova 2004). Det viste sig, ligesom det også viser sig nu, at de danske svarere kun er positive over for andre hvis de føler at disse ”andre” ligner dem, og jo længere væk, desto mindre synes de om dem. Ligesom i ordsproget *lige børn leger bedst*.

Fordømmende stereotypier

Et resultat der ligeledes går igen i nærværende undersøgelse, er at når svarerne tror at stemmen tilhører en indfødt dansker med dansk som modersmål, får vedkommende lavere point på næsten alle personlighedstrækskalaer. 1(DK) vurderes som signifikant mere *ligeglad, upålidelig, dum, utiltalende, irriterende* og *kedelig*. Især i kategorierne *kollega* og *læge* er det bemærkelsesværdigt hvor store signifikante forskelle vi finder i opstillingen ($p < .00$, jf. tabel 11.). De tydeligste præferencer udtrykkes når der skal vælges en læge. Ved læge-rangeringen får vi tre grupper: 2 (germanske sprog) scorer det højeste antal point, 3 (Syd- og Østeuropa) indtager midterpositionen, mens øvrige udland 5 (ØU), Mellemøsten 4 (MØ) og 1) DK placeres helt i bunden. Kun på uddannelses- og socialstatusskalaen bliver 1 (DK) vurderet signifikant højere end 4 (MØ) og 5 (ØU), men stadig signifikant lavere end 2 (GS).

Jeg har ikke et entydigt bud på hvorfor de formodede danske stemmer får så lave placeringer. I forlængelse af hypotesen om *lillebrorkomplekset* er det muligt at danskerne anser sig for mindreværdige i forhold til de store germanske nationer. Jeg er imidlertid snarere tilbøjelig til at tro på at hvis svarerne har opfattet projektet som en undersøgelse af fordomme og stereotyper til forskellige mennesker, har de med vilje givet sig selv lave point for at undgå positiv særbehandling af deres egen gruppe. Da svarerne ikke har vidst at der ikke var inddraget indfødte danskere i undersøgelsen, men har troet at de genkendte accentfrie stemmer, er de muligvis blevet opmærksomme på at de ikke bør vurdere dem højere end de andre ud fra en tanke om politisk korrekthed.

En anden måde at analysere resultatet på er at anskue den lave placering af Danmark med udgangspunkt i negative stereotyper. Ser vi på hvilke stemmer der bliver regnet for indfødt danske, er det den mandlige iranske stemme og de to tyske stemmer der opnår de højeste rangeringer i sproglærernes vurderinger som tættest på indfødt dansk. Som jeg nævnte i det foregående afsnit, opfattes den mandlige iranske stemme som ”bøsset” og den kvindelige tyske stemme som ”overklasse-snobbet”. Disse konnotationer kunne tænkes at have udløst negative stereotyper, og idet der hos disse stemmer heller ikke er afvigende accent, bliver svarernes lyst til at fordømme stærkere end ved vurderingen af de øvrige stemmer. Det kan skyldes det faktum at en dansker har en klarere stereotypeforestilling af hvordan en *dansk* homoseksuel person lyder idet man er bekendt med normerne i sin egen gruppe. Derfor bliver ens både positive og negative reaktioner meget stærkere eftersom man giver kraftigere udtryk for sine følelser og præferencer hvis man har en relation til vurderingsobjektet og føler sig personligt involveret.

Hvis vi iagttager de lave vurderinger af de formodede danske stemmer med tanke på at den kvindelige tyske stemme af en stor del svarere vurderes som nordsjællænder, ser vi bl.a. at flere svarere har givet udtryk for deres negative associationer til området nord for København som et hjemmested for den *rige* og *arrogante overklasse* (næsthøjest vurdering på status-dimensionen). Det medfører at svarerne som ikke føler at de hører til i denne gruppe, har fordømt den som snobbet, hovmodig og endvidere som *irriterende, utiltalende, kedelig, ligeglad*. Det er klart at mennesker med de kvaliteter har man ikke lyst til at have som venner og fornuftigvis heller ikke som børnepassere.

Dette viser også at man kan forstærke sine positive eller negative reaktioner hvis man har en tættere relation til den vurderende gruppe. Derudover har man fra skolen og fjernsynet lært hvordan underklasse- og overklassedansk lyder, og det er enkelt at give præferencer til noget man kender godt til. Men det er sværere, hvis ikke umuligt, at udtale sig om dansk med bulgarsk accent skjuler en overklasse bulgarsk dialekt som vi fx ikke bryder os om. Derfor tolker jeg de lave vurderinger af de formodede

danske stemmer som en forstærket negativ stereotyp der kommer til udtryk pga. svarernes ”kendskab” til egen gruppe.

Hermed opstår også et andet spørgsmål: Hvad er det i virkeligheden accent gør ved os? Det burde være sådan at det ændrede billedet, således at den vurderende ikke var i stand til at forholde sig til objektet idet han eller hun ikke kunne vide hvilke menneskelige kvaliteter der skjulte sig bag accenten. Med andre ord burde vi være ude af stand til at dømme hvis ikke vi var bekendte med reglerne i gruppen eller samfundet. I princippet ville det være muligt at udtale sig om hvad der var rigtigt og forkert for de mennesker der levede der, da det til enhver tid ville være igennem vores egne øjne at ”de andre” blev målt og vejjet. Fordommenes natur er mærkværdig: ikke alene er vi i stand til at måle og veje de andre, men også opstille dem i ranglister og hierarkier hvor vi opfatter nogle som bedre end andre.

Prestige-ranglisten

Jørgensen (2000) omtaler et skjult hierarki i forbindelse med holdninger til andre minoritetssprog hvor engelsk og tysk befinder sig på toppen, spansk og fransk følger efter, mens swahili, tyrkisk og arabisk ligger i bunden (se kapitel 3). Mine resultater viser at dette hierarki ligeledes gælder hvis vi rangerer disse sprogs pågældende accenter på dansk. I tabel 11. kan vi spore samme opstilling: germanske sprogs accenter samt syd- og østeuropæiske accenter vurderes som langt bedre end accenter fra Mellemøsten, Afrika og Asien. De sidste er desuden lavest placeret i forhold til kompetence, uddannelse og social status samt når der skal vælges en kollega og læge. Svarerne har givet et tydeligt udtryk for hvem de anser for dygtig og kompetent: når de netop formoder at stemmen kommer fra bl.a. Mellemøsten, giver de lave vurderinger af uddannelse og social status. Denne prestige-rangliste ses endnu tydeligere hvis vi opererer med større grupper: 1=Danmark 2=Germanske sprog, 3=Syd/Østeuropa og 4=Mellemøsten, Asien, Afrika og øvrige udland. Det giver mening at sammensætte en stor gruppe som består af Mellemøsten, Asien og øvrige udland, bl.a. fordi frekvensanalysen af variabelen ”oprindelsesland”, viste at når svarerne skrev ”udlandet” som oprindelsesland for nogle stemmer, skrev samme svarere også ”Frankrig”, ”Tyskland”, ”Polen” for andre stemmer. Det betyder at ”udlandet” i deres tankegang snarere er det fjerne udland og ”ikke Europa”, og det giver god grund til at jeg kan slå denne kategori sammen med kategorien Mellemøsten og Asien. Desuden viser tabel 11. at der ikke er signifikante forskelle i vurderingen af disse to kategorier (4 og 5). De er som regel placeret ved siden af hinanden med meget ens gennemsnitlige point.

Min oprindelige idé var at danne tre store kategorier hvor jeg kunne arbejde med *germanske sprog* (hvor *Danmark* også indgik), *øvrige Europa* og *øvrige udland*, men da vurderingerne af de formodede danske stemmer afskilte sig kraftigt fra vurderingerne af de formodede germanske stemmer, besluttede jeg at kategorien Danmark bør stå for sig selv.

Variable	<u>1= Danmark</u> <u>2=germanske sprog</u> <u>3=Syd&Østeuropa</u> <u>4= Mellemøsten</u> <u>og øvrige udland</u>	Signifikansniveau (P) imellem udvalgene *=p<.05 **=p<.01
<i>Selvstændig-usikker</i>	2-3-4**1	p<.006
<i>Ambitiøs-ligeglad</i>	2-3-4-1	--
<i>Effektiv-uduelig</i>	2*3-4-1	p<.04
<i>Interessant-kedelig</i>	2-3-4**1	p<.002
<i>Pålidelig-upålidelig</i>	2**-3-4-1	p<.001
<i>Velbegavet-dum</i>	2*3*4-1	p<.03, p<.02
<i>Flink-utiltalende</i>	3-4-2-1	3**1, p<.007
<i>Behagelig-irriterende</i>	3-4-2-1	3**1 p<.002
<i>Uddannelse</i>	2**3-1**4	p<.000, p<.000
<i>Status</i>	2**1-3**4	p<.000, p<.000
<i>Kollega</i>	2-3**4-1	p<.000
<i>Ven</i>	2-3*4*1	p<.015, p<.02
<i>Læge</i>	2**3-4-1	p<.005, p<.000, p<.02
<i>Børnepassere</i>	3-2-4**1	p<0.00, 3**4 p<.04
<i>Latent potentiale</i>	2-3-4-1	2**4 p<.000, 3*1 p<.012
<i>Realiseret potentiale</i>	2-3-4-1	2**4 p<.002, 3*1 p<.018
<i>Kompetence</i>	2*3**4-1	p<.03, p<.008
<i>Sociabilitet</i>	2-3-4**1	p<.008

Tabel 12. Svarenes rangering af stemmerne med udgangspunkt i de fire geografiske områder, *p<.05, **p<.01, kolonnen til højre viser også sign. mellem de udvalg som ikke er rangeret ved siden af hinanden.

I tabel 12. har jeg taget udgangspunkt i de fire geografiske områder. Efter at have beregnet de gennemsnitlige point, har jeg rangordnet de formodede oprindelsesområder. I tabellens højre kolonne har jeg noteret signifikansværdien (p) mellem såvel udvalgene som står ved siden af hinanden som i rækkefølgen i helhed (Friedman & Kruskal-Wallis; Wilcoxon og Pearson Chi²).

Det første der fanger blikket er den gennemgående rækkefølge (2) germanske sprog– (3) øvrige Europa– (4) øvrige udland– og (1) Danmark. Vi ser den samme opstilling på 15 ud af de 18 variabler (*selvstændig-usikker, ambitiøs-lige glad, effektiv-uduelig, interessant-kedelig, pålidelig-upålidelig, velbegavet-dum, kollega, ven, læge* og de samlede variabler *latent- og realiseret potentiale, kompetence* og *sociabilitet*). Svarene har været meget enige i rangordningen og har valgt germanerne som de bedste, øvrige europæere som næstbedste, Mellemøsten og øvrige udland på tredjepladsen og de formodede danskere i bunden.

Favoriseringen af de germanske sprog kommer frem på størstedelen af variablerne med signifikante forskelle fra øvrige Europa, øvrige udland og Danmark. Germanerne anses som signifikant mere effektive, pålidelige og kompetente. De øvrige europæiske lande følger straks efter, mens de formodede danske stemmer ligger i bunden.

Ved kategorierne *uddannelse* og *status* ser vi en klar skelnen mellem germanske sprog og de andre sprog som adskiller sig med signifikante forskelle der er så store at de ikke kan måles i statistikprogrammet SPSS ($p < .000$). *Uddannelse* og *status* giver os imidlertid tre adskilte grupper hvor germanske sprog (2) får det højeste antal point, de formodede danske stemmer (1) er sidestillede med øvrige europæiske stemmer (3) på andenpladsen, mens stemmerne der antages at stamme fra Mellemøsten, Tyrkiet, Afrika og Asien (4) er placeret i bunden som dårligst uddannede og med lavest social status.

Svarene har ikke været i tvivl om at germanerne er de mest velbegavede, med den længste uddannelse og højest social status, de øvrige europæere indtager andenpladsen, mens det fjerne udland – Mellemøsten, Tyrkiet, Asien og Afrika vurderes som signifikant lavest uddannede og med lavest social status.

Det kan tænkes at repræsentanterne fra den sidstnævnte gruppe vurderes lavt fordi de associeres med arbejdskraftindvandrere eller flygtninge. I de åbne indtryk finder vi beskrivelser som *grønthandleren, muslim, socialt dårligt, lever i et lukket samfund, ghetto, kone til kioskejer*, m.fl. Det ser ud til at stereotypen om den tyrkiske grønthandler ligger så fast forankret i enhver dansker at det nærmest er umuligt at fjerne den. Det virker som om det er svært for svarene at forestille sig at herboende tyrkere, pakistanere eller iranere har en høj uddannelse og status, og de placerer dem hyppigt i gruppen af de uuddannede (fx *socialt ubegavet, uinformeret, snakker ikke så godt dansk, ikke helt til at stole på, arbejdsløs*). Ud fra besvarelsene i spørgsmålene om helhedsindtryk virker det også som om svarene mener at noget mangler eller ikke er godt nok, fx: *meget venlig, men noget kedelig og usikker, sympatisk, men ikke så stærk i formuleringen*, m.m.

Opstillingen som jeg har præsenteret i tabel 12. taler for en prestige-rangliste som i de fleste tilfælde toppes af de germanske stemmer. Vi finder to tilfælde

hvor rækkefølgen (2)-(3)-(4)-(1) er brudt, fx på to sociabilitetsskalaer: *behagelig-irriterende* og *flink-utiltalende*. Svarerne opstiller de øvrige europæiske stemmer og stemmerne fra øvrige udland før germanerne, men uden signifikant forskel. Det bekræfter endnu engang hypotesen om lillebrorkomplekset og den stærkt udprægede favorisering af germanske sprog. Svarerne er meget enige i deres vurderinger af at germanerne er bedre end alle andre.

Delkonklusion

På baggrund af svarernes formodninger om hvor stemmerne kom fra, opsamlede jeg fire store kategorier: germanske sprog, syd- og østeuropæiske sprog, det fjerne udland (Mellemøsten, Asien og Afrika) og Danmark. Selv om jeg ikke inkluderede indfødte danske stemmer i undersøgelsen, blev to af stemmerne vurderede som danske. Til min store overraskelse blev de formodede danske stemmer nedvurderet på de fleste kategorier. Min forklaring er at disse stemmer hvor den ene beskrives af svarerne som *fimset* og *bøsset* og den anden som *overklassesnobbet*, muligvis udløser konkrete negative billeder, og det kan være grunden til at svarerne udtaler sig mere kritisk.

Jeg ser endvidere en klart udtrykt prestigerangliste som toppes af stemmer vurderet som germanske, repræsentanterne fra Syd- og Østeuropa følger efter, mens de mellemøstlige, afrikanske og asiatiske stemmer indtager tredjepladsen. De formodede danske stemmer er lavest vurderet på de fleste variabler. Ved kategorierne *uddannelse* og *status* er repræsentanterne fra den samlede kategori Mellemøsten, Afrika og Asien vurderet signifikant lavere end alle andre. Det forbinder jeg med den udbredte fordom om uuddannede indvandrere der stammer fra lavere sociale lag.

Selv om Danmark har haft flygtninge og indvandrere i over 30 år, ser det ud som om nogle danskere først på det seneste er begyndt at lægge mærke til de nye borgere og opdage at de faktisk er her omkring os, og er en del af os. Debatten omkring flygtninge og indvandreres integration i det danske samfund er pludselig blevet en del af hverdagen. Men hvad med de unge danskere fra København og Sjælland som har levet i Danmark i alle deres 20-30 år og som hele livet har været vant til at høre og se indvandrere omkring sig? Er deres holdninger anderledes eller har deres forældre formået at give dem deres egne fastgroede stereotyper i arv? Er børnene blevet bedre til at perspektivere og placere de forskellige minoritetsgrupper andre steder end i ghettoer og kiosker? Kunne det tænkes at de unges holdninger er blevet påvirket af medier og skræmmekampagner og dermed blevet endnu mere negative? De spørgsmål som i øvrigt er blandt de væsentligste i min undersøgelse, vil jeg belyse i det næste afsnit.

Et brud i prestige-ranglisten?

For at kunne komme frem til de unges holdninger har jeg foretaget en sammenligning med de ældre svareres holdninger. I kategorierne hvor jeg anvender antonyme par, har jeg beregnet de gennemsnitlige point som de unge og de ældre svarere har givet. Bagefter har jeg testet hvorvidt der opstår signifikante forskelle mellem de to gruppers vurderinger ved hjælp af Mann-Whitney-testen. Ved ja- nej-spørgsmålene har jeg foretaget en krydstabulering for at regne ud hvor stor procentdelen af de enkelte ja- og nej-svar er, hvorefter jeg har testet procenterne med den ikke-parametriske Pearson Chi²-test som forholder sig til signifikansværdierne på nominale skalaer.

Variabler	Unge	Ældre
Selvstændig-usikker	3,05	3,06
Ambitiøs-ligeglad	3,24	3,26
Effektiv-uduelig	3,15 **	3,27
Interessant-kedelig	3,93	3,96
Pålidelig-upålidelig	3,27	3,32
Velbegavet-dum	3,21 **	3,31
Flink-utiltalende	3,43	3,43
Behagelig-irriterende	3,22	3,22
Uddannelse	3,23 **	3,11
Status	2,98	3,01
Latent potentiale	3,28	3,31
Realiseret potentiale	3,08	3,13
Kompetence	3,16 *	3,22
Sociabilitet	3,21	3,22
Kollega	60,4% ja	60,5 % ja
Ven	44,7% ja	46,0% ja
Læge	30,0% ja	29,4% ja
Børnepasser	41,6% ja *	45,6% ja

Tabel 13. De unge og de ældre svareres point på de forskellige variabler, (1=lavest, 5=højest), *p<.05, **p<.01

Tabel 13. giver os et overblik over de unge og de ældre svareres pointgivning. Vi ser at de unge svarere i de fleste kategorier har givet lavere point end de ældre svarere. De unge svarere har fx vurderet stemmerne signifikant lavere på den samlede kompetence-dimension, samt på variablerne *velbegavet-dum*, *effektiv-uduelig* og *børnepasser*. Til gengæld har de placeret stemmerne på et højere uddannelsesnivea end de ældre svarere har.

Disse forskelle i vurderingerne hænger muligvis sammen med svarernes egen alder. Det var især de ældre svarere som gjorde mig opmærksom på at de ikke havde lyst til at udtale sig om stemmernes kompetencer alene på baggrund af en kort lydsekvens. Dette kunne tænkes at have spillet en rolle i deres mere dæmpede attitude og derved højere pointgivning. Samme resultat kom også frem i pilotprojektet, og jeg tror at det hænger sammen med de

unges større behov for at markere deres identiteter og vise en mere kontant vurdering. Frekvensanalysen viser fx at de unges point var mere spredt i skalaernes ekstremer, mens de ældre svarere i højere grad holdt sig mod midten.

Det er imidlertid interessant at se på de steder hvor de unge svarere har givet højere point (tabel 13). Et eksempel på det er variabelen *uddannelse* hvor de ældre har vurderet stemmerne som signifikant lavere uddannede end de unge har. Under diskussionerne efter spilleseancerne, var nogle svarere i øvrigt meget overraskede da jeg fortalte at *alle* stemmerne som minimum havde en mellemlang uddannelse, og vi kan se at de færreste har fået vurderinger som højtuddannede. Alligevel er de unge svarere tættere på stemmernes egentlige uddannelsesniveau end de ældre er. Her ser jeg en sammenhæng med den generelle udbredelse som uddannelsen har fået. En uddannelse er i dag på mange punkter en selvfølge, og derfor stiller de unge svarere ikke spørgsmålstejn ved stemmernes uddannelser. De ældre svarere giver imidlertid udtryk for et mere konservativt syn på uddannelsen som noget særligt og forbeholdt en bestemt gruppe. Mange af dem har måske ikke en uddannelse selv, og derfor kan de dårligt forestille sig en accenttalende indvandrer eller flygtning som veluddannet. Her hænger de ældre svarere mere fast i stereotypen om uuddannede indvandrere, mens de unge har fået øjnene op for at der findes forskellige grupper indvandrere hvor nogle godt kan have en høj uddannelse.

Med henblik på de fire geografiske områder (1=Danmark, 2=Germanske sprog, 3=Syd- og Østeuropa, 4=Mellemøsten og øvrige udland) vurderer de unge og de ældre svarere også forskelligt:

Variabler	Unge	Sign. P	Ældre	Sign. P
<i>Selvstændig-usikker</i>	2-3-1**4	(.00)	2-3-1-4	(2**4=.00)
<i>Ambitiøs-ligeglad</i>	2-3-4-1	--	2*3-4-1	(.03, 3*1.04)
<i>Effektiv-uduelig</i>	2-3-4-1	--	2*3-4-1	(.02, 3**1=.05)
<i>Interessant-kedelig</i>	2-3-4*1	(.03)	3-2*4*1	(.04, .02)
<i>Pålidelig-upålidelig</i>	2-3-4-1	--	2**3-1-4	(.01)
<i>Velbegavet-dum</i>	2*3-4-1	(.05)	2-3**4*1	(.00, .02)
<i>Flink-utiltalende</i>	3-4-2-1	--	3-2-4-1	(3**1=.02)
<i>Behagelig-irriterende</i>	3-4-2-1	--	3-2-4*1	(.02, 3**4=.04)
<i>Uddannelse</i>	2**3-1**4	(.00)	2**3-1*4	(.00, .04)
<i>Status</i>	2*1-3-4	(.05, 2**4=.00)	2**3-1*4	(.00, .04)
<i>Kollega</i>	2-3-4-1	(2**4=.00)	3-2*4-1	(.02)
<i>Ven</i>	2-3-4-1	(2*4=.05)	3-2-4*1	(.04, 3**4=.00)
<i>Læge</i>	2*3**4-1	(.05, .01)	2*3**4-1	(.03, .00)
<i>Børnepasser</i>	3-2-4**1	(.00)	3-2*4-1	(.04)

Tabel 14. De unge og de ældre svareres point på de enkelte kategorier med Udgangspunkt i de fire geografiske områder: 1=DANMARK, 2=GERMANSKE SPROG, 3=SYD&ØSTEUROPA, 4=MELLEMØSTEN og ØVRIGE UDLAND
**p<.01, *p<.05

Her ser vi flere forskelle i vurderingen fra unge og ældre svarere. Vi finder såvel forskellige rækkefølger på nogle af variablerne som forskellige signifikansværdier mellem landområderne i rækkefølgen. Begge grupper har været enige i at 2 (germanske sprog) klarer sig bedre end resten og har placeret de germanske stemmer på førstepladsen med undtagelse af variablerne *flink-utiltalende*, *behagelig-irriterende* og *børnepasser* hvor germanske sprog rykker tilbage på anden og tredjeplads, men uden signifikante forskelle.

De unge og de ældre svareres vurderinger minder umiddelbart meget om hinanden: rækkefølgen er stort set den samme. Men vi finder også forskelle. Der er fx flere steder hvor de ældre svarere skelner meget markant i opstillingen mellem de fire områdegrupper, hvorimod de unge svarere ser ikke ud til at tænke over hvordan disse bliver rangeret. Hvis vi tager skalaerne *ambitiøs-ligeglad* og *effektiv-uduelig*, ser vi at de unge svarere ingen præferencer har i opstillingen. Der er ingen signifikante forskelle

hverken mellem udvalg ved siden af hinanden eller i rangeringen som helhed (Mann-Whitney og Kruskal-Wallis-testene). De ældre svarere skelner derimod mellem germanske sprog på førstepladsen, øvrige udland og øvrige Europa på andenpladsen og danske stemmer (med signifikant forskel fra øvrige Europa, $p < .04$) på tredjepladsen. Heller ikke på skalaerne *flink-utiltalende*, *pålidelig-upålidelig* og *behagelig-irriterende* er der nogen signifikante forskelle i de unge svareres opstilling, men der er klart udtrykte grupperinger blandt de ældre svarere.

Dette kan ses endnu tydeligere i næste tabel:

Variabler	Unge	Sign.	Ældre	Sign.
<i>Latent potentiale</i>	2-3-4-1	--	2*3*4-1	(.04, .03)
<i>Realiseret potentiale</i>	2-3-4-1	--	2-3*4-1	(.02)
<i>Kompetence</i>	2-3-4-1	--	2-3**4-1	(.00)
<i>Sociabilitet</i>	2-3-4*1	(.02)	2-3-4-1	(3**1=.01)

Tabel 15. De unge og de gamle svareres point på de samlede variable med udgangspunkt i de fire geografiske områder: 1=DANMARK, 2=GERMANSKE SPROG, 3=SYD&ØSTEUROPA, 4=MELLEMOSTEN og ØVRIGE UDLAND
 *= $p < .05$, **= $p < .01$

Det er interessevækkende at de unge ikke viser større præferencer i rangeringen af de fire geografiske områder hvorimod de ældre svarere holder fast ved en hierarkisk fordeling med en top- og en bundgruppe. Germanerne befinder sig altid i topgruppen, mens repræsentanterne fra øvrige udland og de formodede danske stemmer i alle tilfælde er i bundgruppen. Det betyder at de ældre svarere er meget afklarede med hensyn til hvem de synes er mest kompetente, med størst potentiale osv. De unge svarere virker mere fleksible: vi finder ingen signifikante forskelle i rækkefølgen, og det kan tolkes som et tegn på et mere åbent syn og tolerance eftersom de ikke holder fast ved hierarkier og rangordninger. Det er muligt at de unge ikke har brug for at differentiere så kraftigt idet de er begyndt at blive vant til større variation. De er også blevet vant til at tage flere beslutninger på grund af de større valgmuligheder som det moderne samfund har budt dem. De ældre svarere har til gengæld ikke haft så bred en vifte af valgmuligheder, og det giver sig til udtryk i deres ensartede og mere håndfaste attituder.

Denne forskel i vurderingen kan eventuelt ses i lyset af en udvikling af de unges holdninger i forhold til de ældres. Årsagen kan være at de unges erfaring med de herboende indvandrergrupper er anderledes end deres forældres. Nogle af de unge i København har haft muligheden for at opleve indvandrene i andre sammenhænge end i fjernsynet: fx i skolen eller på gaden, og det har resulteret i et mere åbent og positivt syn.

Delkonklusion

Selv om det er svært at lave om på prestige-ranglisten, er der begyndt at indtræde ændringer i de unges holdninger til de herboende indvandrere. De unge forholder sig anderledes end de gamle, og der er tegn på at de unge svarere er ved at løsrive sig fra mange af de klassiske stereotyper om indvandrere som deres forældre i højere grad nærer (fx at indvandrere er lavt uddannede). Som et skridt frem mod den globale verden og det flerkulturelle samfund, er de unge på flere punkter begyndt at udvise større tolerance mod de danske indvandrermindretal, men der findes stadig flere aspekter hvor deres stereotyper er lige så stagnerede som hos den ældre generation. Om dette er påvirket af medier eller den generelle frygt for udlændinge på det seneste, er vanskeligt at fastslå ud fra denne undersøgelse.

Bevidste og underbevidste holdninger hos mænd og kvinder

Mine data tillader ligeledes at undersøge forskellige baggrundsvariabler, dvs. hvordan svarere med forskellig køn, uddannelse og opvækststed har vurderet stemmerne. Jeg vil først gennemgå variabelen køn for at finde ud af om der er forskelle i vurderingen hos mænd og kvinder. Jeg beregnede de gennemsnitlige point for de mandlige og de kvindelige svarere og foretog en ikke-parametrisk signifikanstestning af de to gruppers svar for at finde frem til eventuelle signifikante forskelle.

Det viste sig at når mandlige svarere vurderer stemmerne, giver de signifikant lavere point (markeret med ** i tabel 16.). Især på variablene *uddannelse* og *status* er forskellen meget stor ($p < .000$). Der er få steder hvor mænd og kvinder nogenlunde er enige i rangeringen (fx *ambitiøs-ligeglad*, *kollega* og *læge*), og et enkelt sted hvor kvinder har vurderet signifikant lavere end mænd: interessant nok gælder det børnepasning. De kvindelige svarere har højst tænkeligt givet udtryk for deres moderinstinkt her, og de signifikant flere nej-svar på kategorien *børnepasser* tolker jeg som en større påpasselighed fra kvindernes side med at overlade børnepasningen til en tilfældig ukendt.

Variabel	Mænd	Kvinder
Selvstændig-usikker	2,97**	3,09
Ambitiøs-ligeglad	3,24	3,25
Effektiv-uduelig	3,14**	3,24
Interessant-kedelig	2,87**	2,97
Pålidelig-upålidelig	3,23**	3,32
Velbegavet-dum	3,16**	3,30
Flink-utiltalende	3,37**	3,45
Behagelig-irriterende	3,16**	3,24
Uddannelse	3,00**	3,24
Status	2,89**	3,03
Kollega	58% ja	62% ja
Ven	42% ja**	47% ja
Læge	27% ja	30% ja
Børnepasser	46% ja*	42% ja

Tabel 16. De mandlige og de kvindelige svareres point på de enkelte variabler, *p<.05, **p<.01

Af opstillingen fremgår det tydeligt at kvinder giver signifikant højere point end mænd. Vi ser forskel på 11 ud af 15 variabler hvor mænd og kvinder har vurderet forskelligt. Umiddelbart ser det ud som om de kvindelige svarere er mere åbne og tolerante og har nemmere ved at give positive vurderinger (med undtagelse af variabelen *børnepasser*), mens de mandlige svarere er strengere og mere konservative i deres synspunkter.

I rangeringen efter geografiske områder (tabel 17.) ser vi imidlertid andre forskelle.

Variabler	Kvinder	Sign. kvinder	Mænd	Sign. mænd
<i>Selvstændig-usikker</i>	2-3-1**4	(.00)	1-3-2-4	(1*4=.02)
<i>Ambitiøs-ligeglad</i>	2-3-4-1	(2**4=.00)	3-2-4-1	--
<i>Effektiv-uduelig</i>	2*3-4-1	(.04)	2-1-3-4	--
<i>Interessant-kedelig</i>	2-3-4**1	(.00)	3-4-2-1	--
<i>Pålidelig-upålidelig</i>	2-3-4-1	(2**4=.00)	2-1-4-3	(2**3=.01)
<i>Velbegavet-dum</i>	2*3*4-1	(.05, .02)	2-3-1-4	--
<i>Flink-uttalende</i>	3-2-4*1	(.04)	3-4-1-2	--
<i>Behagelig-irriterende</i>	3-2-4**1	(.01)	3-4-2-1	(3*2=.05, 3**1=.01)
<i>Uddannelse</i>	2**3-1**4	(.00)	2-1-3**4	(.00, 2**3=.00)
<i>Status</i>	2**3-1**4	(.00)	2-1**3-4	(.00)
<i>Kollega</i>	2-3**4-1	(.00)	2-3**1-4	(.01)
<i>Ven</i>	2-3**4*1	(.01, .02)	3-2-1-4	(3**4=.00)
<i>Læge</i>	2**3**4*1	(.00, .02)	2-3*4-1	(.04)
<i>Børnepasser</i>	2-3**4**1	(.00)	3-2-4-1	(3**1=.00)

Tabel 17. Mandlige og kvindelige svareres rangering af stemmerne på de enkelte variabler med udgangspunkt i de fire geografiske områder: 1=DANMARK, 2=GERMANSKE SPROG 3=SYD&ØSTEUROPA, 4=ØVRIGE UDLAND
*p<.05, **p<.01

Den såkaldt prestige-rangliste (2) germanske sprog > (3) Syd- og Østeuropa > (4) Mellemøsten og øvrige udland > (1) Danmark, findes hos de kvindelige svarere på variablerne *ambitiøs-ligeglad*, *effektiv-uduelig*, *interessant-kedelig*, *velbegavet-dum*, *pålidelig-upålidelig*, *ven*, *kollega*, *læge* og *børnepasser*, dvs. på 9 ud af i alt 14 variabler.

Dette er ikke tilfældet i de mandlige svareres vurderinger. Vi finder opstillingen (2)-(3)-(4)-(1) kun én gang (ved variabelen *læge*). Alle andre skalaer følger en anden rangering hvor Syd- og Østeuropa (3) i ret mange tilfælde er stillet på førstepladsen. Der er ikke signifikant forskel i vurderingen mellem germanske sprog og øvrige Europa, men det er alligevel bemærkelsesværdigt hvor forskellige rækkefølger og mønstre de mandlige og de kvindelige svareres vurderinger indtager.

Hvis vi ser på de samlede kategorier latent- og realiseret potentiale, kompetence og sociabilitet (tabel 18.), bliver forskellen i vurderingerne hos mænd og kvinder endnu tydeligere. De kvindelige svarere bevarer rækkefølgen (2)-(3)-(4)-(1) på *alle* fire variabler, mens de mandlige svarere har en anderledes rangering *hver gang*. Desuden har de mandlige svareres pointgivning ingen signifikante forskelle hverken mellem udvalgene ved siden af hinanden eller i rækkefølgen som helhed hvorimod de kvindelige svarere har et klart udpræget hierarki. På variabelen *kompetence* genkender vi prestige-ranglisten med germanske sprog på toppen, øvrige Europa på andenpladsen og Mellemøsten, Afrika, Asien og Danmark i bunden.

Variabler	Kvinder	Sign. kvinder	Mænd	Sign. mænd
<i>Latent potentiale</i>	2-3-4-1	(3**1=.01)	2-3-4-1	--
<i>Realiseret potentiale</i>	2-3*4-1	(.05)	3-2-4-1	--
<i>Kompetence</i>	2*3**4-1	(.05, .00)	2-3-1-4	--
<i>Sociabilitet</i>	2-3-4**1	(.01)	3-4-2-1	--

Tabel 18. Mandlige og kvindelige svareres rangering af stemmerne på de samlede variabler med udgangspunkt i de fire geografiske områder: 1=DANMARK, 2=GERMANSKE SPROG 3=SYD&ØSTEUROPA, 4=ØVRIGE UDLAND
*p<.05, **p<.01

Hvordan kan vi tolke disse forskelle? Kvinder giver højere point end mænd muligvis fordi de er mere forsigtige og vil gøre et godt indtryk. De er også mere høflige idet de er vant til at blive bedømt ud fra deres fremtræden (jf. Hamilton 1997, Lakoff 1975, Olsen 2001). Alligevel er de kvindelige svarere mere bestemte og afklarede i rangeringen. De ved i langt højere grad end de mandlige svarere hvem de vil have som deres kollegaer, venner eller børnepassere. De går også op i en detaljeret vurdering af den enkelte, og det resulterer i en tydeligere skelnen og præcisering af de små enkeltheder. Det hænger til gengæld sammen med kvinders opdragelse som mere normative end mænd.

Som en forlængelse af diskussionen om sproglig usikkerhed (Kristiansen 1991) finder jeg også at kvinder på overfladen ser ud til at være sprogligt mere usikre end mænd fordi de giver højere point med tanken om at gøre et godt indtryk og være tolerante. Men ser vi i dybden, viser det sig at de kvindelige svarere udtrykker deres præferencer på en mere normativ måde end de mandlige svarere. Om mænds ikke afgjorte præferencer i rækkefølgerne er tegn på deres egen sproglige usikkerhed, er svært at afgøre, men den klare forskel mellem de mandlige og de kvindelige svarere jeg ser, kan muligvis anskues i lyset af bevidste og ubevidste holdninger: når svarerne er klare over at jeg undersøger deres holdninger, er kvinders vurdering mere positiv, men når de ikke er bevidste, giver kvinder udtryk for et mere normativt syn end mænd.

Uddannelse som værdidannelse

Beregningerne med udgangspunkt i svarernes uddannelse gav også spændende resultater. Jeg fandt en sammenhæng mellem svarernes eget uddannelsesniveau og de point de gav til stemmerne (tabel 19.). Der findes et gennemgående mønster i rangeringen, således at de lavt uddannede giver de laveste point, svarerne med afsluttet gymnasium eller teknisk skole giver næstlaveste point, mens svarere med en mellemlang eller videregående uddannelse vurderer mest positivt og giver de højeste point. Svarerne med

mellemlang uddannelse er mest positive i pointgivningen på personlighedstræk, mens svarerne med afsluttet videregående uddannelse vurderer højest på variablerne *uddannelse* og *status*. Det er også de højtuddannede som i større grad end de lavtuddannede vil have en kollega med udenlandsk baggrund, samt lade børnene blive passet af en tilsvarende.

Uddannelse Kategori	1-Ingen efter folkeskole	2-Gymnasium, HTx	3-Mellemlang	4-Videregående	Sign. *p<.05, **p<.01
selvstændig- usikker	2,89 ←	2,99**	3,23 **	3,04 →	1-2**3**4 1<**3 1<**4
ambitiøs- ligeglad	3,10 ←	3,20**	3,33**	3,27 →	1-2**3**4 1-3 1<**4
Effektiv- Uduelig	3,08 ←	3,11**	3,35*	3,26 →	1-2**3*4 1<**3 1<*4
interessant- kedelig	2,83 ←	2,86**	3,05	2,98 →	1-2**3-4 1<**3 1<**4
pålidelig- upålidelig	3,16*	3,25**	3,40**	3,28	1*2**3*4 1<**3 1<*4
velbegavet dum	3,20 ←	3,16 **	3,40	3,29 →	1-2**3*4 1**3 1<**4
flink- utiltalende	3,26**	3,39**	3,52	3,45	1**2**3-4 1**3 1<**4
behagelig- irriterende	3,07 ←	3,16**	3,34*	3,24 →	1-2-3*4 1**3 1<**4
Uddannelse	2,91*	3,04**	3,27	3,31	1*23-4 1**3 1<**4
Status	2,97 ←	2,91**	3,02	3,06 →	1-23-4 1**3 1-4
Kollega	52% ja*	58% ja	61% ja	65% ja	1*23-4 1-3 1<**4
Ven	36% ja**	45% ja	48% ja	46% ja	1**23-4 1**3 1<**4
Læge	18% ja**	27% ja**	35% ja	33% ja	1**2**3-4 1-3 1<**4
Børnepasser	24% ja** ←	45% ja	44% ja**	50% ja →	1**2-3**4 1*3 1<**4

Tabel 19. Rangering af stemmerne på de enkelte kategorier på baggrund af svarenes uddannelsesniveau, *p<.05, **p<.01, pilen viser signifikans på min. p<.05 mellem uddannelsesniveau 1 og 4

De lavt uddannede svarere ser ud til at være langt mere kritiske end resten på en række punkter. De finder generelt de accenttalende stemmer mindre pålidelige ($p < .05$) og langt mindre flinke ($p < .01$). De har i større grad svært ved at forestille sig at have en ven blandt dem, og virker som om de generelt er meget påpasselige med at give høje point. Også i vurderingerne med udgangspunkt i de formodede geografiske områder, ser vi at disse svarere vurderer stemmerne meget lavere end de resterende svarere gør.

Hvordan kan det resultat tolkes? Umiddelbart ser det ud som om svarernes uddannelse har været med til at danne et mere positivt syn på de accenttalende stemmer. De lavtuddannede viser sig dermed at være langt mindre tolerante. Deres lave rangeringer tyder på at de i mindre grad bryder sig om fællesskab med sprogbrugere der har et andet modersmål end dansk (jf. fx variablerne *ven* og *kollega* med signifikant lavere point end resten).

Det er også på sin plads at anskue dette resultat i lyset af den del af den danske befolkning som også politisk udviser mindre tolerance: det er et kendt faktum at under hver femte vælger af Dansk Folkeparti har en studentereksamen eller en tilsvarende skoleuddannelse, mens til sammenligning har 40 pct. af hele den voksne befolkning en studentereksamen (if. Institut for Konjunktur-Analyse). Dette fortæller os at den generelle frygt for udlændinge og flygtninge har givet sig udslag i de signifikant lavere point som svarerne uden studentereksamen har givet. Deres besvarelser præges af en større usikkerhed, eller også et større behov for at vise selvværd over for andre som de måske betragter som ringere stillet på en række personlige kvaliteter. Det virker som om uddannelsen har været med til at gøre ens fordomme og behov for stereotypisering mindre. Jo længere ens uddannelse er, desto mere viden kan man nå at tilegne sig, og meget tyder på at det er denne viden som gør os mere tolerante og gavmilde over for andre. Og omvendt: jo mindre viden vi har, desto mere bange bliver vi for det ukendte og det fremmede eftersom vi ikke ved hvordan tingene hænger sammen og hvad vi kan forvente. Som en modreaktion vil vi erstatte denne viden med fordomme og stereotyper, og det gør vi fordi vi alle har et behov for at sætte tingene i system, enten kognitivt eller affektivt.

Opvækststed

En generel tendens her er at svarerne som er opvokset i København giver lavere point til stemmerne på en række personlighedstræk end svarerne fra de andre områder. De finder stemmerne mindre *pålidelige*, mindre *flinke*, *interessante* og *selvstændige* (jf. tabel 20). Især på variabelen *uddannelse*

vurderer københavnernes og sjællænderne signifikant mere kritisk end resten, og især i forhold til svarerne fra Jylland og Fyn.

OPVÆKSTSTED VS. PERSONLIGHEDSTRÆK	JYLLAND/FYN	SJÆLLAND	KØBENHAVN	NORD-SJÆLLAND
Selvstændig-usikker	3,09	3,05	3,01	3,04
Ambitiøs-ligeglad	3,27	3,23	3,21	3,26
Effektiv-uduelig	3,24	3,22	3,22**	3,06
Interessant-kedelig	2,93	2,98	2,92	2,96
Pålidelig-upålidelig	3,33	3,28	3,25	3,27
Velbegavet-dum	3,30	3,27	3,26*	3,14
Flink-uttalende	3,44	3,40	3,39*	3,48
Behagelig-irriterende	3,23	3,25*	3,19	3,22
Uddannelse	3,28**	3,10	3,12*	3,26
Status	3,02	3,04*	2,96	2,95
Kollega	60 % ja	63% ja	60% ja	55% ja
Ven	46% ja	46% ja	48% ja**	45% ja
Læge	28% ja	27% ja**	34% ja**	28% ja
Børnepasser	44% ja*	38% ja**	50% ja**	32% ja
Latent potentiale	3,33	3,30	3,26	3,28
Realiseret potentiale	3,13	3,13*	3,07	3,06
Kompetence	3,23	3,19	3,17	3,12
Sociabilitet	3,24	3,23*	3,17	3,22

Tabel 20. Rangement af stemmerne på de forskellige kategorier med udgangspunkt i svarerne opvækststed, *p<.05, **p<.01, pilen viser signifikans på min. p<.05

På den anden side, når de københavnske svarere rangerer stemmerne på variablerne *ven*, *læge* eller *børnepasser*, er disse svarere pludselig mere positive og tolerante over for de accenttalende stemmer og rangerer dem højere end svarerne fra de andre landsdele. Det kan betyde at skønt københavnernes er tilbøjelige til at nedvurdere på de forskellige personlighedstræk, er de alligevel positivt indstillede over for de

accenttalende stemmer. Dette kommer til syne i det praktiske valg af *læge*, *ven* eller *børnepasser* hvor de københavnske svarere giver højere vurderinger end resten.

Vi kan også se at når svarerne fra forskellige opvækststeder, vurderer svarerne med formodet oprindelse i Mellemøsten, Afrika og Asien, er de københavnske svarere ikke blandt dem der giver de laveste point, men det er de sjællandske Sjællænderne er mindst positivt indstillet og vurderer stemmerne som mest *usikre*, *ligeglade* og *upålidelige*. Dette er imidlertid et eksempel på hvordan flere baggrundsvariabler kan interagere med hinanden (jf. fx Baker 1992) idet vi finder den største gruppe svarere uden uddannelse efter folkeskolen just blandt de sjællandske svarere. Derfor kan jeg ikke med sikkerhed udtale mig om hvorvidt de holdninger er kommet til udtryk med udgangspunkt i landsdelen eller uddannelsesniveaet. Jeg kan heller ikke sige noget bestemt om svarerne fra Jylland og Fyn da undersøgelsen blev foretaget på Sjælland hvor de jyske og de fynske svarere også var bosatte. En undersøgelse på Fyn og i Jylland er under alle omstændigheder værd at gennemføre, og det vil sandsynligvis give os andre resultater.

De københavnske svareres holdninger kan hypotetisk anskues på to niveauer: et bevidst hvor de er mere kritiske end svarerne fra andre landsdele og nedvurderer stemmerne på en række personlighedstræk, og et underbevidst hvor de er signifikant mere positive end resten på kategorierne *læge*, *ven* og *børnepasser*. Det kan betyde at de københavnske sprogbrugeres større kontakt med indvandrere og udlændinge har været med til at ændre deres syn og negative holdninger. Den positive respons på variablerne *ven* og *læge* kan eventuelt tolkes som en underbevidst holdning der er kommet til udtryk efter interaktionen med de forskellige indvandrergupper. Denne interaktion har givet de københavnske svarere noget konkret at forholde sig til, og det har resulteret i større tolerance og accept af mindretallene hvilket i øvrigt er i overensstemmelse med Brewer & Millers kontakthypotese (1984).

SLUTOVERVEJELSER

Inden jeg går videre til konklusionen, vil jeg redegøre for nogle overvejelser. Et velkendt problem i holdningsundersøgelser, og især i tilfælde hvor det drejer sig om underbevidste holdninger, er den måde hvorpå forskeren præsenterer undersøgelsen. Det er med andre ord vigtigt at svarerne ikke bliver påvirket af eksterne faktorer som kommer til at præge deres vurderinger. Alt fra udformningen af spørgeskemaet og den måde spørgsmålene bliver stillet på, til hvem der præsenterer undersøgelsen, kan spille en rolle. Jeg vil derfor gennemgå nogle af de punkter som kunne tænkes at have haft en påvirkning på de resultater jeg nåede til. De såkaldte ydre påvirkninger kaldes af nogle for *fejlkilder*, men jeg vil hellere anvende termen *overvejelser*, for jeg mener den passer bedre til min undersøgelse.

Interviewerens effekt på undersøgelsen

Idet jeg selv taler dansk som andetsprog og har en svag accent, har jeg overvejet hvorvidt min egen accent ville skabe mere fokus på dansk med accent end jeg var interesseret i. Jeg kunne forestille mig at svarerne hurtigt ville fange at jeg var interesseret i at gennemskue deres holdninger til sproget, og fordi de også kunne høre min accent, ville de måske ikke give udtryk for deres egentlige holdninger, men eventuelt dæmpe dem. For at finde ud af om denne problemstilling var en faktor som jeg burde tage højde for, spurgte jeg svarerne flere gange om de mente min accent påvirkede deres besvarelser. Størstedelen mente ikke de havde tænkt over det. En enkelt svarer nævnte at hvis en indfødt sprogbruger præsenterede undersøgelsen, samt hvis der var *flere* indfødte danskere blandt stemmerne (han havde heller ikke opdaget at *alle* stemmer talte dansk med accent), kunne det tænkes at jeg kom frem til andre resultater.

Da jeg spurgte svarerne hvor de troede stemmerne oprindeligt kom fra, sagde én af dem: "Der hvor du kommer fra" som vedkommende mente var Bosnien. De to eksempler var således de eneste tilfælde hvor svarerne gav udtryk for at de også havde tænkt over min accent. Men idet størstedelen forsikrede mig om at de ikke havde lagt mærke til det, vil jeg gå ud fra at dette ikke har præget resultaterne.

Vurderingsmaterialets indhold

En anden diskussion som svarerne satte i gang, omhandlede indholdet af lydsekvenserne. Da jeg valgte genfortælling af reklamer, tog jeg udgangspunkt i at stemmerne selv kunne vælge hvilken historie de ville fortælle. Dette var nemlig vigtigt for talens spontanitet og gav mulighed for at præsentere stemmernes egentlige niveau i dansk. Endvidere mente jeg at emnet reklamer var let og neutralt. Men da jeg spurgte svarerne hvad de

syntes om indholdet, fortalte en af dem at han konsekvent havde givet lave point til alle stemmerne på variabelen *velbegavet-dum* eftersom han mente at reklamer var et overfladisk emne, og alle som var begejstrede for reklamer også var overfladiske efter hans overbevisning.

En anden svarer fandt det mærkværdigt at de fleste stemmer havde valgt at genfortælle en reklame som handlede om alkohol. Vedkommende fortalte at det havde fået hende til at spekulere på hvorvidt det var en kritik som stemmerne rettede mod de danske alkoholvaner. Hun indrømmede således at hun var kommet til at give høje point til nogle stemmer fordi hun opfattede dem som fornuftige og afstandstagende fra alkohol.

Indholdet prægede også nogle af de åbne indtryk hvor svarerne på baggrund af det sagte, havde skrevet at stemmen lød fx til at være *alkoholiker, fortrukket* osv. Jeg kunne imidlertid ikke spore en sammenhæng i disse indtryk eftersom de var ganske få og spredt rundt på forskellige stemmer. Nogle svarere havde også med udgangspunkt i indholdet placeret stemmerne i forskellige beskæftigelsesområder: fx *filmbranchen, reklamebranchen, rejsebranchen*.

Min konklusion på baggrund heraf er at indholdet kan tænkes at have spillet en rolle i bedømmelsen, men det ser ikke ud til at det har været et filter for vurderingerne.

Paralingvistiske variabler

De paralingvistiske faktorer som individuel stemmekvalitet, stemmehøjde osv. kan ligeledes overvejes. Undersøgelserne jeg henviste til (Scherer 1979, Pierce & Brommel, 1972 m.fl) pegede på en sammenhæng i vurderingen af personlighedstræk og tale tempo, individuel stemmekvalitet osv. Mine resultater viste ligeledes at tale tempo var afgørende for at stemmen blev opfattet som energisk, effektiv og dynamisk. Hvis en stemme talte hurtigt, blev der udløst positive vurderinger på alle parametre.

Mens jeg optog stemmerne var jeg meget fokuseret på at få rene talesekvenser med god lyd kvalitet og uden pauser, mumlen eller hvisken. Men jo flere stemmer jeg optog, desto mere blev jeg klar over at der altid ville være stemmer som ville adskille sig fra resten i et eller andet aspekt som jeg ikke kunne kontrollere. Da jeg imidlertid fik de resultater som netop viste hvor vigtige de paralingvistiske variabler var, kunne jeg forstå at det i virkeligheden var heldigt at jeg havde disse i lydprøverne. Det gav bl.a. muligheden for at fastslå konklusionen at det ikke var graden af accent der hang sammen med vurderingen af kompetence, men derimod pauser og tøven. På denne måde fik jeg et resultat som jeg ikke kunne have fået hvis jeg havde øvet for megen kontrol på de enkelte lydprøver.

Det gør ondt at dømme

Selv om de fleste svarere frivilligt havde erklæret deres ønske om at deltage i undersøgelsen, var der alligevel et fåtal svarere som var mindre positivt indstillede end resten. I nogle forsamlinger kunne jeg fornemme at enkelte svarere var rastløse og utålmodige, og jeg prøvede derfor at opfordre dem til at beslutte sig om de ville deltage eller ej. Nogle forlod lokalet inden jeg var gået i gang, andre aflyttede prøvestemmen og gik derefter ud. Jeg ville sikre mig at alle tilstedeværende var positive over for forsøget og ikke følte at en musefælde var lagt for dem, eftersom jeg var nødt til at holde undersøgelsens egentlige formål hemmeligt.

Der var også svarere som i begyndelsen var positive, men med tiden indså at de alligevel ikke havde lyst til at besvare spørgsmålene. Nogle af dem fortalte senere at det havde været svært at vurdere andre og erkendte at det nærmest havde gjort ondt på dem at udvælge og give point på de forskellige personlighedstræk.

At føle sådan et ubehag ved holdningsundersøgelser er ikke et nyt fænomen. Foersom (2001) beskriver det som en modvilje til at dømme (*reluctance to judge*), idet svarerne pludselig bliver bekymrede for at de vil blive ”hængt op” på noget de måske ikke har ment. I denne undersøgelse udtrykte nogle at de havde været bange for at blive beskyldt for at være racister hvis de vurderede de accenttalende stemmer lavt.

Vi ved derimod ikke hvordan svarere som oplever sådan en modvilje til at dømme, tænker. Det er muligt at de giver høje point for at udvise mere tolerance hvis de selv mener at de vil blive beskyldt for at mangle denne. På den anden side kan modviljen til at dømme blive en generel modvilje til at deltage og dermed modvilje til at nuancere vurderingerne. Det skete fx i flere tilfælde på variabelen *læge* som blev opfattet som kontroversiel, og det fik en del svarere til at negere hele spørgsmålet ved at sætte krydset på *nej*. De mente at man overhovedet ikke kunne udtale sig om så vigtig en ting alene på baggrund af en kort lydsekvens. Af samme grund kan jeg forestille mig at nogle svarere har krydset af i midten af femtrinskalaen på personlighedstrækkene som et ”jeg ved ikke” svar. Jeg har derfor været imod anvendelsen af en skala med ulige antal point, men som jeg også gjorde rede for under metoden, endte jeg alligevel med at bruge en ulige skala for at kunne sammenligne med resultaterne fra pilotundersøgelsen og andre undersøgelser.

Antallet af stemmer

Noget som jeg synes var svært at håndtere, var antallet af stemmer. De 17 stemmer (16 plus én prøvestemme) taler ca. 45 sekunder hver. Efter hver stemme er der en pause på ca. 50 sekunder, og det betyder at svarerne skal være højt koncentrerede i over en halv time. Jeg kunne mærke at svarerne havde forskellige indstillinger i begyndelsen, mod midten og i slutningen af seancen, og deres opmærksomhed og tålmodighed blev sat på prøve jo længere vi nåede hen. Jeg tog naturligvis højde for problemet og arbejdede

med to rækkefølger af stemmer, men alligevel kunne jeg fornemme at det var for meget at kræve af svarerne, og det kunne have været bedre med færre stemmer, fx 10 eller 12.

Repræsentativitet

De 232 svarere som deltog i undersøgelsen er ikke en repræsentativ gruppe for den danske befolkning efter statistiske standarder hvor der normalt opereres med omkring 800 til 1000 svarere. Ved nogle spørgsmål modtog jeg endda færre besvarelser, fx var spørgsmålet om oprindelsesområde kun besvaret af to-tredjedel af de 232 svarere. Når jeg redegør for danskernes holdninger til fremmed accent er det derfor med udgangspunkt i de svarere som deltog i min undersøgelse. Mine konklusioner er altså ikke generelle konklusioner men ekspliciterer konkrete resultater og tendenser som jeg fandt i den tid og på det sted hvor undersøgelsen blev foretaget.

KONKLUSION

Formålet med min undersøgelse var at redegøre for hvilken rolle forskellige fremmede accenter spillede i danskeres holdninger til talesprog. Jeg ville blandt andet sammenligne unge og ældre svareres reaktioner på en række fremmede accenter for at undersøge hvilken prestigerangering dansk som andetsprog har i Danmark. Jeg ville redegøre for hvorledes de forskellige fremmede accenter påvirker opfattelsen af de personer der talte dansk med accent, og hvorvidt der eksisterer en sammenhæng mellem graden af accent og vurderingen af den accenttalende på en række personlighedstræk.

Resultaterne kan deles op i to kategorier: resultater på baggrund af sammenligningsanalysen mellem sprogforskernes vurdering og svarernes vurdering, og resultater med udgangspunkt i svarerens formodninger om de accenttalendes oprindelsesområder og holdninger på baggrund deraf.

1. Sprog og kompetence

Jeg har undersøgt forbindelsen mellem stemmernes niveau i dansk og den måde de bliver vurderet på en række personlighedstræk, og fundet frem til at stærkt afvigende udtale ikke nødvendigvis er forbundet med manglende generel kompetence. Taletempo spiller derimod en afgørende rolle for den positive vurdering af den accenttalende idet det signalerer effektivitet og kompetence. Humor er også et vigtigt kriterium for den positive vurdering eftersom humor får sprogbrowseren til at virke behagelig og tiltalende. Pauser og tøven signalerer derimod usikkerhed hvilket resulterer i at den accenttalende bliver vurderet lavt på de fleste personlighedstræk. Stærk accent og tøvende tale viser sig at være den mest nedvurderede kombination, mens stærk accent med hurtigt taletempo og humor får meget positive vurderinger. Det vidner om at accenten i sig selv ikke er et kriterium for en lav vurdering.

2. Realiseret og latent potentiale

De to potentiale-dimensioner (*realiseret potentiale* og *latent potentiale*) som jeg sammensatte på tværs af *kompetence* og *sociabilitet* så ud til at fungere godt, og de gav signifikante forskelle når jeg rangordnede stemmerne på dem. Mit udgangspunkt i sammensætningen af disse potentiale-dimensioner var at bruge samme antonym-par som jeg anvendte på kompetence og sociabilitetskalaerne, men her kunne man have overvejet at inddrage nogle helt andre par. Fx ville det give god mening at inddrage *humor* som variabel (fx humoristisk-kedelig) da det kom frem hvor stor betydning humor havde for vurderingen.

3. Holdninger til svarernes formodede oprindelsesområder

På baggrund af svarernes gæt på hvor de 16 accenttalende oprindeligt kom fra, foretog jeg flere analyser af svarernes holdninger til de geografiske områder som de selv angav i besvarelserne. En overordnet konklusion lyder at svarernes gæt på stemmernes egentlige oprindelsesområde er tilfældige, men samtidig er disse gæt med til at afsløre nogle af svarernes stereotyper om de angivne områder. Det viste sig at svarerne var i stand til at skelne mellem de forskellige formodede geografiske områder og opstille dem i hierarkiske ranglister.

4. Prestige-ranglisten

Svarerne er mest positive over for repræsentanterne for germanske nationalsprog, derefter kommer de resterende europæiske sprog fra Øst- og Sydeuropa, efterfulgt af stemmerne som formodes at stamme fra Mellemøsten, Tyrkiet, Asien, Afrika og øvrige udland. De formodede indfødte danske stemmer er placeret i bunden af dette hierarki med signifikant lavere point. Dette er en bemærkelsesværdig opstilling i betragtning af at der ikke deltager indfødte danske stemmer i undersøgelsen. Min forklaring er at det skyldes en kobling til lokale stereotyper (se mere i 7 og 8).

5. En særlig dansk vurdering?

Forklaringen på den meget åbenlyse favorisering af de germanske sprog fandt jeg i den historiske, kulturelle og sproglige beslægtethed som danskerne oplever i forhold til engelsktalende lande, Tyskland og Norden. Ud over det er resultatet også en særlig dansk vurdering idet det viser at de danske svarere har en tendens til at vurdere ens på kompetence- og sociabilitetsdimensionen. De vurderer ud fra et enten-eller princip: hvis de finder en stemme tiltalende, får denne stemme høje vurderinger på alle variable. Det medfører at de formodede germanske stemmer bliver favoriseret som kompetente, med gode sociale evner og med stort potentiale. Resultatet er gennemgående for alle svarere, uanset alder, køn, opvækststed og uddannelse. Det betyder også at de danske svarere skelner mellem lavprestige- og højprestige-accenter som vi i øvrigt også har set i flere udenlandske undersøgelser.

6. Et brud i prestigeranglisten

Selv om alle svarerne var enige i at repræsentanterne for germanske nationalsprog var de bedste i de fleste kategorier, fandt jeg at nogle svarere var begyndt at bryde prestige-ranglisten ved at opstille germanske sprog på anden og tredjepladsen på bl.a. nogle sociabilitetsstræk, fx flink og behagelig. Det var især de mandlige svarere som i højere grad end de kvindelige havde en tendens til at bytte om på de faste pladser i hierarkiet.

De unge svarere fulgte også mønstret i prestige-ranglisten hvor germanerne blev placeret højest. Men de skelnede ikke så markant mellem de forskellige oprindelsesområder og deres opstilling havde i mindre grad karakter af hierarkisk rangordning. Det tolker jeg som et tegn på at de unge svarere er begyndt at have et mere varieret syn på verden på baggrund af deres større interaktion med indvandrere og udlændinge generelt.

7. Accent bliver accepteret?

Sprogforskerne redegjorde for at alle 16 stemmer udtalemæssigt adskilte sig fra indfødt dansk i større eller mindre grad. Flere svarere havde imidlertid ikke genkendt fremmed accent hos en del stemmer og skrev ”Danmark” som oprindelsesland for nogle af dem. En mulig forklaring her er at svarerne har taget udgangspunkt i et koncept om politisk korrekthed og har vurderet stemmerne med bedre udtale som danske fordi de har tænkt at hvis man er god til dansk, har man sikkert også boet i Danmark i længere tid. En anden forklaring kan være at nogle svarere er begyndt at blive mere vant til dansk som andetsprog, og at de faktisk ikke længere kan høre svag accent. Det er også muligt at de genkender den, men er begyndt at betragte den som en dansk varietet, på samme måde som man kan høre når folk har en dialekt. Dette betyder dog ikke at den dialekttalende automatisk bor samme sted som dialekten er opstået. Hvis det er forklaringen på de mange gæt på Danmark som oprindelsesområde, peger det i retning mod at der er sket en fremgang i forhold til sprognormen.

8. Lokale stereotyper

Endnu et bud på de mange svar som falder på Danmark som oprindelsesområde er at nogle stemmer har udløst danske stereotyper. Det er derfor tænkeligt at disse stereotyper har givet nogle svarere anledning til at tro at de hører indfødte danske stemmer. I de åbne indtryk skrev mange svarere om den kvindelige tyske stemme at de troede hun kom fra Nordsjælland (*Hellerup, Gentofte*) samtidig med at de skrev *overklasse, snobberi, hovmod* osv. Det bevirkede at hun blev placeret lavere end en række andre stemmer på de fleste personlighedstræk hvilket jeg tolker som et resultat af svarernes holdninger til Nordsjælland. Det viser endvidere at det er nemmere at fordømme noget man kender til; svarerne ved formentlig ikke hvordan høj-arabisk lyder og derfor bliver vurderingen af den formodede arabiske stemme ikke tilkoblet lokale stereotypeforestillinger.

9. Bevidste og underbevidste holdninger

Selv om nogle svarere gav udtryk for at de ikke umiddelbart var klare over at det var deres holdninger til fremmed accent jeg interesserede mig for, kunne de selvfølgelig fornemme at det handlede om udlændinge, hvor de kom fra, og måske hvordan de blev opfattet. Jeg vil derfor ikke kunne fastslå at det var

de underbevidste holdninger til fremmed accent jeg fik fat i, tværtimod har jeg flere gange været inde på den rolle som aspektet *politisk korrekthed* kan have spillet.

Der var dog flere steder hvor pointgivningen på personlighedstrækkene virkede kontroversiel. Fx havde svarerne fra København givet forholdsvis lave point til de fleste personlighedstræk til stemmerne fra gruppen *øvrige udland*, men høje point til kategorierne *ven*, *kollega* og *børnepasser*. Denne forskel virker umiddelbart interessant, for hvordan kan en person være *irriterende* samtidig med at vi vil have vedkommende som ven? Dette kan eventuelt anskues i lyset af en bevidst og en underbevidst holdning. Den bevidste holdning ser ud til at være mere negativ: stemmerne dømmes som irriterende, utiltalende og dumme, men underbevidst har svarerne accepteret dem og er blevet mere positive over for dem.

Bevidste og underbevidste holdninger kunne også tænkes at ekspliciterer de forskellige synspunkter som jeg fandt hos mandlige og kvindelige svarere. De kvindelige svarere var på overfladen signifikant mere positive, men i dybden gav de udtryk for et mere normativt syn og klarere præferencer for hvem de ville omgås end de mandlige svarere gjorde.

10. Uddannelse

Svarernes eget uddannelsesniveau viste sig at være et vigtigt kriterium i pointgivningen. Jo lavere uddannelse svarerne havde, desto mere negative var de. Der var også signifikante forskelle i pointgivningen mellem de fire uddannelsesniveauer. Svarerne med mellemlang uddannelse så ud til at være mest tolerante og positive over for de accenttalende stemmer sammen med svarerne med videregående uddannelse. Det resultat var interessant bl.a. fordi det stemte overens med andre statistikker vi kender fra den offentlige debat om udlændinge, nemlig at en væsentlig del af vælgerne til de partier der udviser mindre tolerance over for udlændinge, er lavt uddannede.

Efterskrift

Mit mål har været at redegøre for de indfødte danskeres holdninger til dansk med accent. De mange resultater der sprang frem undervejs i undersøgelsens forskellige etaper udgør en ganske specifik indsigt i hvilken rolle inddragelse af andre sprog i dansk talesprog spiller for sprogbrugerne i Danmark i dag. Holdningen til sproglig variation er et nødvendigt aspekt uden hvilket vi ikke kan forstå sprogbrugerens forhold til dansk og andre sprog. Der er tegn på at dansktalende unge forholder sig anderledes end voksne og ældre, og det må siges at være et positivt tegn for det danske sprog.

RESUMÉ PÅ BULGARSK

РЕЗЮМЕ

Марта Кирилова
Университета в Копенхаген, Дания
Катедра Скандинавистика и Лингвистика
Януари 2006

Резюме към дипломна работа на тема:

Датски с акцент

Анализ на отношението на датски носители на езика към разговорен датски език, произнесен с различни чуждестранни акценти

Увод

Броят на емигрантите и техните наследници в Дания нараства постоянно и според последните преброявания вече достига до 8,5 % от населението на страната. Езковите умения на емигрантите биват критикувани в обществените дебати. Датското общество поставя високи изисквания за перфектно владение на езика, което в много случаи означава владение на ниво майчин език. Датският език с акцент се възприема критично и често се разглежда като недостатък в общуването.

Цел и задачи на проучването

Целта на проучването е да представи как датски носители на езика се отнасят към собствения си език произнесен с акцент. Във връзка с това се поставиха следните задачи:

- 1) Възприема ли се акцентът и звучат ли някои чуждестранни акценти по-добре в ушите на естествените носители на езика от други?
- 2) Как се отнасят различни възрастови групи към датския език *ku* с акцент и дали някои обществени групи са по-толерантни от други?
- 3) Какво впечатление и преценка оставя у датчаните говорещият с акцент?
- 4) Съществуват ли стереотипи във възприятието, на какво се дължат те и как да ги обясним?

Материал и методи

През 2004 г бяха интервюирани и записани на магнетофон по двама представители на 8 различни езика (български, полски, немски, исландски, американски английски, италиански, китайски и фарси-ирански). Всички говореха датски, но имаха различим акцент. Част от записът беше пуснат за прослушване на 232 датски информанти на различна възраст и с различни професии, които след това отговоряха на 20 въпроса, някои от които - дали говорещият е умен или глупав, сигурен или неубедителен, добър или лош, амбициозен или мързелив, както и да познаят какъв е националният му произход. Експериментът протече без информантите да бъдат предварително запознати с целта на проучването („сляп опит“). Данните от изследването бяха обработени със статистическата програма SPSS.

Резултати

Резултатите показаха, че силният акцент не задължително се свързва с некомпетентност. Предварителната хипотеза, че акцентът повлиява на оценката и играе основна роля за определяне на говорещия като по-слабо интелигентен, се оказа несъстоятелна. Оказа се, че фактори като чувство за хумор, скорост на говорене и брой думи, изговорени за определено време, влияят положително върху информантите и те поставят по-високи оценки на говорещите с акцент.

На базата на предположенията за произхода на говорещите се оформиха 4 големи географски района: 1) страни свързани с германските езици, 2) южна и източна Европа, 3) Близкият Изток, Африка, и Азия и 4) Дания. Почти всички информанти подредиха говорещите в горната последователност и отдадоха най-изразени предпочитания към представителите на германските езици, смятайки ги за най-компетентни, най-образовани, най-ефективни, най-амбициозни и пр. Тази подредба свидетелства за наличието на дълбоко консервативни стереотипи: без да знаят какъв е произходът на участниците, датските информанти оценяват представителите на германските езици като най-способни, а тези от Африка и Близкия Изток като значително по-ниско образовани и с по-нисък социален статус.

Много от информантите посочиха „Дания“ като отговор на въпроса: „Откъде произхожда говорещият?“ Това беше изненадващ резултат, тъй като никой от участващите в интервюта не е роден в Дания. Това показва, че леко изразеният чуждестранен акцент вероятно е започнал да се възприема от обществото като вид диалект и незначителна особеност и вероятно не прави впечатление. Възможно е и други фактори като етническа толерантност, например, също да играят роля, т.е. информантите различават акцент, но владението на езика е на достатъчно високо ниво за да може говорещият да бъде определен като местен.

Проучването показва, че информантите на възраст под 30 г са по-толерантни в оценката си от тези над 30 г. Представителите от женски пол дадоха по-високи точки, но за сметка на това даваха по-ясно изразена йерархична подредба на отделните географски райони. Представителите от групата на германските езици бяха винаги поставяни на първо място, докато останалите европейци и произхождащите от Близкия Изток и Африка заемаха второ и трето място. Информантите със средно образование дадоха най-високи точки на въпросите за личните умения на говорещите с акцент, докато информантите без образование дадоха най-ниски оценки.

Заключение

Датският език с акцент се възприема от обществото (преди всичко в Копенхаген), но оценката която се дава на говорещия с акцент зависи от националния му произход - някои акценти се възприемат като по-престижни от други и отношението към говорещия с акцент е до голяма степен базирано на отношението към родната му страна. Съществува строга йерархия, в която английският и немският език са на първо място, останалите европейски езици (романски и славянски) са на второ място, докато турски, арабски, хинди, суахили и др. са най-ниско подредени в класацията и обикновено се свързват с по-ниска компетентност и образование.

LITTERATURLISTE

- Ajzen, I. & M Fishbein (1980): Understanding attitudes and predicting social behaviour, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall
- Aronovitch, C.D. (1976): The voice of personality: Stereotyped judgments and their relation to voice quality and sex of speaker. *Journal of Social Psychology* 99, 207-20
- Baker, C. (1992): Attitudes and Language, Clevedon: Multilingual Matters
- Bourhis, R. & H. Giles (1976): The Language of Cooperation in Wales: A Field Study In: *Language Science*, vol. 42, 13-16
- Bradac, J. (1990): Language Attitudes and Impression Formation In: Giles & Robinson (eds.), *Handbook of Language and Social Psychology*. New York: John Wiley & Sons Ltd, 387-412
- Brewer, N. & M. Miller (eds.) (1984): *Groups in contact: the psychology of desegregation*, Orlando: Academic Press
- Bryman, A & D. Cramer (1997): *Quantitative Data Analysis with SPSS for Windows. A guide for social scientists*, London and New York: Routledge
- Cargile, A., H. Giles, E. Ryan & J. Bradac (1994): Language Attitudes as a Social Process: A Conceptual Model and New Directions In: *Language and Communication*, vol.14, no.3, 211-236
- Chambers, J. (2002): *Sociolinguistic Theory*, 2nd edition, Oxford: Blackwell
- Cheyne, W. (1970): Stereotyped reactions to speakers with Scottish and English regional accents In: *British Journal of Social and Clinical Psychology* 9, 77-79
- Christensen, G. (2004): Det er ørerne der hører. Udtalefejl hos andetsprogslearnerne i dansk. Utrykt speciale: Aalborg Universitet
- Cicero: *De Oratore* (1967) udgivet af E.W. Sutton & R. Rackham, London: Heinemann
- Coleman, D. & E. Wadensjö (1999): *Immigration to Denmark. International and national perspectives*, Aarhus: Aarhus University Press
- Dörnyei, Z. (2003): *Attitudes, orientations, and motivations in language learning - advances in theory, research and applications*, Oxford: Blackwell Publishing
- Eckert, P. (1989a): *Jocks and Burnouts: Social Categories and Identity in the High School*. Columbia University: Teachers College Press
- Eckert, P. (1989b): The whole woman: sex and gender differences in Variation In: *Language Variation and Change* 1, 245-267
- Eriksen, T.H. & T. Sørheim (2001): *Kulturforskelle - kulturmøde i praksis*, København: Gyldendal
- Fishman, J. (1977): Language and Ethnicity In: H.Giles (ed.) *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*, London: Academic Press, 15-52

- Foersom, S. (2001): Multiculturalism in the Mind? A study of native speaker perception of non-native accents. Utrykt Speciale. Københavns Universitet.
- Færch, C., K. Haastrup & R. Phillipson (1984): Learner Language and Language Learning, København: Gyldendal
- Gaasholt, Ø. & L. Togeby (1995): I syv sind. Danskernes holdninger til flygtninge og indvandrere. Forlaget Politica: Aarhus
- Giles, H. & P.F. Powesland (1975): Speech Style and Social Evaluation, London: Academic press
- Giles, H. (1970): Evaluative Reactions to Accents In Educational Review, vol.22, no.3, University of Birmingham, 211-227
- Hamilton, A. M. (1997): Politeness Disparity: The Role of Parents in the Transmission of Gender Communication Stereotypes. In: Discourse Studies. Language, Gender and Culture, vol.1, no. 1, University of Georgia, 11-22
- Hansen, E. (2001): Glæden ved grammatik. Udvalgte artikler og afhandlinger, København: C. A. Reitzel, s 151-163
- Harnæs, L. (1999): Reaksjoner på utenlandsk aksent i norsk. NOA norsk som andrespråk, no. 23, 2001, Oslo: Unipub forlag
- Hogg, M. (1990): Social Identifications : A Social Psychology of Intergroup Relations, Florence, KY, USA: Routledge, se også <http://site.ebrary.com/lib/royallibrary/Doc?id=10017652&page>
- Holmen, A. (2000): Dansk som andetsprog er kommet for at blive, Dansk – vejen til integration. Modersmål-selskabet 2000, København: C.A. Reitzel
- Honey, J. (1989): Does accent matter? The Pygmalion Factor. London. Boston: Faber and Faber.
- Hudson, R.A. (1996): Sociolinguistics, Cambridge, 2 ed.: Cambridge University Press
- Jørgensen, J.N.& K. Kristensen (1994): Moderne sjællandsk. En undersøgelse af unge sjællænderes talesprog. København: C.A. Reitzel
- Jørgensen, J. N (2000): Language Hierarchies, Bilingualism and Minority Education in the Nordic Countries In: E. Olshtain & G. Horenczyk (eds.): Language, Identity and Immigration, Magnes Press: Jerusalem, 219-228
- Kirilova, M. (2004): Danskernes holdninger til fremmed accent – et uerkendt lillebrorkompleks? In: Dabelsteen & Arnfast (red.): Taler de dansk? Aktuell forskning i dansk som andetsprog, Københavnerstudier i tosprogethed, bind 37, Humanistisk Fakultet, København, 77-98
- Kristiansen, T. & J. N. Jørgensen (eds.) (2003): The Sociolinguistics of Danish In International Journal of the Sociology of Language, no. 159, Mouton de Gruyter: Berlin
- Kristiansen, T. (1999): Unge sprogholdninger i Næstved 89 og 98. Danske Folkemål 41, 139-162.

- Kristiansen, T (1997a): Language attitudes in a Danish Cinema In: N. Coupland & A. Jaworski (eds.) *Modern Sociolinguistics. A reader and a course book*, London: McMillard Press LTD, 291-305
- Kristiansen, T. (1997b): Sprogbrug og sprogholdninger. Kommentarer og sammenligninger i anledning af *Moderne Sjællandsk. Danske Folkemål*, bind 39, Institut for Dansk Dialektforskning, C.A. Reitzel, 3-30
- Kristiansen, T. (1992): Køn og sproglig usikkerhed I Britt-Louise Gunnarsson og Caroline Liberg (udg.): *Språk, språkbruk och kön. Rapport från ASLA:s nordiska symposium i Uppsala, 7-9 november 1991. ASLA:s skriftserie 5*, Uppsala 1992, 97-106
- Kristiansen, T. (1991a): Sprogholdninger hos folkeskolelærere, unge mennesker og personalechefer på Næstvedegnen, *Danske folkemål*, bind 33, C. A. Reitzel, 51-62
- Kristiansen, T. (1991): Sproglige normidealer på Næstvedegnen. *Kvantitative sprogholdningsstudier. PhD-afhandling. Københavns Universitet.*
- Kristiansen, T. (1990): *Udtalenormering i skolen: skitse af en ideologisk bastion*, København: Gyldendal
- Labov, W. (1963): The social motivation of a sound change In *Word*, vol. 19, 273-309
- Labov, W. (1972): *Sociolinguistic Patterns*, Oxford: Basil Blackford
- Labov, W. (1990): The Intersection of Sex and Social Class in the Course of Linguistic Change In: *Language Variation and Change*, vol. 2, 205-54
- Labov, W. (2001): Resolving the Gender Paradox In: *Principles of Linguistic Change*, London: Blackwell, 366-384
- Ladegaard, H. J. (1992): Sprogholdninger i Danmark. En socialpsykologisk analyse af stereotype holdninger til sprog og sprogbrugere i fire danske lokaliteter In *Nordisk Psykologi*, vol. 44 (3), 173-189
- Ladegaard, H. J. (1994): Sociale stereotyper som determinative faktorer i evalueringen af dansk talesprog. *Danske folkemål*, bind 36, C. A. Reitzel, 105-120
- Ladegaard, U. (2002): *Sprog, holdninger og etnisk identitet: En undersøgelse af holdninger overfor sprogbrugere med udenlandsk accent.* Odense: Odense Universitetsforlag
- Lakoff, R. (1975): *Language and Women's place*. New York: Harper & Row
- Lambert, W. E., R. Hodgson, R. C. Garner & S. Fillenbaum (1960): Evaluational reactions to spoken languages In: *Journal of Abnormal and Social Psychology*. Vol. 60, 44-51
- Lambert, W. E. (1967): A social psychology of bilingualism In: *Journal of Social Issues*, vol. 23, 91-109
- Lambert & Lambert (1964): *Social psychology*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall

- Laver, J & P. Trudgill (1977): Phonetic and linguistic markers in speech In: P. Scherer & H. Giles (red.), *Social markers in speech*, Cambridge University Press, 1-32
- Maegaard, M. (2001): Jeg er da stolt af at jeg er sønderjyde – altså sådan forholdsvis! Om sprogbrug og sprogholdninger hos sønderjyske unge. *Danske talesprog*, bind 2, C.A. Reitzel, 77-166
- Milroy, L. & M. Gordon (2003): *Sociolinguistics. Method and Interpretation*. London: Blackwell Publishing
- Noel, K. et al (1999): Why are you learning a Second Language? *Motivational Orientations and Self-Determination Theory* In: Z. Dörnyei (2003): *Attitudes, Orientations and Motivations in Language Learning*, Blackwell Publishing, 2003
- Norton, B. (2000): *Identity and Language Learning. Gender, Ethnicity and Educational Change*, Language in Social Life Series, Essex, England: Longman
- Olsen, L. U. (2001): Når de to køn taler. Et overblik. In: J.N. Jørgensen (red.) 2001: *En køn strid. Sprog, magt og køn hos tosprogede børn og unge*. Roskilde Universitetsforlag, 17-42.
- Osgood, C. H., G. J. Suci & P.H. Tannenbaum (1957): *The measurement of meaning*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press
- Pearce, W. B. & B.J. Brommel (1971): *Vocalic communication in persuasion*. *Quarterly Journal of Speech* 58, 298-306
- Pedersen, I. L. (1986): *Bondsk og ligefrem eller moderne og byagtig. En undersøgelse af holdninger til dialekt og dialekttalende på Fyn*. *Danske folkemål*, bind 28, C. A. Reitzel, 11-39
- Petersen, R. N. (2005): *Elementær Statistik, 3.udg. Kompendium*, Nordiske sprog og sprogvidenskab, Københavns Universitet Amager
- Quist, P. & J. N. Jørgensen (2002): *Indfødte dansktalendes vurdering af unge andetsprogsdanske talesprog*, *Nordiske Studier og Almen Kommunikation (NYS)* 29, Dansk lærerforening, 9-43
- Quist, P. (1998): *Ind i gruppen – ind i sproget. En undersøgelse af sammenhænge mellem andetsprogstilegnelse og identitet*. *Københavnstudier i tosprogethed. Køgeserien bind K5*, Danmarks Lærerhøjskole, København
- Romaine, S. (2000): *Language in Society. An Introduction to Sociolinguistics*, Oxford: Oxford University Press, 91-109
- Ryan, E. & R. Sebastian (1980): *The effects of speech style in social class background on social judgements of speakers* In *British Journal of Social and Clinical Psychology* 19, 229-33
- Scherer, K.R. & H. Giles (1979): *Social markers in speech*. Cambridge: Cambridge University Press
- Statistisk årbog (2004): <http://www.dst.dk/aarbog.aspx>, Danmarks Statistisk

- Street, R. & R. Hopper (1982): A model of speech style evaluation In: E. Ryan & H. Giles (eds.) Attitudes towards Language Variation. Social and Applied Contexts, London: Edward Arnold, 175-188
- Trudgill, P. (ed.) (1983): Applied Sociolinguistics, London: Academic Press
- Zahn, C.J. & R. Hopper (1985): Measuring Language Attitudes: The Speech Evaluation Instrument In Journal of Language and Social Psychology, vol. 4, no. 2, 113-123
- Ordbog om udlændinge i Danmark(2003):
http://www.inm.dk/publikationer/aarbog_udlaendinge_03/incl.htm

UDSKRIFTER

ISM=ISLANDSK MAND

- *ISM: den der Tuborg julebryg med det der tegnefilm julemanden
jeg synes altid den er rigtig sjov og det er sådan for mig føles
det som om det er jul
- *INT: <hvordan det>
- *ISM: den er i to dele den første så så så (2.0) ser vi julemanden på
sin slæde kører over over skærmen eller over lærredet fordi
den var i biografen første gang jeg så den
- *INT: <ok>
- *ISM: og så hører vi bare den der
- %com: <nykker julesangen Jingle Bells>
- *ISM: og så kører han gennem og der sker ingenting
-

POM=POLSK MAND

- *POM: og rytmen bliver højere og højere og så bliver det øh på den
måde meget gribende øh # at under melodien der går
kameramand med hurtig altså hurtig på skift skifter fra ansigt
på manden og så pigen og så manden og så pigen og så bliver
pigen mere og mere aggressiv
- %com: <taler hurtigere og hurtigere>
- *POM: og ham der manden han sidder kigger på glasset kigger på
hende kigger på glasset kigger på hende og kan ikke forstå
alt det der foregår
- *INT: ha-ha
- %com: <intervieweren griner>
- %POM: i den her lokale # og det er helt fantastisk
-

ITK=ITALIENSK KVINDE

- *ITK: jamen den der
- %com: <griner>
- *ITK: Tuborg på dåse og ham der som taler noget mærkelig dansk
jeg ved ikke om han er udlænding eller hvad han skal være
og så kommer der nogle ind og så så vil de have en Tu [//] øl
i plast [//] plastik hvad hedder det øh og så nu vil de have øl i
dåse (1.0) og det er bare sjovt øh hvad mere mm

POK=POLSK KVINDE

- *POK: der er en jeg synes var rigtig rigtig god øh på det sidste der det er en reklame af en eller anden alkohol øh det er vist (2.0) øh en eller anden mynt- myntealkohol hvor der de viser sådan nogle udsagn [//] øk i den film der kommer øh bliver (2.0) de mennesker øh rigere end du nogensinde kan være og flottere end du nogensinde kan være
- %com: <griner>
- *POK: og så og alt muligt og så og så slutter det med at øh livet er bitter og så kommer der ha-ha
- %com: <griner>
- *POK: så kommer der reklame så af produktet det er faktisk jeg synes de har været gode
-

IRM=IRANSK MAND (PERSISK)

- *IRM: jeg kan specielt godt lide den reklame der er omkring juletid der handler om julefrokost hvor han bliver fuld og så begynder han at sige jeg e::elsker dig
- %com: <laver om på sin stemme>
- *IRM: jeg ved ikke hvad han hedder ham den anden åhh det er lige så typisk for sådan en julefrokost hvor folk bliver så overkærlige og jeg har altid vidst du er min be::dste ven ha-ha-ha
- %com: <laver om på sin stemme og griner højt>
- *IRM: og så siger han jeg skal nok sørge for at du kommer øh sådan helt hjemme eller sådan noget i den retning, jeg kan ikke huske ordrækken, men jeg synes at det er bare så morsomt, den er SÅ morsom den reklame!
-

KIM=KINESISK MAND (MANDARIN)

- *KIM: der er to må- måger som er [//] har nærmest har (1.0) øh hele tiden sidder på (1.0) på på skorsten (2.0)øh øh på færgen (1.0)
- *INT: mm
- *KIM: fordi at færgen kør- [//] sejler hurtigere og hurtigere og det er sådan *uundholdeligt for for måge derfor er de hver gang øh den sejler hurtigere de er nødt til at holde fast øh på den måde er det sådan den viser at man virkelig han sparer tid

med med den her færger
*INT: mm
*KIM: og samtidig er at der sekvensen sørger for at at færger
forvandles fra et skib til nærmest et øh en bil eller en racerbil

TYK=TYSK KVINDE

*TYK: jamen for eksempel den der nu har den sidste med øh Tuborg
på dåse øh hvor der kommer en ind og siger jeg vil have en
Tuborg på dåse og sådan
%com: <laver om på sin stemme>
TYK: jamen det har vi ikke
%com: <laver igen om stemmen som svar på replikken>
*TYK: og bla bla bla og så ender han så med at øh sætte en
almindelig Tuborg flaske på en dåse flåede tomater og taper
det sammen og så har han Tuborg på dåse øh det er da meget
sødt altså det synes jeg da er at det er en god måde at
introducere dåseøl mm (1.0) på i Danmark hvis man gerne
vil introducere dåseøl øh så

AMM=AMERIKANSK MAND

*AMM: der var at der kom nogle mennesker ind i butikken og spurgte
om de kunne få øl på dåse og som ellers ikke det har været
muligt at købe her i Danmark indtil for nyligt og så øh Zlatko
(2.0)åbenbart ikke har hørt om det så han tager en han siger
at det er muligt og så tager han en flaske øl som han tror jeg
sætter ovenpå en dåse et eller andet bønnen eller øh tomater
og så siger vær så god her har du øl på dåse eller sådan noget

ISK=ISLANDSK KVINDE

*ISK: jo den med g mobiltelefonen hvor hvor der (1.0) er en kvinde
man kan se en kone der ligger i sengen og så kommer hendes
mand hjem og hun skynder sig og lægger sig ned og tager
dynen helt op over sig og så kommer aj er du syg skat aj hvor
ærgeligt nej jeg har bare lidt hovedpine og så ringer der ens

mobiltelefon og han tager sin egen mobiltelefon op af lommen nå det var ikke den der ringede og han kunne ikke forstå det så kommer der en nøgen mand ud af skabet
*com <griner højt>
*ISK det [//] hej det er Ole

BUM=BULGARSK MAND

*BUM: jeg husker den her den her reklame øh (1.0) af sonofon du ved teleselskabet øh (1.0) som de viste for et stykke tid siden øh om om om Palle eller Polle jeg ved ikke om han hedder Polle eller Palle (2.0) og som skal ud i biografen med nogle venner og så var det sådan at hans mobiltelefon ringede hele tiden med det er faktisk ikke nogen anden der ringede til ham men nogle af vennerne som bare drillede med ham og så til sidst (3.0) øh sparkede de ham ud af biografen altså
*INT ok
*BUM mm det er bare den jeg kom i tanker på altså

IRK=IRANSK KVINDE (PERSISK)

*IRK: ja det er Tuborg eller Carlsberg og ham fra Jugoslavien som har en kiosk og så kommer en dame ind med øh med sådan en båndoptager og så og så starter på musik og så starter at øh med striptease og så læs [//] synge sådan en fødselsdagssang og han står og kigger bare på hende med store øjne at hun er ved at tage tøj af og så snart hun fjerner bh'en så siger hun tillykke med fødselsdag og så siger hun et navn jeg kan ikke huske nu nu siger vi Jakob og siger hun tillykke med fødselsdag Jakob så siger han pludselig jeg hedder ikke Jakob!

ITM=ITALIENSK MAND

*ITM: han er meget begejstret for toge og så diskuterer de hele tiden hvad er fordel ved at tage tog eller tage bil men der er altid misforståelser øh (1.0) så for eksempel var det det med at han fortalte på toget er der en masse faciliteter computer og toilet

og øh opholdsrum xxx og så videre så han bamsen den misforstår helt og indretter han sin bil med en wc og en bærbar computer og øh masse mad fordi han skal så vise at den også kan det i sin bil i sin egen bil det synes jeg det er sjovt og så andre masse af andre reklamer som skifter hele tiden men der er altid det der tema

KIK=KINESISK KVINDE (MANDARIN)

- *KIK: det bliver sådan en baby sidder i barnestol i bilen og så de kører tilbage til deres hus # men så baby sover men den der mand måske er han ved at køre den der bil lidt længere og så nyrer den det føles som en bil så han vækker baby op så så hans kone siger ok du bliver nødt til at køre lidt længere med baby så baby kan ligesom falde i søvn jeg synes det er en god reklame det viser at bil xxx og øh
- *INT: ja?
- *KIK: altså i forhold til familie
-

TYM=TYSK MAND

- *TYM: ja altså han bliver vækket en morgen det må have været hvad hans tredve års fødselsdag tror jeg øh(2.0) og så kom de med ja øl selvfølgelig og øh så havde de så en eller anden (3.0) så gav de [//] så fik han sådan en mobiltelefon i gave som han så overhovedet ikke kunne finde ud af til at begynde med og så hen af vejen igennem de forskellige reklamer øh så fandt han bedre og bedre ud af de forskellige funktioner og vi som dumme tilskuere kan så også finde ud af hvordan det øh man så alt kan med sin fantastiske mobiltelefon øh
-

BUK=BULGARSK KVINDE

- *BGK: venner fra ja en vennekreds øh kommer sammen og mødes for at # se solnedgangen og # det # giver en mm (2.0) altså det vækker nogle følelser i de fleste mennesker fordi det er nogle ting som vi alle sammen godt kan lide at være sammen med venner [//] med vores venner og sidde # på et bjerg eller på en holm og øh have det sjovt og være meget afslappet og se på solnedgangen det er noget som vækker nogle associationer i hvert menneske

AMK=AMERIKANSK KVINDE

*AMK: der er én jeg godt kan lide hvor der er en bil der kører forbi og først er der en kvindelig chau # chauffør så kigger hun ind (1.0)og man er ikke klar over det fordi hun kigger i # spejl og ser sit eget spejl [/] spejlbillede man tror hun kigger igennem væggen selvfølgelig i vundu- [/] igennem vinduet til en mand der går og tror det er ham hun kigger på og det er fedt nok fordi det virker som hun tror han flirter og hun kigger faktisk på sin egen bil i et spejlbillede ikke og så senere er der en mandlig chauffør hvor det samme sker og ham indenfor tror at han flirter nu og så bliver han meget [/] den synes jeg er rigtig sød

UDSKRIFTSNØGLE

[/]	-	selvafbrydelse
[/]	-	selvrettelse
(1.0)	-	pause på den angivne længde i sekunder
#	-	pause på under 0.1 sek.
::	-	ekstra forlænget vokal(fx be::dste)
xxx	-	uforståelig passage

SPØRGESKEMA TIL DANSKE SVARERE (1a)

Du vil nu høre 16 forskellige stemmer som taler ca. 40 sekunder hver. Hver stemme vil blive spillet 1 gang. Mens du hører, skal du udfylde et skema som består af 16 spørgsmål. Der er ét ark for hver stemme, så hver gang du hører en ny stemme, skal du sørge for at begynde på et nyt ark. Sæt ét kryds for hvert spørgsmål. De sidste to spørgsmål skal du besvare med egne ord.

VIGTIGT!!!

Besvar spørgsmålene ud fra dit første indtryk! Brug ikke for megen tid på at tænke om det du skriver er rigtigt eller forkert!

Før du går i gang med spørgeskemaet, bedes du udfylde følgende oplysninger om dig selv:

1. Alder: _____
2. Køn: M K
3. Uddannelse: _____
4. Beskæftigelse: _____
5. Modersmål: Dansk andet(angiv hvilket):
6. Opvækststed (angiv by/land): _____

SPØRGESKEMA TIL DANSKE SVARERE (1b)

Dato:

Sted:

SPØRGESKEMA

Hvad tror du nærmest denne person er?					
Sæt kryds ved tallet som står tættest ved det du tror personen er.					
I. selvstændig	5	4	3	2	1 usikker
II. ligeglad	5	4	3	2	1 ambitiøs
III. uduelig	5	4	3	2	1 effektiv
IV. interessant	5	4	3	2	1 kedelig
V. pålidelig	5	4	3	2	1 upålidelig
VI. dum	5	4	3	2	1 velbegavet
VII. flink	5	4	3	2	1 utiltalende
VIII. irriterende	5	4	3	2	1 behagelig
IX. Hvor høj uddannelse tror du personen har?					
5(højere) 4(mellemlang) 3(gymnasium el. lign.) 2(grundskole) 1(ingen)					
X. Hvilken social status tror du personen har?					
5(meget høj) 4(høj) 3(mellem) 2(lav) 1(meget lav)					
XI. Kunne du forestille dig denne person som din kollega?					Ja ☐ Nej ☐
XII. Kunne du forestille dig denne person som din ven?					Ja ☐ Nej ☐
XIII. Kunne du forestille dig denne person som din læge?					Ja ☐ Nej ☐
XIV. Kunne du forestille dig denne person som din børnepasser?					Ja ☐ Nej ☐
XV. Hvor tror du personen kommer fra?					
.....					
.....					

SPØRGESKEMA TIL SPROGFORSKERE

1. Hvordan vil du vurdere stemmens udtale på en skala fra 1 til 5 i forhold til indfødt dansk?

(5- næsten indfødt, 4-svag accent, 3-hverken svag eller kraftig accent, 2-tydelig accent, 1-kraftig accent)

Stemme nr.:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Dine point:																

2. Hvordan vil du vurdere stemmens færdigheder i grammatik på en skala fra 1 til 5 i forhold til indfødt dansk?

(5- godt, 4-over middel, 3-middel, 2-under middel, 1-dårligt)

Stemme nr.:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Dine point:																

3. Hvordan vil du vurdere stemmens præcision i valget af ord på en skala fra 1 til 5 i forhold til indfødt dansk?

(5- godt, 4-over middel, 3-middel, 2-under middel, 1-dårligt)

Stemme nr.:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Dine point:																

4. Hvordan vil du vurdere stemmens pragmatiske kompetence i dansk på en skala fra 1 til 5 i forhold til indfødt dansk?

(5- godt, 4-over middel, 3-middel, 2-under middel, 1-dårligt)

Stemme nr.:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Dine point:																

5. Angiv kort hvilke træk der adskiller stemmen fra indfødt dansk (stemme 1, stemme 2, stemme 3, osv.)